

Eurlings

deze motie kunnen aanhouden tot het debat dat we hierover later in het jaar hebben. Dan hebben we de cijfers als onderbouwing. Mocht de motie toch in stemming worden gebracht, dan moet ik deze motie helaas ook als prematuur kenmerken. Wellicht is aanhouden tot het debat in het najaar beter, dan zal zij zonder enige twijfel terugkomen op onze agenda.

Voorzitter. Ik heb hiermee alle vragen beantwoord.

De **voorzitter**: Volgens mij hebben wij nog de motie op stuk nr. 112 over de N18.

Minister **Eurlings**: Het is wat! Het voelt ook bij mij als een final push richting het zomerseizoen.

Voorzitter. De heer Aptroot heeft een motie ingediend over de N18. Ik val in herhaling, want ook hier moet ik erop wijzen dat wij zeer binnenkort een standpunt innemen. De regio heeft gesproken. Voor de langere termijn is de N18 sowieso onderdeel van de mobiliteits-aanpak. Deze motie loopt wederom hierop vooruit en ik moet dus weer hetzelfde pleidooi houden: zou de heer Aptroot deze motie willen aanhouden? Anders moet ik aanvaarding ervan helaas ontraden, maar ook hier met sympathie voor het belang van de N18.

De heer **Aptroot** (VVD): Voorzitter. De moties op stukken nrs. 107, 108 en 111 wil ik aanhouden. Voor zover ik nu kan bepalen, breng ik de andere in stemming.

De **voorzitter**: Op verzoek van de heer Aptroot stel ik voor, zijn moties (31700-A, nrs. 107, 108 en 111) van de agenda af te voeren.

Ik stel voor, over de ingediende moties bij de eindstemming te stemmen.

Daartoe wordt besloten.

De beraadslaging wordt gesloten.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

Aan de orde is het **debat** over de **Voorjaarsnota 2009 met bijbehorende suppletoire begrotingen (31965, nr. 1)**.

De **voorzitter**: Wij gaan een lange reeks debatten met deze minister van Financiën in, te beginnen met een debat over de Voorjaarsnota 2009. De leden hebben extra spreektijd gekregen. Dat zal zeker een reden hebben, maar ik verzoek de leden wel, te proberen zichzelf niet te herhalen en om kort te interrumperen.

Het woord is aan de heer Irrgang.

□

De heer **Irrgang** (SP): Mevrouw de voorzitter. De Amerikaanse Nobelprijswinnaar economie Paul Krugman vergelijkt de huidige situatie van de wereldeconomie wel met Japan in 1997 of de Verenigde Staten in 1937. De economie is in een diepe financiële en economische crisis terechtgekomen. Deflatie dreigt ons in een verlamdende greep te brengen. Net als in Japan begin jaren negentig en de VS begin jaren dertig proberen overheden de economie te stimuleren, nu bedrijven en consumenten het laten afweten. Centrale banken

proberen met het aanzetten van de bankbiljettenpers op een bijna wanhopige manier de economie weer op gang te brengen en het gevaar van deflatie te bestrijden.

Van al die miljarden wordt iedereen flink zenuwachtig. De staatsschuld loopt snel op. Met 100 mln. per dag zelfs, waarschuwt een minister van Financiën in een klein landje aan de Noordzee. Maar uiteindelijk werpen al die miljarden wél hun vruchten af en stopt de economie met krimpen, en tekent zich zelfs een voorzichtig herstel af. En precies op dat moment willen politici laten zien dat nu het moment is aangebroken om even flink te zijn en het begrotingstekort met stevige bezuinigingen aan te pakken. De economie komt opnieuw in een recessie terecht en de crisis sleept zich nog een paar jaar voort. Het gebeurde in Japan in 1997 nadat zich een duidelijk economisch herstel begon af te tekenen. De Japanse economie zakte nog vijf jaar weg voordat zij in 2002 herstelde. Het gebeurde onder Roosevelt in 1937 nadat zijn New Deal succesvol was geweest om de "Grote Depressie" te doorbreken. De Tweede Wereldoorlog maakte daardoor pas definitief een einde aan de "Grote Depressie".

Een wereldoorlog is nu gelukkig niet voorhanden, en dat is maar goed ook. Het komt er nu dus op aan dat landen voldoende doen om hun economie te stimuleren en dat ook lang genoeg volhouden. Het stimuleringspakket van dit kabinet is helaas too little, to late.

Wanneer zal bijvoorbeeld het stimuleringspakket voor 2009 volledig zijn ingezet nu het eindelijk is gevormd?

Het grote probleem van dit kabinet is dat er naast een stimuleringspakket ook een bezuinigingspakket is. Voor volgend jaar lopen deze bezuinigingen op tot over de 3 mld., terwijl de economische groei ergens rond de 0% zal bedragen. Dat is veel beter dan de krimp van 5% van de economie dit jaar, maar nog altijd een cijfer dat in normale economische tijden correspondeert met een zware economische recessie.

De heer **Pechtold** (D66): Misschien heb ik iets gemist, maar kan de afgevaardigde van de SP mij vertellen waar het pakket van 3 mld. is?

De heer **Irrgang** (SP): Ik heb het nog niet gezien, maar ik heb wel de bijlage van het aanvullend coalitieakkoord gezien, waarin voor 2010 allemaal grote bedragen staan voor de voorjaarstaakstelling en bezuinigingen op de arbeidsvoorwaarden. Die tellen op. Die bezuinigingen zullen de economie vertragen, naast de stimuleringsuitgaven die er ook in staan.

De heer **Pechtold** (D66): Dan zijn wij het eens. Er hangt wel wat boven de markt, maar wij zien niks en zo lang we niks zien, kunnen wij er nog van uitgaan dat er niets is.

De heer **Irrgang** (SP): Daar heeft de heer Pechtold gelijk in, maar hij zal ook de tabellen bestudeerd hebben en weten dat er iets aan zit te komen.

Voorzitter. Van het kabinet zal het herstel dus niet komen. Hoe gaat het kabinet die bezuinigingen invullen, nu bijvoorbeeld de lonen sneller stijgen dan waar in het aanvullend coalitieakkoord nog op werd gehoopt? Hoe gaat het kabinet de in de Voorjaarsnota aangekondigde bezuiniging op de sociale zekerheid invullen? Klopt het dat er 190 mln. wordt bezuinigd op de politiekorpsen en hoe verhoudt zich dat tot de onlangs aangenomen

De heer Irrgang (SP)

© M. Sablerolle – Gouda

motie-Kant waarin de Kamer het kabinet opdraagt, te voorkomen dat er deze kabinetsperiode minder agenten op straat komen?

De heer **Tang** (PvdA): Ik begin het spoor helemaal bijster te raken. De heer Irrgang zegt dat er te weinig gebeurt. Dat is een gebruikelijke klacht, maar wordt die ook onderbouwd door de feiten? Het gaat niet alleen om het stimuleringspakket, maar ook om wat wij via de automatische stabilisatoren vanzelf doen. Er was in september vorig jaar voor 2009 voorzien in een overschot van 1%, maar wij gaan volgens de laatste cijfers van het Centraal Planbureau naar een tekort van 4,1%. Dat is een omslag van 5,1 procentpunt van ons nationaal inkomen. De heer Irrgang zei "too little". Noemt hij dit dan te weinig?

De heer **Irrgang** (SP): Het is inderdaad waar dat het begrotingstekort veel hoger uitvalt dan verwacht. Aanvankelijk werd er zelfs nog een overschot verwacht. Dat zijn de automatische tegenvallers aan inkomsten. Dat is waar. Dat heeft ook een zeker stimulerend effect. U weet echter net zo goed als ik dat minder belastinginkomsten in feite een automatische belastingverlichting is. Dat is nu juist het type uitgaven dat de economie veel minder stimuleert dan extra uitgaven. U wijst zelf altijd zo gemakkelijk in de richting van de heer Van Dijck als u zegt dat lastenverlichting weinig helpt om de economie te stimuleren.

De heer **Tang** (PvdA): Even voor alle duidelijkheid: de uitgaven blijven groeien. In de cijfers van het Centraal Planbureau ziet u de consumptie, de investeringen en de export achteruitgaan. Welke categorie uitgaven ziet u stijgen? Dat zijn de overheidsuitgaven. En dan komt u met het verhaal dat er bezuinigingen zijn. Wat u bezuinigingen noemt, zijn overschrijdingen, dat is de gebruikelijke budgettaire discipline, maar de uitgaven stijgen op de oude voet door in 2009 en 2010. U zit ernaast dat dit bezuinigingen zijn.

De heer **Irrgang** (SP): Ik denk dat de heer Tang nog even het aanvullend coalitieakkoord moet bestuderen. Daar staan toch echt voor 2009 en 2010 flinke bedragen in, die

ook met zoveel woorden bezuinigingen of ombuigingen worden genoemd.

De heer **Tang** (PvdA): Dat zijn overschrijdingen van het kader. Dat is de gebruikelijke budgettaire discipline om die op te vangen. De totale uitgaven die worden bepaald door het kader stijgen gewoonweg. Daar is niets in veranderd. Sterker nog, de werkloosheidsuitgaven zijn buiten de kaders geplaatst. Er gebeurt dus meer en niet minder.

De heer **Irrgang** (SP): Als het kabinet gaat bezuinigen in bijvoorbeeld de arbeidsvoorwaarden door de lonen in de publieke sector op nul te zetten in plaats van op 1,5%, dan is dat toch echt een bezuiniging. We moeten afwachten of het kabinet daar echt mee komt, maar de bedragen zijn alvast ingeboekt. Ik vertel u dat dit ook door mensen in de publieke sector als een bezuiniging zal worden opgevat en terecht. Het zal ook de economie als een bezuiniging beïnvloeden. U kunt dus wel zeggen dat het geen bezuiniging is, maar ik denk niet dat u dit vol kunt houden.

Voorzitter. Is de minister van Financiën, tevens leider van de PvdA, het eens met de fractievoorzitter van de PvdA dat er over de verhoging van de AOW-leeftijd best opnieuw onderhandeld kan worden?

De Voorjaarsnota is gebaseerd op een verwachte economische krimp van 3,5%. Die verwachting is inmiddels door het CPB alweer naar beneden bijgesteld tot een historisch ongekende krimp van bijna 5% bbp. Het geraamde begrotingstekort van 3,8% bbp zal daardoor waarschijnlijk nog slechter uitvallen dan nu wordt verwacht. Gaat het tekort bij een krimp van 5% ook richting de 5%?

Ik kan hier een heel technisch betoog houden over de uitgavenkaders die hun betekenis lijken te hebben verloren, de omgang met ruilvoetwinsten, werkloosheidsuitgaven, in-is-uitaakstellingen. Dat ga ik allemaal niet doen. Volgens mijn fractie is de bottomline dat in een jaar waarin de Nederlandse economie sneller krimpt dan in welk jaar ook sinds de beruchte jaren dertig, het volkomen gek zou zijn om nu extra te gaan bezuinigen. Punt.

De stimuleringsmaatregelen die niet meteen kunnen worden verwerkt, worden nu door de minister geparkeerd op de aanvullende post algemeen, buiten het budgetrecht van de Tweede Kamer om. De Kamer weet niet wanneer de regering van plan is om de beschikbare middelen naar de departementale begrotingen over te hevelen. Wel mag de Kamer op het moment dat de middelen aan de begroting worden toegevoegd al dan niet akkoord gaan.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Het wordt mij eigenlijk een beetje te machtig. De heer Irrgang praat voortdurend over bezuinigingen. In 2009 en 2010 is er een begrotingstekort van 64 mld. In 2008 hadden we nog ongeveer 8 mld. over. Die 64 mld. laten wij in de economie zitten. Daarmee stimuleren wij de economie. Er is een stimuleringspakket gekomen van ongeveer 7 mld. Naar de WW-uitgaven kijken wij even niet omdat dat moeilijk is. Toch zegt de heer Irrgang bij deze bedragen dat bezuinigingen volksverlakerij zijn.

De heer **Irrgang** (SP): Volgens mij ziet de heer de Nerée niet dat het begrotingstekort vooral uit de klauwen loopt

Irrgang

omdat de inkomsten tegenvallen. De werkloosheids-uitgaven vallen inderdaad hoger uit vanwege het oplopen van de werkloosheid, vooral volgend jaar. Het begrotingstekort loopt echter vooral op doordat de inkomsten tegenvallen, niet omdat de uitgaven volkomen uit de klauwen lopen.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): De inkomsten lopen terug, maar desalniettemin blijven wij de uitgaven op hetzelfde niveau handhaven waardoor er 64 mld. meer in de economie gaat dan er aan inkomsten binnenkomt. Als de heer Irrgang dat bezuinigen noemt, heeft hij een rare opvatting van het begrip "bezuinigen".

De heer **Tang** (PvdA): Ik geloof dat de heer Irrgang de cijfers niet op orde heeft. De uitgavenquote stijgt. Nu begint de heer Irrgang te lachen, maar hij heeft de cijfers gewoon niet op orde.

De heer **Irrgang** (SP): Ja, natuurlijk begin ik te lachen.

De heer **Tang** (PvdA): U hebt de cijfers gewoon niet op orde! Van elke euro die in Nederland verdient wordt, dachten wij dat er € 0,45 door de overheid wordt uitgegeven. Het is nu al € 0,50 en het wordt meer. Wij zien dat de overheid in omvang groeit omdat de economie en de inkomsten minder zijn. Dat betekent wel dat er relatief meer wordt uitgegeven, niet minder.

De heer **Irrgang** (SP): Als de economie fors krimpt en de uitgaven blijven hetzelfde – de heer De Nerée zei het eigenlijk al impliciet – neemt het aandeel van de overheidsuitgaven in de totale economie natuurlijk toe. Dat is nogal logisch en dat weet de heer Tang ook wel.

De vraag die ik wilde stellen is: hoeveel geld moet er in 2009 nog worden overgeheveld vanaf de aanvullende post algemeen? Gaat dat bij de Najaarsnota gebeuren of wordt dit doorgeschoven naar 2010?

Het hele stimuleringspakket voor 2009 en 2010 is voor mijn fractie nauwelijks doorzichtig. Bovendien wordt er iets te gemakkelijk omgegaan met het budgetrecht van de Kamer. Graag zou ik van de minister een helder overzicht krijgen van het stimuleringspakket, inclusief de verschillende plekken op de verschillende begrotingen waar een en ander geboekt is of gaat worden. Het hele stimuleringspakket is voor ons namelijk zo transparant als een moddersloot in de Hollandse polder.

De minister heeft nogmaals op papier gezet wat volgens hem de gang van zaken is geweest rond de technische verhangings. Ik kan na lezing van zijn brief niet anders dan bij mijn conclusie blijven dat de minister onder het mom van een technische verhangings, 6,5 mld. heeft uitgegeven.

De heer **Tang** (PvdA): Er is dus 6,5 mld. uitgegeven volgens de heer Irrgang. Aan wie is dat ten goede gekomen? Is het naar Fortis gegaan? Naar de Fortis Holding in Brussel? Ik hoor het graag. Het is een uitgave, dus het geld moet ergens beland zijn.

De heer **Irrgang** (SP): Ja, dat klopt. Het is naar Fortis Bank Nederland gegaan.

De heer **Tang** (PvdA): Daar is ook weer 6,5 mld. weggegaan, want er is een lening afgelost.

De heer **Irrgang** (SP): Het is inderdaad verrekend met een lening. Maar er is gewoon 6,5 mld. in Fortis Bank Nederland gestoken en dat is verrekend met een uitstaande lening.

De heer **Tang** (PvdA): Er is in december – de heer Irrgang was daar ook bij – gesproken over een verschuiving of verhangings. Je mag het noemen zoals je wilt. Het een wordt tegen het ander weggestreept. Daarmee is natuurlijk geen geld of cash naar Fortis gegaan. Er was geen sprake van een transfer, laat staan naar Fortis in België.

De heer **Irrgang** (SP): Als ik € 10 aan de heer Tang heb geleend en ik koop zijn pen voor € 6 en ik breng dat in mindering op de € 10 die ik nog van de heer Tang krijg, is er geen cash betaald. Ik heb het immers in rekening gebracht op de € 10 die ik nog van de heer Tang krijg. Dat betekent echter wel dat ik geld heb uitgegeven! Zo is het gegaan. Ik kan het niet anders zien. Ik constateer dat de minister dat ook niet langer ontkent. Het feit dat hij nu stelt dat bij de verkoop van ABN-AMRO ruim 23 mld. moet worden binnengehaald om quitte te spelen, is een impliciete erkenning van het feit dat er destijds 6,5 mld. is uitgegeven.

Ik kan ook niet anders dan tot de conclusie komen dat er in december sprake is geweest van een kapitaalinjectie van 6,5 mld. in Fortis Bank Nederland. Vreemd vermogen wordt omgezet in eigen vermogen in de vorm van aandelenkapitaal. Dat is dus een aandelenkapitaalinjectie. De minister van Financiën had het destijds over de propedeuse boekhouden ... Ja, de propedeuse boekhouden. Dat er sprake was van een kapitaalinjectie is door de minister destijds ontkend en daar blijft hij in zijn brief bij. De minister lijkt de Kamer op z'n minst op het verkeerde been te hebben gezet met de term "technische verhangings" en de stelling dat het geen kapitaalinjectie was. De commissie-De Wit, de parlementaire onderzoekscommissie, zal daar een definitief oordeel over moeten vellen.

Het laatste budgettaire akkefietje dat ik met de minister van Financiën heb te schillen betreft het volgende. Al jaren stoort de SP-fractie zich aan de almaar groeiende uitgaven voor externe inhuur. Het is overigens niet alleen mijn fractie, die irritatie wordt breed gedeeld. Vorig jaar heb ik 34 amendementen, een fractierecord, ingediend om op alle relevante begrotingen voor uitgaven voor de inhuur van externen een apart begrotingsartikel te creëren. Bij de behandeling van de Voorjaarsnota gaf de minister aan dat dit niet kon en zei hij dat bij begrotingen wordt afgerekend op output en niet op input. Volgens de minister konden de uitgaven voor de inhuur van externen dan ook gedaan blijven worden vanuit andere begrotingsartikelen, tenminste als de inhuur van die externen voor dat desbetreffende begrotingsartikel was. Maar nu heeft hij op 11 mei een brief naar de Kamer gestuurd over de begrotingsindeling Financiën. De SP-fractie verbaast zich over het opnemen van een begrotingsartikel voor apparaatskosten van de Generale Thesaurie, een onderdeel van het ministerie van Financiën, in een zogenaamd niet-beleidsartikel. De minister stelt daarmee iets vergelijkbaars voor als de SP-fractie vorig jaar voorstelde met een centraal begrotingsartikel voor externe inhuur, wat volgens hem toen niet kon. De voorzitter van de commissie voor de Rijksuitgaven heeft de minister van Financiën hier al per

Irrgang

brief op aangesproken. Een half uur voor dit debat hebben wij een brief ontvangen, maar ik zie dat de minister daarin niet ingaat op de vraag die impliciet was gesteld door de voorzitter van de commissie voor de Rijksuitgaven, namelijk hoe dit zich verhoudt tot het antwoord van de minister vorig jaar bij de behandeling van de Voorjaarsnota dat hetgeen mijn amendementen beoogden, niet kon, in de zin dat als je zo'n apart begrotingsartikel voor externe inhuur zou maken, alsnog uitgaven voor externe inhuur uit andere begrotingsartikelen zouden kunnen worden betaald. Dus nu speelt het punt van die in- en outputbegrotingen niet meer. Ik krijg hierop graag een reactie van de minister. Men begrijpt overigens dat ik alle 34 amendementen alvast aan het afstoffen ben.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Voorzitter. Het kan snel gaan. Vorig jaar nog een economische groei van 2,1%, dit jaar een krimp van 4,75% en in 2010 van 0,5%. Het EMU-saldo dat in 2008 nog een overschot vertoonde, is omgeslagen naar een tekort in 2009 van 4,1%; dat is bijna 24 mld. En over 2010 wordt een tekort verwacht van 6,75%, bijna 39 mld. In 2008 stonden wij nog 8 mld. in de plus. In twee jaar van een overschot van 8 mld. naar een tekort van 63 mld. De staatsschuld loopt in ijltempo op. De belangrijkste oorzaken van de verdere verslechtering van het economische beeld liggen in de vrije val van de wereldhandel met 15,4%, en in de sterk teruglopende consumentenbestedingen. Als gevolg van de dalende productie zal de werkloosheid ook schrikbarend oplopen en wel naar verwachting tot 9,5% in 2010. Al met al zijn dit ongekende cijfers waarvan de effecten nog lang voelbaar zullen zijn. De ontwikkelingen stellen ons voor een grote uitdaging. Vooral de hoge werkloosheidscijfers – in 2010 worden 730.000 werklozen voorspeld – en de gevolgen voor de overheidsfinanciën baren ons zorgen.

Er zijn ook positieve signalen. Zo zijn de aandelenbeurzen die vaak enige tijd op de economie zelf vooruitlopen, het weer beter gaan doen. Ook de financiële markten zijn wat gestabiliseerd. De interbancaire markt lijkt ook langzaam weer op gang te komen. Recent hebben de banken nog voor een recordbedrag van 442 mld. ingeschreven bij de ECB voor extra leningen. Dat blijft natuurlijk erg veel geld, maar toch ruim minder dan de 1000 mld. die verwacht waren in de markt. Dat biedt enig houvast om te hopen dat het economisch herstel zich langzaam zal gaan inzetten, hoewel er veel onzekerheden blijven.

Het stimuleringspakket. Het kabinet heeft gelukkig niet stilgezeten en is gekomen met een aanvullend beleidsakkoord. Dat bestaat uit drie onderdelen: maatregelen op korte termijn, op middellange termijn en op lange termijn, die ook de houdbaarheid moeten waarborgen. Daarnaast wordt de economie door de begrotingsregels met miljarden euro's extra gestimuleerd. Er is haast geboden met de uitvoering van het crisispakket. De CDA-fractie wil graag van de minister weten of inmiddels alle maatregelen zijn ingevuld en of meteen met de uitvoering kan worden begonnen. Uit de Voorjaarsnota blijkt dat in 2009 610 mln. nog niet is ingevuld en voor 2010 is dat 1 mld. Mijn fractie wil graag een exact overzicht van wat op de rails staat, wat al wordt uitgevoerd en wanneer de uitvoering van nog niet-

uitgevoerde maatregelen kan starten. Er is haast geboden. Het Centraal Planbureau is positief over de door het kabinet genomen maatregelen. Naast het stimuleringspakket en de werking van de automatische stabilisatoren zijn dan ook geen aanvullende maatregelen nodig, zo zegt het CPB.

Hoe staat het met de crisis- en herstelwet? Dat wetsvoorstel is aangekondigd. Wanneer kunnen wij dat verwachten?

De financiële verhouding tussen het Rijk en de provincies. In de Voorjaarsnota leest de CDA-fractie dat het kabinet en het IPO gezamenlijk hebben afgesproken dat op basis van het advies van de Raad voor de financiële verhoudingen en de contra-expertise van de commissie-Boorsma een verdiepingsslag nodig is om gezamenlijk tot gedeelde opvattingen te komen. Dat verheugt mijn fractie, want er ligt een groot gat tussen de diverse deskundigen. Is er al overleg geweest tussen het IPO, de minister van BZK en de minister van Financiën en, zo ja, wat heeft het opgeleverd? De CDA-fractie kan zich voorstellen dat, als het kabinet en het IPO het al eens worden over de bedragen, de provincies zich van hun verplichtingen kunnen kwijten door meer bij te dragen aan projecten in hun provincie die nu nog op de departementale begrotingen drukken. De CDA-fractie gaat ervan uit dat dit wordt bedoeld met "decentralisatiearrangementen en/of investeringsprogramma's", zoals opgenomen in de Voorjaarsnota.

De heer **Weekers** (VVD): De heer De Nerée wijst terecht op provincies en gemeenten, de lagere overheden. Ze hebben de meicirculaire ontvangen naar aanleiding van het aanvullend akkoord. Ze maken zich heel grote zorgen over de financiële positie. Natuurlijk, iedereen zal de tering naar de nering moeten zetten, maar wat vindt de heer De Nerée ervan dat het kabinet er wel voor heeft gekozen om flink te snijden bij provincies en gemeenten zonder de eigen begrotingen tegen het licht te houden?

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): In een klein interruptiedebatje met de heer Irrgang, ben ik net al ingegaan op de grote tekorten. Ook in mijn eigen betoog ben ik daarop ingegaan. In deze uitzonderlijke situatie vind ik het goed dat wij proberen de economie drijvende te houden door de overheidsuitgaven in stand te houden. Ik ga in op de provincies omdat ze al hun steentje hebben bijgedragen. Dat stond al in het coalitieakkoord. Dat is die beroemde 200 mln. Nu is er echter een extra heffing omdat uit het rapport zou blijken dat de provincies heel ruim in de slappe was zitten. Aanvankelijk zou 600 mln. worden weggehaald. Tot 2011 is dat nu ingeboekt voor 300 mln. Het enige wat ik wil zeggen, is dat er overleg moet komen tussen het kabinet en het IPO over de vraag voor welk bedrag de provincies wellicht wat zijn overbedeeld. Als dat het geval is, dan doe ik een oproep aan het kabinet en de provincies om te bezien of de provincies taken kunnen overnemen die op de rijksbegroting staan. Die worden dan gefinancierd door de provincies in samenhang met gemeenten en andere belanghebbenden. Dat zou een goede besteding zijn waardoor invulling wordt gegeven aan wat wij beogen. Daarmee wordt ook voorkomen dat er met gelden gaat worden geschoven tussen de ene en de andere provincie.

De heer **Weekers** (VVD): Dat was niet zozeer mijn vraag,

De Nerée tot Babberich

maar wel het volgende. Het kabinet boekt een behoorlijk bedrag in op lagere overheden. Uit mijn hoofd gezegd, meen ik dat het om een bedrag van 650 mln. gaat dat ze moeten inleveren. Maar de departementale begrotingen zijn helemaal niet tegen het licht gehouden. Wat vindt u daarvan? Hoe beoordeelt u ook in dit verband de uitvoering van de motie-Van Geel c.s. (31371, nr. 70) waarin wordt verzocht om de stofkam door de begroting te halen? Ik vond dat zo'n goede motie, maar volgens mij is zij maar halfbakken uitgevoerd.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Ik vond dat ook een uitstekende motie. Ik ben blij dat u dat onderstreept. De stofkam moet je altijd door een begroting halen. De tandjes moet je steeds dicht bij elkaar zetten. U kent de systematiek van trap op, trap af. Als het Rijk meer uitgaven doet, mogen de provincies en de gemeenten ook 10% meer uitgaven doen. Daarvoor is een regeling getroffen. Als de overheid stimuleert, dan wordt dat niet automatisch doorgetrokken naar de provincies en de gemeenten. Dat vind ik een goede zaak. Daar staat tegenover dat gemeenten en provincies wel meer ruimte hebben gekregen om de grenzen van het EMU-saldo op te rekken.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Ik zal nog even voortborduren op die stofkam. Ook wij vonden dat een goede motie. Vindt u het niet teleurstellend dat er een jaar na dato niets van die stofkam terecht is gekomen? In deze begroting is niet één euro aan overtollige uitgaven van de overheid weggesaneerd. Vindt u dat niet diep triest?

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Een ander onderdeel van het pakket was dat wij zouden kijken of uitgaven die voor nu gepland waren naar achteren geschoven konden worden. Dat is ook gebeurd. Ik dacht dat naar aanleiding van de motie-stofkam nog steeds wordt heroverwogen of bepaalde uitgaven nog wel moeten gebeuren. De stofkam is ook bij de inhuur van externe deskundigen naar voren gekomen. Die motie is ook aangenomen. Ook dat hoort erbij.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): De intentie is goed: het hoort er allemaal bij. Ook bij de externen hebben wij gezien dat het alleen maar meer is geworden ten opzichte van vorig jaar. Ook van het naar achteren schuiven van uitgaven is niets terechtgekomen. Met andere woorden, er blijft niets over van die stofkam. Men blijft uitgeven, uitgeven, uitgeven. Men kijkt niet waaraan men geld uitgeeft en of het zin heeft om het uit te geven. Men kijkt niet naar de crisis. Is het in het kader van deze crisis zinvol om het geld hieraan uit te geven? Uitgeven is het motto, totdat het volgende kabinet er zit.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Ik ben toch bang dat de heer Van Dijck zijn stukken niet goed gelezen heeft. Ik heb bladzijde na bladzijde gezien waaraan het geld uitgegeven wordt en waarom het uitgegeven wordt.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Ik zie vaak de werkwoorden "kunnen" en "zullen" staan. Ik kijk bijvoorbeeld naar de bedrijfsvoering. In kader van de versoering van de bedrijfsvoering zal een nader inhoudelijk voorstel worden gedaan. Daar wachten wij op. Ik hoor u alleen maar vragen stellen aan de minister van Financiën. Is er

overleg geweest met het IPO? Wat zijn de concrete maatregelen? Wanneer worden ze ingevoerd? Uit uw woorden maak ik op dat u de Voorjaarsnota eigenlijk een heel magere brief vindt.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Ik kan twee dingen doen. Ik kan een lijst voorlezen van alle maatregelen die genomen zijn. Die zal ik u graag geven, want dan hoeft ik die niet voor te lezen. Dan kunt u ook zien waar het geld in gaat zitten: infrastructuur, woningbouw, liquiditeitsverruiming voor het bedrijfsleven, arbeidsmarkt, onderwijs, kennis, invulling van FES-projecten, stimulering door gemeenten. Dat staat hier allemaal. Ik wil het u graag geven. Ik heb het hele stuk bij me, dan kunt u de toelichting ook nog lezen. Dan kunt u zien dat het allemaal prachtige maatregelen zijn. Ik wil alleen weten hoe het ermee staat, of ze ingevuld zijn en of voor bepaalde wegen de schop al in de grond is gegaan.

De **voorzitter**: Dank u wel.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Ga zo maar door. Daar wil ik een lijst van hebben: zoveel hebben we en daar zijn we al aan bezig.

De **voorzitter**: Mevrouw Verdonk, tot slot.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Ik begrijp heel goed dat de heer De Nerée zich nu zo druk maakt, want dat is altijd handig om de aandacht af te leiden van de werkelijkheid. Die lijst heb ik ook gezien. Ik heb het hele stuk bij me. Wat er alleen niet op staat, is wanneer het ingevoerd wordt. Ik ben heel benieuwd of de heer De Nerée dat heeft kunnen vinden. Dat zal niet het geval zijn, want anders hoefde hij niet aan de minister van Financiën te vragen wanneer het ingevoerd wordt. Hij is het met mij eens dat de Voorjaarsnota de papieren werkelijkheid van de minister van Financiën is.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): De versoepeling van de verliesverrekening voor het bedrijfsleven is ingevuld. De vliegtaks is afgeschaft. Er is overeenstemming over Vamil en MIA. De EIA wordt heel binnenkort ingevoerd. Ik heb de minister van Verkeer en Waterstaat over veel wegen horen spreken. Als u dan nog durft te zeggen dat er nog niets is ingevoerd, dan begrijp ik niet waar u uw kennis vandaan haalt.

De **voorzitter**: Ik had al gezegd "tot slot". Heel kort nog, mevrouw Verdonk.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Voorzitter, nog heel kort dan. De vliegtaks is afgeschaft. Dat is te laat, want de schade is al aangericht. Daar schieten wij helemaal niets meer mee op. De heer De Nerée noemt nu een aantal maatregelen. Laat ik het even chargeren. Dit kabinet heeft ook beloofd dat het de rekeningen sneller zou betalen. Dat is de allersimpelste maatregel, maar ook dat lukt niet.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Ik had het over waterbeheer. Een onderzoek naar een efficiëncyslag bij de waterschappen kan nooit kwaad. Er is al een prestatievergelijking – een benchmark, zoals dat zo mooi heet – tussen de waterschappen aan de gang. De CDA-fractie wil graag dat hiermee haast wordt gemaakt

De Nerée tot Babberich

en dat dit snel vertaald wordt in efficiëncymaatregelen. Daarmee bereiken wij kostenbesparingen en lagere lasten voor de burger. Daarnaast dient de samenwerking in de waterketen te worden versneld. De CDA-fractie denkt daarbij met name aan het rioolbeheer en het afvalwater. In de praktijk blijkt dat 15% besparing mogelijk is op de kostenpost rioolbeheer van de gemeentelijke begroting. Ook het combineren en verder automatiseren van gemeentelijke rioolheffingen en waterschapsbelastingen bieden kostenbesparende mogelijkheden.

Namens mijn fractie benadruk ik dat een en ander binnen de bestaande bestuurlijke kaders gerealiseerd dient te worden. In de Voorjaarsnota stond "in principe" of iets van gelijke strekking. Dat begint, zonder dat ik het gemarkeerd heb, altijd meteen op te lichten.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Ik hoor de heer De Nerée allerlei suggesties doen aan de minister van Financiën, maar in het stuk staat gewoon dat het voorstel moet kunnen leiden tot besluitvorming over een efficiëncyverbetering van circa 100 mln. structureel vanaf 2011. Vindt u dat niet erg laat en vindt u dat woordje "kunnen" weer niet een zwaktebod?

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Ik begrijp mevrouw Verdonk echt niet. Ik doe hier een paar suggesties waardoor men efficiënter kan gaan werken bij de waterschappen. Ik zeg dat de gemeenten en de waterschappen nauwer kunnen samenwerken en dat de automatiseringssystemen beter op elkaar aangesloten kunnen worden. Dat kan snel gebeuren en ik roep de minister daartoe op. En dan vraagt u wat ik vind van "kunnen" en 2011. Ik doe die oproep hier en ik hoor straks wat de minister daarvan zegt. Ook de minister is er alles aan gelegen om door meer efficiëncy sneller geld te besparen. Daar zijn we allemaal bij gebaat.

De **voorzitter**: Mevrouw Verdonk, tot slot.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): De CDA-fractie en de fractie-Verdonk zijn het daar helemaal over eens. Efficiëncyverbeteringen kun je snel invoeren. Dit is ongeveer de tiende keer, in verschillende debatten, dat ik de heer De Nerée allerlei suggesties hoor doen. Daar wordt echter weinig van overgenomen door de minister. Vindt u dat ook niet een probleem?

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Tijdens de financiële beschouwingen van vorig jaar of het jaar daarvoor heb ik een suggestie gedaan. Daar wil ik even op ingaan, want het wordt nu allemaal snel weggewuifd. Ik heb de suggestie gedaan dat ambtenaren van het ministerie van Economische Zaken die formulieren maken, één dag voor ondernemers de formulieren moeten invullen die zij zelf hebben gemaakt. Dat initiatief is opgepikt door mevrouw Van der Hoeven. Vorig jaar is er een bijeenkomst geweest met veel ondernemers om een aantal van die formulieren door te nemen. Dat is buitengewoon nuttig geweest. Ik had vandaag eigenlijk weer op het ministerie van Economische Zaken moeten zijn, waar weer een aantal ondernemers zitten om die zaken nog verder uit te werken en aan te pakken. En dan zegt u: er gebeurt niets; de heer De Nerée heeft suggesties gedaan, maar er gebeurt niets.

De **voorzitter**: Nee mevrouw Verdonk, ik heb zojuist echt "tot slot" gezegd. Het spijt me echt. Anders blijft dit het hele debat zo.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Dit was een uitdaging.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Wie werd er uitgedaagd?

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): U mag toch ook antwoord geven?

De **voorzitter**: Ik doe echt een dringend beroep om u aan mijn aanwijzingen te houden. Ik had zojuist echt hoorbaar "tot slot" gezegd.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Ik ben het helemaal met de heer De Nerée eens dat wij dit jaar en volgend jaar 64 mld. uitgeven dat niet binnenkomt. Daarmee duiken wij in de min. Er wordt 64 mld. uitgegeven en er komt een stimuleringspakket van 6 mld.; dat is dus iets meer dan 10% van het geld dat je uitgeeft. Natuurlijk vinden wij bepaalde stimuleringen en het naar voren halen van bepaalde dingen hartstikke goed, maar het gaat om iets meer dan 10% van de 64 mld. die je niet hebt en die je straks moet terugverdienen over de ruggen van uw kinderen en kleinkinderen, want die moeten dat straks terug zien te verdienen. Bent u het met mij eens dat er iets meer soberheid en terughoudendheid moet worden betracht bij het uitgeven van geld aan onzinnige projecten, zoals u en ik die kennen en zoals ook de insteek van "de stofkam" is geweest? Bent u het met mij eens dat daar kritisch naar gekeken moet worden en dat wij moeten zeggen dat wij dit de komende jaren niet meer doen omdat daar geen geld voor is en omdat dit geen prioriteit heeft? Ten tijde van de hoogconjunctuur kon dat, maar nu kan dat niet meer.

De **voorzitter**: U moet niet zulke betogen houden. U hoeft het toch niet allemaal weer uit te leggen, want u bent allemaal ervaren Kamerleden.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Voorzitter. Je moet natuurlijk nooit geld uitgeven aan onzinnige projecten. Als de heer Van Dijck dergelijke projecten kent en hij de meerderheid van de Kamer ervan kan overtuigen dat het onzinnige projecten zijn, dan zullen die echt wel worden geschrapt en spelen wij weer geld vrij voor andere dingen.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Steunt u mij dan ook als ik deze regering verzoek om eens een keer een overzicht te geven van alle subsidies die de overheid aan derden betaalt en alle overboekingen naar het buitenland die dit kabinet doet naar derden? Daar moeten wij ons een keer op focussen en tegen het licht houden.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Als u daarmee bedoelt dat wij moeten gaan sleutelen aan de ontwikkelingssamenwerking, dan vindt u mij niet thuis. Ik vind het een morele plicht, zeker in deze tijden, dat je probeert je medemens in andere werelddelen toch een beetje redelijk leven te geven. Dat zijn dus geen projecten die wij onzinnig vinden om er geld aan te uit te geven.

Voorzitter. De kredietcrisis. Ik laat de nieuwe kapitaalinjectie in ABN AMRO maar even buiten beschouwing,

De Nerée tot Babberich

want daar komen wij donderdag in een apart AO terug. Ik zal nu ook niet ingaan op het verhangingsverschijnsel, want ook daar komen wij ongetwijfeld nog eens een keer op terug.

De heer **Irrgang** (SP): Volgens mij hadden wij net afgesproken dat wij daar donderdag niet op terug zouden komen, vandaar nu een vraag aan de heer De Nerée. Wij hebben een brief gekregen waarin staat dat die 6,5 mld. geen kapitaalinjectie was. De minister heeft dat altijd gesteld, ook destijds. Volgens mij verschillen u en ik daar wel over van mening, of niet?

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Nee. Vorige week of de week daarvoor heb ik gezegd dat als je een lening omzet in aandelenkapitaal dat gewoon een kapitaalinjectie is in het eigen vermogen. Op dat punt zaten wij precies op dezelfde lijn en hebben wij gezegd dat het kapitaal dat de overheid in ABN AMRO heeft gestoken, de 16,8 mld., met 6,5 mld. is verhoogd, dus 23,3 mld. is geworden. Toen is de discussie ontstaan over de vraag wanneer de bonus van de heer Zalm zou beginnen te tellen, ik gun hem die van harte. Wij hebben nu een brief van de minister gekregen waarin staat dat het aandelenkapitaal verhoogd is tot 23,3 mld. en dat de bonus pas begint te tikken als de heer Zalm meer dan 23,3 mld. uit ABN AMRO haalt. Wij zitten dus op dezelfde lijn en verder hoeft ik er niet veel meer over te weten.

De heer **Irrgang** (SP): Wij zijn het er wel over eens, dus zijn wij het gezamenlijk oneens met de minister van Financiën die in een brief schrijft dat het geen kapitaalinjectie was. De politieke vraag aan u is dan wat u ervan vindt dat de minister van Financiën tegen de Kamer zegt dat het geen kapitaalinjectie is, terwijl wij het met elkaar eens zijn dat het er wel een was. Het gaat hier niet over klein bier, niet over een zonnebril, maar over 6,5 mld. gemeenschapsgeld.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): De minister heeft gezegd dat het de staatskas niets kost en daar heeft hij gelijk in. Het was een lening en dat is nu aandelenkapitaal geworden. Het is dus met gesloten beurzen gegaan. Ik heb eens het voorbeeld gegeven van iemand die een deposito bij een bank had van € 5000 – die mensen zijn er nog – en bij de bank hoort dat de zaak een beetje is verhangen en dat hij geen geld meer meekrijgt, maar aandelen. Dat was echt wel duidelijk iets anders dan de vordering die hij op de bank had. Ik hoef het verder niet te weten. Uit de ontvangen brief maak ik op dat het aandelenkapitaal is. Dat heb ik ook altijd gesteld. Uit het feit dat het aandelenkapitaal is, maak ik op dat dit eerst terugverdiend moet worden voordat er sprake kan zijn van bonussen bij ABN AMRO. Ik ben tevreden met dat antwoord.

Voorzitter. De overheid zit inmiddels voor 85 mld. in de banken en verzekeraars. Iedere maand lijkt daar wel iets bij te komen. Dit baart mijn fractie grote zorgen. De CDA-fractie wil dat de belastingbetaler zo snel als verantwoordelijk mogelijk is, weer van de banken afkomt. Mijn fractie wil geen blijvende rol van de overheid in de banken en verzekeraars. Wij willen geen staatsbanken. Als ik namens mijn fractie de maatregelen langslow die voor de financiële sector zijn getroffen, dan kan de CDA-fractie zich voorstellen dat met name bij de kapitaalverstrekkingfaciliteit, de directe deelneming van

de Staat in het kapitaal van ING, AEGON en SNS, geen echte prikkels zitten voor de banken om snel van het geld van de belastingbetaler af te komen.

Ik neem ING als voorbeeld. De Staat neemt momenteel voor 10 mld. deel in het kapitaal van ING. Dit is bedoeld als versterking van het kernkapitaal. Volgens de huidige regeling kan ING op een aantal manieren van deze staatsdeelname afkomen. ING kan alle stukken of een gedeelte van de stukken van de Staat terugkopen voor € 15 per wat ik maar "aandeel" zal noemen. Dat is dus een premie voor de Staat van 50%. Het gaat dus om 10 mld. als ING ervan af wil. Binnen drie jaar moeten ze 15 mld. terugbetalen. Na drie jaar mag ING de participatie van de Staat converteren in aandelen. Als de Staat dat niet wil, kan de Staat opteren voor een betaling in cash van € 15 per aandeel, de oorspronkelijke uitgifteprijs. Er is een regeling overeengekomen als vergoeding voor het ter beschikking stellen van het kapitaal door de Staat. Als ING dividend uitkeert, ontvangt de Staat 8,5% of, als dat hoger is, 110%, 120%, 130%, 140% in een bepaald jaar van het dividend. Als ING een dividend uitkeert, ontvangt de Staat niets.

De heer **Pechtold** (D66): Voorzitter. Als ik het betoog van de heer De Nerée ...

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Voorzitter. Mag ik dit stukje even afmaken, want ik wil ING niet isoleren. Ik wil ook SNS en Aegon er nog even achter zetten.

De heer **Pechtold** (D66): Doet u de banken maar op een rijtje.

De **voorzitter**: De heer Pechtold vindt het prima.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Ik noem ING omdat de voorwaarden bij ING het scherpst zijn. Voor Aegon en SNS geldt dat zij in het eerste jaar een gedeelte van de aandelen kunnen terugkopen tegen een prijs van tussen de 100% en 113%. In de Benelux zijn de voorwaarden waarop de Staat heeft geïntervenieerd het scherpst. Mevrouw Kroes lijkt bereid haar voorwaarden waarop de Staat steun mag verlenen enigszins aan te passen, heb ik zojuist gelezen. Is het kabinet bereid om als de banken en verzekeraars bij hem aankloppen, daarover te praten en te bezien of er een regeling mogelijk is waarmee de Staat niet tekort wordt gedaan? Dit laatste mag zeker niet het geval zijn, want het is geld van de belastingbetaler. Zo'n regeling kan wel tot gevolg hebben dat de Staat sneller uit de banken en verzekeraars is.

De heer **Pechtold** (D66): Dit is een uiterst warrig verhaal.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Dat vindt u.

De heer **Pechtold** (D66): Volgens mij had u er zelf ook wat moeite mee.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Nee, ik wil het zelfs nog wel een keer uitleggen.

De heer **Pechtold** (D66): Nee dank u, maar ik heb wel een vraag. Als ik het betoog van de heer De Nerée zo hoor, moet de Staat zo snel mogelijk uit de banken, want zo is het allemaal niet zo verstandig. Toch heeft het CDA

De Nerée tot Babberich

nu juist het idee gelanceerd dat pensioenfondsen moeten gaan investeren in de banken. De minister neemt dit over. Mijn vraag is echter of pensioenfondsen, in het belang van diegenen die daarvan voor hun pensioen afhankelijk zijn, hun geld niet in de beste investering zouden moeten stoppen en niet in wat de heer De Nerée nu toch beschrijft als tricky zaken.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): De heer Pechtold is heel handig in het reproduceren van wat je niet hebt gezegd. Het enige wat ik zeg is dat de voorwaarden die aan deze banken en verzekeraars zijn opgelegd, geen stimulans zijn om snel van het staatskapitaal af te komen. Het CDA wil dat ze zo snel mogelijk weer op eigen benen staan zonder staatskapitaal.

Terugkomend op zijn vraag over de pensioenfondsen. Mijn fractie vindt het prima als pensioenfondsen gaan beleggen in allerlei projecten. Daarmee wordt gezorgd voor een wat langduriger aandeelhouderschap waarvoor wij een lans willen breken. Dit is ook door de heer Van Geel naar voren gebracht. Mijn fractie is ook voor loyaliteitsdividenden. Daar spreekt hetzelfde uit, namelijk zorg ervoor dat je aandeelhouders hebt die voor langere tijd verbonden blijven aan bedrijven. Dit is goed voor het bedrijf en het is goed voor de stakeholders – niet voor de shareholders – in dat bedrijf. Pensioenfondsen moeten beleggen om hun kapitaal in stand te houden en dit zijn geen slechte beleggingen.

De heer **Pechtold** (D66): Dit is niet alleen warrig, dit is ook om de materie heen draaien. Het is het idee van het CDA – overigens is dat naar mijn mening nogal wat overheidsbemoedening – dat pensioenfondsen moeten investeren in de banken. Ik maak uit het verhaal van de heer De Nerée echter op dat de Staat zich zo snel mogelijk uit die banken moet terugtrekken. Hij geeft geen antwoord op mijn eerste vraag: moeten pensioenfondsen niet juist investeren in wat de beste belegging is voor de mensen die voor hun pensioen daarvan afhankelijk zijn? Is het CDA, dat nu weer dit idee oppert, straks weer de eerste om te zeggen dat dit ook weer een probleem is op het moment dat de dekkingsgraad van de pensioenfondsen door deze maatregel onder druk komt te staan? Waarom bemoeit het CDA zich daar zo mee?

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Ik maak uit de woorden van de heer Pechtold op dat dit allemaal slechte investeringen zijn, want ...

De heer **Pechtold** (D66): Voor de banken?

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): De heer Pechtold zegt dat de pensioenfondsen als zij daarin investeren, weer door de dekkingsgraad heen zakken. Ik kan dit niet anders uitleggen dan dat hij zegt dat dit slechte investeringen zijn.

De heer **Pechtold** (D66): Wie houdt hier nu het hele verhaal dat de Staat zo snel mogelijk ...

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Dat de Staat er zo snel mogelijk uit moet? Dat ben ik met de heer Pechtold eens. En dan zegt hij dat hij ook nog ergens heeft gelezen dat pensioenfondsen moeten investeren in een aantal zaken. Dat is juist. Dat heb ik wij gezegd. Ik

heb twee dingen gezegd. Hij vindt dit wollig en hij begrijpt het niet. Dat ligt toch echt een beetje aan hem.

De heer **Pechtold** (D66): Nou ja, u zei zojuist dat ik een onwaarheid van u reproduceer. Dat is taalkundig op zichzelf al heel bijzonder.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Nee, u verdraait mijn woorden. U probeert te zeggen wat ik niet gezegd heb. Dat doet u echter wel vaker en dat vind ik heel knap.

De **voorzitter**: Iedereen kletst door elkaar heen. Als dat zo doorgaat, wordt het helemaal niets vandaag. Ik had net gezegd "tot slot" en geef nu het woord aan de heer Irrgang.

De heer **Irrgang** (SP): Banken willen het liefst gratis hulp van de Staat. De heer De Nerée tot Babberich suggereerde dat die voorwaarden kunnen worden aangepast. Hij merkte daarbij tegelijkertijd op dat dit de Staat geen geld mag kosten. Kan de heer De Nerée tot Babberich mij zeggen wat hij daarbij in gedachten heeft? Hij zegt dat zo algemeen. Het klinkt een beetje als een vierkante cirkel. Misschien heeft hij iets waaraan ik niet gedacht heb.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Ik zeg dat, als je als instelling 15 mld. moet terugbetalen nadat je 10 mld. gekregen hebt en dat in een periode van drie jaar, ik mij zou kunnen voorstellen dat een bank dat niet doet. De heer Irrgang zal zich dat ook kunnen voorstellen. Dan wacht die instelling gewoon drie jaar af. Dat is dus een rem om sneller dan binnen die drie jaar van de staatsinvestering af te komen. Ik zou mij kunnen voorstellen dat men een andere regeling krijgt als de Staat verzekerd is van een goed rendement, dus op een andere manier dan waarop een en ander nu is ingevuld.

De heer **Irrgang** (SP): Ik heb de precieze voorwaarden niet in mijn hoofd. Ik dacht dat de optie juist is dat, als je van die investering af wilt, je 15 mld. voor 10 mld. moet betalen. De andere mogelijkheid is volgens mij omzet in aandelen, waarbij de ondergrens 10 mld. is.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Na drie jaar.

De heer **Irrgang** (SP): Ja, na drie jaar. Maar de heer De Nerée tot Babberich wil nu toch niet ter discussie stellen dat zij die 15 mld. moeten ophoesten als zij dat niet in aandelen omzetten? Bij de huidige koers is die mogelijkheid er namelijk helemaal niet.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Ik zeg dat, als de ING het bedrag van 10 mld. wil aflossen, men 15 mld. moet betalen. Ik denk niet dat men dat zal doen.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Ik ben blij dat de CDA-fractie wakker is. Toen wij namelijk een halfjaar geleden de deal met de ING en andere instellingen bespraken, heb ik er met anderen meerdere malen op gewezen dat dit uiteindelijk kan uitmonden in een renteloze lening van de Staat van 10 mld. aan de ING. Dat wilde de CDA-fractie toen niet zien. Zij liet zich een rad voor ogen draaien toen het ging om 8,5% rente. Ik ben blij dat zij eindelijk ook inziet dat de uiteindelijke

De Nerée tot Babberich

uitkomst 0% rente zal zijn, een renteloze lening die de belastingbetaler heel veel geld heeft gekost. Wat wil de CDA-fractie daar nog aan repareren, een halfjaar nadat de handtekening is gezet?

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Ik ben eens nagegaan hoe het internationaal in elkaar zat. Nederland en België springen eruit. Die leggen andere voorwaarden op dan andere landen. Ik vraag uitsluitend de minister of hij wil luisteren als die verzekeraars aankloppen met de vraag om nog een keer naar het gehele pakket te kijken. Dat is mijn vraag en ik heb ook aangegeven waarom ik die stel.

De heer **Tony van Dijk** (PVV): De voorwaarden zijn een halfjaar geleden bepaald. Toen kon de heer De Nerée tot Babberich daarover iets zeggen. Achteraf kan hij die voorwaarden niet aanpassen en de bank zal echt niet uit zichzelf vragen om die voor haar aan te scherpen. Natuurlijk zal zij dat niet doen! Zij heeft immers een gouden deal. Zij zit op die deal en zal dat zo lang mogelijk doen.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Het feit dat ik dit opbreng, wil niet zeggen dat zij een gouden deal heeft.

De CDA-fractie heeft met genoeg kennisgenomen van het feit dat de International Accounting Standards Board bereid is om de boekhoudregels aan te passen op het punt van de marktwaardering van de activa waarvoor tijdelijk geen markt is. Ik zeg het wat kort door de bocht, maar mijn fractie dankt deze minister voor de inspanningen die hij heeft gedaan om ervoor te zorgen dat op deze wijze mijn motie werd uitgevoerd die met algemene stemmen is aangenomen. Heeft dat ook invloed op de waardering van de Alt-A hypotheek? Stelt u zich voor dat die bij de ING werden gewaardeerd op marktwaarde – dat was 65% – en dat die door de aanpassing van de boekhoudregels op de balans mogen staan voor 90%. Graag hoor ik dus van de minister of dat inderdaad nog enige invloed heeft.

Bij de Voorjaarsnota horen ook de suppletoire begrotingen. Zo moet de Kamer akkoord gaan met het verder in stand houden van de garantieregeling tot maximaal 200 mld. Binnen mijn fractie komt af en toe de vraag op of deze regeling niet te ruim is. Als voorbeeld wordt dan het feit genoemd dat zelfs autolease-maatschappijen gebruik kunnen maken van de regeling. Behoeft de regeling aanpassing of is de minister van mening dat zij in haar huidige vorm exact aan de behoeften voldoet? Stabiliseert zich het beroep op de faciliteit? Hoe is een en ander in het buitenland geregeld?

Mijn fractievoorzitter heeft tijdens het verantwoordingsdebat de vraag opgeworpen of het niet wenselijk zou zijn om een buffer te creëren tussen de directe politiek en het bank- en verzekeringswezen, waarin de Staat op wat voor wijze dan ook participeert. Ook de VVD-fractie heeft dit punt eerder opgebracht. Zo'n buffer tussen de politiek en de banken en de verzekeraars zou een ongewenste cumulatie van de diverse petten waarmee het Rijk bij de banken en andere instanties betrokken is, kunnen verzachten en voorkomt dat de politiek op de stoel van de bestuurders van banken gaat zitten. Het voorkomt ook dat de minister voor elk wisselwonder naar de Kamer moet worden

geroepen. We hebben over dit punt inmiddels een brief van de minister gekregen, waarvoor onze dank. Hij gaat uitvoerig in op de voor- en nadelen en eindigt op positieve toon, met de mededeling dat hij wel bereid is om tot zo'n buffer te komen.

De heer **Pechtold** (D66): Voorzitter ...

De **voorzitter**: Ik wil de heer De Nerée zijn verhaal eigenlijk even laten afmaken.

De heer **Pechtold** (D66): Omdat ik dacht dat de heer De Nerée nog wel met wat andere, kritische punten zou komen, heb ik nog twee vragen. Ik wil mijn laatste vraag bewaren voor na het betoog, maar ik zat echt te wachten op het verhaal van de 3,2 mld. Dat is een gat in de begroting. Het is een mogelijkheid om te bezuinigen, een meevaller, die helemaal niet blijkt te kloppen. Ik had van de heer De Nerée kritische vragen verwacht. Ik zat daar echt op te wachten, want aan het eind heb ik nog een vraag, namelijk hoe de heer De Nerée er tegenover staat. Er is een gat van 3,2 mld. Het staat in de antwoorden van de minister.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Ik laat het gaarne aan u over om in uw termijn deze onduidelijkheid verhelderd te krijgen.

De heer **Pechtold** (D66): Moet ik constateren dat het CDA, hopelijk toch hoeder van financiën ...

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Absoluut. Wij hebben rentmeesterschap hoog in het vaandel staan en soliditeit ook.

De heer **Pechtold** (D66): Juist! Dat wilde ik maar zeggen. Mag ik dan nu mijn vraag daarover stellen? Uit de antwoorden van de minister is duidelijk dat er een gat is van 3,2 mld. Dat is niet iets wat ik er zelf bij haal. Stelt u daar geen enkele kritische vraag over? Vraagt u het kabinet niet hoe dat gat in de komende weken gevuld zal worden?

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Hier kunnen we uitvoerig over filosoferen.

De heer **Pechtold** (D66): Nee, ik heb graag een antwoord.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): We kunnen er uitvoerig over filosoferen. Moet je ingrijpen in lonen of moet je dat niet doen? Op welke wijze moet je het doen? We hebben in het aanvullende beleidsakkoord een overeenkomst getroffen waarin deze zaken zijn geregeld.

De **voorzitter**: Tot slot, mijnheer Pechtold.

De heer **Pechtold** (D66): In het pakket gaat het om 5 mld. Daarvan wordt 1,8 mld. ingevuld en 3,2 blijft nu, een paar weken later, gewoon drijfzand te zijn. Ik zeg niet dat ik pleit voor ingrijpen in lonen. Wij zeiden toen al: dit is drijfzand, het moet op een andere manier gedekt worden. Nu vraag ik u, tegen de slot van uw betoog, of de CDA-fractie dat ook vindt. U vindt het niet eens interessant om erop in te gaan. U stelt er geen kritische vragen over. U moet toch met mij geïnteresseerd zijn in

De Nerée tot Babberich

de vraag hoe het kabinet dit gat van ruim 3 mld. denkt op te lossen, nu het antwoord van de minister is dat het niet lukt via de lonen?

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Dat is een goede vraag van de heer Pechtold en die mag hij straks in zijn eigen termijn verder stellen. Ik ga over de vragen die ik zelf wil stellen.

Ik sprak over de buffer tussen de politiek en het bank- en verzekeringswezen. Uit de brief blijkt dat er nuanceverschillen bestaan tussen de opvattingen over de termijn waarbinnen zo'n beheersorganisatie zou moeten worden gecreëerd. Ik zal duidelijk zijn. De CDA-fractie wil dat er op de kortst mogelijke termijn een buffer wordt gecreëerd tussen de politiek en de banken. Dat kan een stichting zijn of een andere rechtsvorm. Er moet een goede afbakening komen tussen de taken en bevoegdheden van de beheersorganisatie en die van de minister van Financiën. Dat kan worden vastgelegd in een beheersovereenkomst. Als de stichting snel wordt opgericht, dan kan nog voor de Miljoenennota 2010 een beheersovereenkomst worden gesloten. Uiteindelijk blijft de minister politiek verantwoordelijk, maar zijn brief biedt voldoende aanknopingspunten voor een dergelijke beheersovereenkomst.

De heer **Tang** (PvdA): Afgelopen jaar hebben wij 40 debatten gehad over bonussen en beloningen bij banken. Nu wij als gevolg van het aandeelhouderschap op afstand gaan staan, komt de zeggenschap over het beloningsbeleid misschien ook op afstand te staan. De heer De Nerée spreekt over het beheersmandaat. Is hij het met mij eens dat daarin ook iets moet komen te staan over duidelijk afdwingbare afspraken over bonussen en beloningen?

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Voor 2009 is de bonusproblematiek geregeld. Binnen de raden van commissarissen van banken waar de staat een overheidscommissaris heeft zitten worden bepaalde voorstellen ontwikkeld. Wij wachten af wat daar uitkomt. Ik heb goede hoop dat in dat kader een regeling wordt ontworpen die geen stimulus inhoudt tot perverse prikkels zoals anderen het noemen. Ik kan mij ook voorstellen dat er voor de bonussen een goede regeling tot stand komt en dat vanuit de buffer, vanuit het beheersinstituut, een signaal wordt afgegeven, ook in de richting van de overheidscommissarissen, dat zij goed op moeten letten. Dat mag je als aandeelhouder ook doen.

De heer **Tang** (PvdA): Dat geldt voor de bonussen bij door de staat ondersteunde banken, maar geldt het ook voor beloningen bij banken in het algemeen? Als wij de maatschappelijke discussie over bonussen en beloningen, ook bij banken, op afstand willen zetten, dan lukt dat alleen als wij ook daarvoor iets hebben geregeld.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Het is moeilijker bij banken waar de staat niet direct in zit, maar ik wijs wat dat betreft op de voorstellen van De Nederlandsche Bank en die van de AFM. De principes moeten eventueel nog wel omgezet worden in wetgeving. Ik wijs voorts op het herenakkoord tussen de minister van Financiën en de banken en op de brief van de minister van Financiën met daarin een aantal elementen waaraan de bonussen zouden moeten

voldoen. Die zaken liggen er niet voor niets. Als er niets gebeurt, maar ik hoop dat men inziet dat er wel iets moet gebeuren, dan ligt er voldoende munitie om een keer raak te schieten.

De heer **Pechtold** (D66): Het CDA accepteert niet alleen een begroting als drijfzand. Het CDA loopt er zelfs met wijde ogen middenin. Het CDA laat de begrotingsregels los, het interesseert zich niet voor tekorten van 3 mld., maar de hervormingsdrift van het CDA is ook helemaal weg in de bijdrage van de heer De Nerée. Wij vergaderen nog een aantal dagen. Wat is de stand van zaken rond de hervorming van de AOW-leeftijd? Hoe kijkt de heer De Nerée naar dat dossier nu mevrouw Hamer op een vraag in De Telegraaf hoe om te gaan met een verhoging van de AOW-leeftijd en of die geblokkeerd gaat worden, heeft geantwoord dat dit niet aan de PvdA zal liggen? Wat zegt dat over de coalitiepartner van het CDA?

De **voorzitter**: Dit staat absoluut niet op de agenda.

De heer **Pechtold** (D66): De heer De Nerée sprak zojuist over de hervormingen op langere termijn. Op langere termijn is voor de houdbaarheid van de financiën de verhoging van de AOW-leeftijd van eminent belang.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): De heer Pechtold mag die vraag aan mij stellen als vertegenwoordiger van de CDA-fractie, maar als hij wil weten wat de PvdA daarop antwoordt, dan moet hij die vraag aan de heer Tang stellen. Voor ons ligt de situatie duidelijk. Wij willen naar een AOW-leeftijd van 67 jaar, onder een aantal voorwaarden. De SER heeft tot 1 oktober de tijd om met alternatieven te komen, als die voldoen aan de voorwaarden die wij hebben gesteld: het moet voor de pensioenfondsen voordelig zijn, het moet geen lastenverhoging zijn, het moet ook niet ten koste gaan van de werkgelegenheid en het moet dezelfde opbrengst opleveren.

De heer **Pechtold** (D66): Die vier randvoorwaarden, de betaalbaarheid van de pensioenen, de bijdrage aan de werkgelegenheid, hetzelfde bedrag en geen hogere lasten, staan aan de vooravond van het reces voor het CDA dus nog keihard overeind. Dat is het hervormings-signaal dat de CDA-fractie meegeeft richting de SER-partners. Ik vind het voordat het reces begint van eminent belang dat het CDA dat heel duidelijk aangeeft.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Mijn collega Omtzigt heeft hier zojuist in een debat over de AOW hetzelfde naar voren gebracht en aangegeven hoe wij hierin zitten.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Het is duidelijk dat ons de komende jaren nog grote bezuinigingen wachten. Dat de 3,2 mld. niet is ingevuld, heeft de GroenLinks-fractie samen met de heer Pechtold al eerder geconstateerd. Wat mij zo verbaast, is dat de staatssecretaris van CDA-huize, de heer Jager, een partijgenoot van de heer De Nerée ...

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): De Jager.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): ... de heer De Jager, hoewel

De Nerée tot Babberich

ons die enorme nog niet ingevulde bezuinigingen nog staan te wachten, in een volgende kabinetsperiode ruimte ziet voor lastenverlichting. Ik ben heel benieuwd hoe de CDA-fractie in de Kamer daartegen aankijkt. Ziet zij al ruimte voor lastenverlichting in de komende kabinetsperiode? Of denkt zij, met mij, dat wij eerst de rommel uit deze periode moeten opruimen?

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Ik heb ook goed geluisterd naar de woorden van de staatssecretaris van CDA-huize, een uitstekende staatssecretaris, die in een bepaalde context heeft gezegd dat het goed loopt met de fraudebestrijding en met de overeenkomsten die Nederland met andere landen sluit om af te komen van het bankgeheim. Er komt steeds meer geld binnen dat in het buitenland was gestald, dat daar frauduleus stond en niet was opgegeven. In zijn euforie heeft de heer De Jager gezegd dat er nu zoveel binnenkomt, dat dit uiteindelijk kan leiden tot lastenverlaging. In die context heeft hij het gebracht. Ik denk dat zijn boodschap tweërlei was: mensen, let op, als u geld in het buitenland hebt staan en u hebt dat nog niet in Nederland aangegeven, zou ik dat maar snel doen. Dat brengt weer meer op en dat kan uiteindelijk leiden tot lastenverlagingen. Wij hopen altijd op lastenverlagingen. Of dat op dat moment mogelijk is, zal op dat moment moeten blijken.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Dank aan de heer De Nerée dat hij duiding geeft aan de woorden van de heer De Jager. Als ik hem goed gehoord heb, zegt hij dat wij dit eigenlijk moeten zien als een moment van euforie, als hoop, en niet als een realistische toekomstverwachting. Is de heer De Nerée inderdaad van mening dat dit geen realistische toekomstverwachting is?

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Als katholiek zeg ik altijd: waar hoop is, is ook geloof.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): De heer De Nerée maakt aanstalten om het spreekgestoelte te verlaten, maar ik wil hem nog een belangwekkende vraag stellen. Hij spreekt zijn zorg uit over de verantwoordingsplicht van de minister ten opzichte van de Kamer in het kader van zijn rol ten opzichte van de banken. Ik deel die zorg wel. Zijn voorstel is om een stichting in het leven te roepen. Wij zullen die stichting zowel spelregels mee moeten geven als verantwoording moeten laten afleggen. Dan zijn wij weer bij deze minister. Wat is er materieel veranderd ten opzichte van wat wij doen als wij er een stichting tussen zetten, anders dan dat wij er extra geld aan kwijt zijn?

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Wij hebben gekeken naar het Engelse en het Zweedse systeem. Ook in Duitsland is er een systeem. Als ik het mij goed herinner, staat dit ook in de brieven van de minister. Wat er gebeurt, is dat de waan van alle dag wordt weggenomen en dat door de bestuurders van de banken gewoon kan worden overgegaan tot besturen en het weer tot ontwikkeling brengen van de banken zonder dat zij voortdurend het gehijg van de politiek in hun nek voelen. Ik geef toe dat de stichting niet te groot moet worden, beheersbaar moet zijn en niet te veel geld moet kosten. Daar staat tegenover dat er nu op het ministerie van Financiën een hele afdeling is gecreëerd. Daar werken

ook een hoop mensen. Misschien kan dat wat minder. Misschien kunnen zij zelfs voor de stichting werken.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): De heer De Nerée heeft altijd gezegd dat wij moeten oppassen dat stichtingen niet als zelfrijzend bakmeel door de wereld gaan. De heer De Nerée geeft geen antwoord. Het gaat over de verantwoordingsplicht. Wij zullen die stichting ook moeten controleren. Dan zijn wij bij de minister, want wij kunnen die stichting niet rechtstreeks aanspreken, welk systeem uit het buitenland ook wordt genoemd. Ik worstel met de vraag wat er materieel verandert ten opzichte van de huidige situatie.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): In Engeland is er een beheersovereenkomst gesloten tussen de minister en de stichting. Daar staan de rechten, de plichten, de taken en de bevoegdheden in. Ik hoop – en dat is ook mijn vraag – dat als er een stichting is, voor de Miljoenennota 2010 een beheersovereenkomst gesloten kan worden waarin de directe en indirecte verantwoordelijkheden worden vastgelegd en dat wij onze mening daarover kunnen geven. Dan kunnen wij tegen de minister zeggen voor welke dingen wij hem naar de Kamer willen roepen. Voor het overige horen wij de stichting die verslag uitbrengt over de normale gang van zaken. Het is de bedoeling dat zij let op het belastinggeld dat al in de banken en de verzekeraars zit.

De **voorzitter**: We hebben nu twee sprekers gehad en we zijn al zo'n vijf kwartier bezig. Ik moet voor half acht schorsen voor een korte maar wel echte dinerpauze. Het is geheel in de hand van de Kamer. Ik wil graag de eerste termijn van de Kamer voor de dinerpauze afmaken. Ik neem aan dat niet alleen de heer Weekers, als volgende spreker, maar alle woordvoerders deze wenk hebben begrepen. Dat betekent dus ook dat de interrupties en de beantwoording daarvan kort moeten zijn.

□

De heer **Weekers** (VVD): Voorzitter. De fractie van de VVD maakt zich met heel veel mensen in het land grote zorgen, in tegenstelling tot dit kabinet en deze minister van Financiën. Sinds hun aantreden maken de bewindslieden er een gewoonte van om zaken rooskleuriger voor te stellen dan zij in werkelijkheid zijn en wij nemen waar dat het gevoel van urgentie ontbreekt.

Ik zal niet herhalen dat deze coalitie zich voortdurend rijk heeft gerekend. Ik zal ook niet herhalen dat deze regering lijdt aan uitgavendrift en belastingverslaving en dat dit kabinet alle waarschuwingen over economisch zwaar weer consequent in de wind heeft geslagen. Ik hoef slechts te verwijzen naar de debatten die wij de afgelopen jaren over deze thema's hebben gehad.

Kijk waar we nu staan! We stevenen af op een sociaal drama. De werkloosheid staat op 9,5% in 2010. Dat betekent dat een half miljoen mensen die nu nog een baan hebben, straks op straat staan.

De heer **Tang** (PvdA): De heer Weekers lijkt te suggereren dat de werkloosheid plotseling naar 9,5% is gegaan, omdat het kabinet niet op tijd heeft opgelet. Is het de heer Weekers dan helemaal ontgaan dat we in een kleine open economie leven en dat onze export en de wereldhandel met ongeveer een zesde zijn afgenomen? Daar

Weekers

kunnen we als klein land weinig aan doen. Dat weet de heer Weekers best. Dat heeft inderdaad grote gevolgen en dat kan een sociaal drama zijn. Daar zijn we het wel over eens.

De heer **Weekers** (VVD): Dat klopt. Dat we een open economie zijn, wisten wij jaren geleden ook al. Maar toen zei dit kabinet nog dat de donkere wolken en de crisis die zich in Amerika voltrok over ons land zouden trekken. Daar zouden wij van gespaard blijven. Deze minister zei ruim een jaar geleden, toen mijn fractievoorzitter waarschuwde voor een recessie, dat onze economie er goed voor stond en dat we hooguit een tikkie zouden meekrijgen.

De heer **Tang** (PvdA): Een van de discussies ging over 0,25% groei. Het zou fijn zijn geweest als de heer Rutte niet had gewaarschuwd voor 0,25% groei maar voor 5% daling van de groei. Dat was nog eens een voorspelling geweest; niet dat kwart procentje waar we het een jaar geleden over hadden. De wereld ziet er echt totaal anders uit. De heer Weekers heeft het niet zien aankomen en ik heb het ook niet zien aankomen. Laten we daar nu gewoon eerlijk over zijn.

De heer **Weekers** (VVD): Mijnheer Tang, u zou er toch goed aan doen om alle waarschuwingen van de afgelopen jaren er nog maar eens op na te slaan, ook de waarschuwingen waaraan ik heb gerefereerd, zoals het debat over de Voorjaarsnota vorig jaar en andere financiële debatten. Ik zou daar toch echt naar willen verwijzen. Bij het aantreden van dit kabinet, toen de economie nog draaide als een tierelier, is de PvdA begonnen met heel veel geld uit te geven. Zij heeft zich rijk gerekend met economische groei. Wij hadden toen een buffer ingebouwd. Ik moet toegeven dat het verschil van 0,25% ons nu niet heel erg veel had geholpen, maar de benadering is wel tekenend voor dit kabinet en voor deze coalitie. In tijden van voorspoed wordt gezegd dat we alles moeten uitgeven, terwijl in tijden van tegenspoed niet kan worden bezuinigd omdat daarmee de economie een nog grotere knauw wordt gegeven. Ik zal er dadelijk nog wel even op terugkomen.

Ik heb zojuist gezegd dat we afsteveneren op een sociaal drama, vooral gezien de werkloosheid. Daarnaast constateren we ook dat een tophypotheek wordt gelegd op de toekomst. De staatsschuld stijgt volgend jaar met 100 mln. per dag. Dat is € 14,20 per huishouden per dag, meer dan een gemiddeld huishouden kan sparen. Vroeg of laat zal dit moeten worden terugbetaald. Dan komt de vraag wie deze rekening zal betalen. Tja, voor de politieke partijen die worden betrokken bij de vorming van een volgend kabinet zullen echt nog een paar moeilijke keuzes op tafel komen. Dat is een citaat. Het is namelijk het antwoord dat deze minister van Financiën vorige week gaf bij het vragenuurtje bij RTL Z. Hij is vastbesloten om alle moeilijke keuzes vooruit te schuiven naar een volgend kabinet. Hij geneert zich er niet eens voor om er voor uit te komen dat hij straks een grote puinhoop achterlaat zonder maar een begin van een oplossing te bieden. Dit is toch de minister van Financiën die zich negen maanden geleden nog op de borst sloeg omdat hij de staatsschuld wel even terug zou brengen naar een historisch uniek laag niveau? Lager dan ooit eerder, lager dan toen wij in 1814 met het registeren begonnen. Nu, negen maanden later, zegt diezelfde

minister: de schatkist is akelig leeg aan het worden. Ik refereer aan het vragenuurtje van RTL Z van vorige week: niet alleen een volgend kabinet moet zich dat realiseren, maar ook de minister zelf. Ik verwijt deze minister echt niet de crisis en het oplopende tekort. Dat is onvermijdelijk. Hij had echter eerder, samen met zijn collega's in het kabinet, de ogen moeten openen voor de economische realiteit. De coalitiepartners in dit kabinet hadden het regeerakkoord moeten openbreken. In plaats daarvan vullen zij het aan, maken zij keuzes om uitgaven te schrappen die de economie niet helpen en nemen zij besluiten die niet bijdragen aan herstel. Met betrekking tot die besluiten onderscheid ik twee dingen. Ten eerste: hoe kunnen wij de gevolgen van de crisis verzachten? Ten tweede: hoe kunnen wij er straks sterker uitkomen? Op beide vragen geeft dit kabinet geen goed antwoord.

De VVD staat overigens niet alleen in de kritiek op het steunbeleid van het kabinet. Ik verwijs naar het hoofdredactioneel commentaar van NRC Handelsblad van afgelopen vrijdag, dat het nog eens goed samenvat. Het beleid mist een financiële basis en een brede visie. Hervormingen die nodig zijn om er straks sterker uit te komen, blijven uit. Ik noem maar een paar dwarsstraten: de aanrechtsubsidie blijft onaangetaast, de arbeidsmarkt wordt niet hervormd en blijft op slot voor ouderen en outsiders. Het Centraal Planbureau heeft daar in het jongste rapport nog aandacht aan besteed. Wat doet het kabinet met de opmerkingen van het Centraal Planbureau?

De enige hervorming waartoe het kabinet besloten leek te hebben, het verhogen van de AOW-gerechtigde leeftijd tot 67, is inmiddels getorpedeerd door de vakbeweging en inmiddels ook – begrijp ik uit de media – door het PvdA-congres. Ik vraag de heer Tang dan ook welke conclusie de PvdA-fractie daaraan verbindt? Ik wens de minister van Financiën heel veel sterkte de komende maanden. Ik zie de heer Tang niet opstaan, dus ik zal hem daar in zijn eigen termijn nog wel naar vragen.

Ook de andere belangrijkste bezuiniging staat op losse schroeven. De heer Pechtold had het er zojuist over. Ik wil nu wel eens klip-en-klaar van deze minister weten hoe hard de besparing op ambtenarensalarissen en uitkeringen is, nu er van een sociaal akkoord en een nulgroei totaal geen sprake is. Als het kabinet niets doet, slaat dit een financieel gat van 3 mld. in de begroting. Dat is gat is even groot als het gat in de begroting dat mevrouw Jongerius heeft geslagen door de verhoging van de AOW-gerechtigde leeftijd te torpederen. Samen is dit 1% bbp, 6 mld. Worden de uitkeringen nu ontkoppeld? Worden cao's opengebroken? Ik wens daar een klip-en-klaar antwoord op. Er wordt in het aanvullend beleidsakkoord iets gezegd dat zou kunnen duiden op ontkoppeling, maar ik wil weten wat daar nu mee gaat gebeuren. Als hij daar geen helder antwoord op kan geven, hoe gaat de minister van Financiën dit gat dan anderszins dichten? Wanneer komt er helderheid over de ombuigingen in de sociale zekerheid en de zorg? Ik hoef maar te verwijzen naar de uitgavenoverschrijdingen bij de medisch specialisten. De Kamer maakt zich voortdurend grote zorgen over de bonussen en de topsalarissen. Als wij zien dat sommige specialisten hun inkomen afgelopen jaar hebben zien verdubbelen als gevolg van fouten in het systeem, moet dat snel aangepakt worden. Wij moeten niet wachten tot het te laat is. Er zitten echt wat zaken scheef.

Weekers

Kijkend naar die vaagheden en verwijzingen naar de toekomst, moet ik de minister van Financiën en het kabinet één ding nageven: er is een concrete bezuiniging ingeboekt, namelijk een tijdelijke beperking van de instroom van aspirant-politieagenten. Inmiddels is ook duidelijk dat dit in deze kabinetsperiode geen pijn doet. Het gaat niet ten koste van het aantal politieagenten dat in deze kabinetsperiode op straat loopt. In een volgend kabinet of in een volgende periode zorgt het echter wel degelijk voor een groot tekort aan blauw op straat. De VVD-fractie vindt dit onverantwoord voor de veiligheid in de buurten en in de stad. Bovendien is dit weer het volgende probleem dat het kabinet doorschuift naar kabinetten hierna.

De invulling van de crisismaatregelen komt mondjesmaat op gang. De crisiswet om infrastructurele projecten te versnellen laat al maanden op zich wachten. Problemen rondom Natura 2000 waardoor projecten niet snel genoeg gestart kunnen worden, worden niet getackeld. Inmiddels staan er nog steeds grote sommen geld op de aanvullende post van Financiën. Hoe kan de gewone man of vrouw in de straat hier nu nog vertrouwen uit putten? Het grote plaatje ontbreekt. Het is voor de Kamer onduidelijk, laat staan dat de mensen uit het land er hoop uit kunnen putten. Waar wil het kabinet naar toe met zijn crisisbeleid? Deze onzekerheid staat Nederland in de weg om met z'n allen aan herstel te werken.

Die onzekerheid speelt het parlement ook parten. Veel middelen zijn nog niet toebedeeld aan begrotingen en de concrete invulling van de bestedingen ontbreekt. Mogelijk moeten er eerst wat meer externen worden ingehuurd om dat geld straks weg te zetten. Mijn fractie kiest daar niet voor. In elk geval constateren wij dat wij tot die tijd niets kunnen goedkeuren of concrete alternatieve voorstellen kunnen doen door middel van een begrotingswijziging. Ik heb technische assistentie gevraagd, maar dat bleek vanwege die systematiek niet mogelijk. Dit principiële punt, waarover ik ook schriftelijke vragen heb gesteld in de voorbereiding van dit debat, wordt ontweken. De Kamer wordt buitenspel gezet om in samenhang concrete en nuttige alternatieven aan te reiken.

Toch zou ik deze gelegenheid niet voorbij willen laten gaan. Ik wil enkele voorstellen doen voor een beter werkend crisispakket. Er is geen extra geld om uit te geven. Ik heb aangegeven dat wij moeten werken aan het minder laten oplopen van de staatsschuld. Dat betekent dat je eerst moet schrappen in bepaalde overheidsuitgaven. Ik verwijs naar het alternatieve pakket dat wij hebben aangereikt bij de Miljoenennota 2009 en het alternatieve crisispakket dat wij hebben aangereikt een week voordat het kabinet met een crisispakket kwam. Dat betekent het schrappen van een aantal linkse hobby's, handhaven van een strakke begrotingsdiscipline, gerichte belastingverlagingen en een kleinere staatsschuld.

Ik wil twee concrete voorstellen doen met betrekking tot de bouw en de woningmarkt. Ik wil die nog eens onder de aandacht brengen. De ideeën van de VVD-fractie onderscheiden zich principieel van die van het kabinet. De VVD wil de vraag in de private sector stimuleren in plaats van het aanbod van overheidsconsumptie. Dat hoeft wat ons betreft niet een-op-een overeind gehouden te worden.

Laat ik de woningmarkt eruit nemen. De gemiddelde woningwaarde van bestaande koopwoningen is volgens

het CBS de afgelopen vier maanden op rij gedaald. Daarnaast zijn er sinds het begin van het jaar ruim 25.000 minder bestaande koopwoningen verkocht dan in dezelfde periode vorig jaar. Het Centraal Planbureau heeft aangegeven dat het, naast het verlies van vermogen op de aandelenmarkt, de angst voor het verliezen van een baan en voor het ontvangen van minder winstuitkeringen, ook de verwachte doorzetting van waardedaling van woningen als reden ziet voor het feit dat huishoudens meer gaan sparen en minder gaan consumeren. De verwachte werkloosheid zal deze trend verder aanwakkeren en dat zal de hele economie raken. Deze crisis laat zich niet vergelijken met andere crises, zoals de Japanse crisis of de crisis in de jaren dertig. Wij hebben ook van eerdere crises geleerd, bijvoorbeeld inzake het overeind houden van het financieel systeem. Wij weten in ieder geval wel dat als de huizenmarkt onderuit gaat, de economische krimp doorzet en de mogelijke groei nog verder vertraagd gaat worden. Dan wordt het nog veel moeilijker om uit het dal te komen. Daarnaast zien wij dat bij een dalende huizenmarkt en oplopende werkloosheid meer huishoudens in de problemen komen om hun woonlasten te bekostigen. Het CPB ziet dat terecht als een risico voor de toch al fragiele financiële sector. Wat ons betreft moet de focus dus liggen op werk en stabilisatie van de woningmarkt om te voorkomen dat de recessie zich verdiept.

Voorzitter. Zoals gezegd, treft het kabinet vooral maatregelen om de woningbouwproductie op peil te houden en richt het zich daarbij vooral op corporaties, de collectieve sector. Het kabinet lijkt weinig oog te hebben voor het stabiliseren van de woningmarkt terwijl hier juist het grote risico ligt. Ik moet toegeven dat na een half jaar aandringen van de VVD nu toch de Nationale Hypotheek Garantie wordt verhoogd maar dat is niet genoeg als stimulus. Zorg ervoor dat de woningmarkt weer gaat draaien. Dat kan door de overdrachtsbelasting tijdelijk af te schaffen of tijdelijk op nul te zetten. Dat stimuleert mensen om een woning te kopen. Verruim de termijn waarin de tweede hypotheek worden afgetrokken. Dan durven mensen ook het risico van verhuizen aan. Op z'n minst zou de minister kunnen toezeggen een quick scan te maken voor kosten en baten van het tijdelijk afschaffen van de overdrachtsbelasting om de woningmarkt op gang te brengen.

Voorzitter, ik zie dat het lampje brand, maar zojuist liep er geen tijd. Dus ik ben helemaal in verwarring geraakt.

De **voorzitter**: Ik had u gewaarschuwd dat u moest doorgaan met uw betoog en u ging gewoon door met beantwoorden. Daar kan ik dan ook niets aan doen. U moet nu uw betoog afronden.

De heer **Weekers** (VVD): In elk geval zou ik tegen de minister willen zeggen: laat u inspireren in het Verenigd Koninkrijk en ga ook inspiratie opdoen in België want daar draait de bouw op volle toeren. De Belgen hebben dit jaar namelijk gekozen voor een tijdelijk laag btw-tarief. Dat stimuleert mensen met een eigen huis om hun spaargeld daarin te investeren.

De heer **Irrgang** (SP): Was dit de gehele bijdrage van de heer Weekers?

De **voorzitter**: Ja.

Weekers

De heer **Irrgang** (SP): Ik heb nog een vraag aan de heer Weekers. Volgens mij is hij in zijn bijdrage niet ingegaan op de brief over de 6,5 mld. De heer Weekers is, net als ik, daarover in het verleden kritisch geweest. Hoe kwalificeert hij nu dat de minister van Financiën zegt dat het niet om een kapitaalinjectie gaat, terwijl volgens mij ook de heer Weekers daarover toch een andere zienswijze op nahoudt?

De heer **Weekers** (VVD): Ik voel mij op het verkeerde been gezet. In oktober hebben wij 16,8 mld. uitgegeven voor de bank en daarnaast 50 mld. aan overbruggingskrediet, omdat de zaak losgekoppeld moest worden van de Belgische moeder. Inmiddels blijkt dat een stukje van die 50 mld. leningen is omgezet in kapitaal. Dus dat betekent dat wij straks minimaal 23,3 mld. moeten terugkrijgen, willen wij de investering die is gedaan budgettair neutraal verwerken.

De heer **Tang** (PvdA): Dat begrijp ik niet helemaal, aangezien dit al bij de Najaarsnota aan de orde is geweest. Ik kan mij herinneren dat de heer De Nerée toen duidelijk de vraag heeft gesteld of de rente wordt ingeruild voor dividend. Ik zie niet in wat er wat dat betreft veranderd is sinds de Najaarsnota. Kunt u mij dat uitleggen?

De heer **Weekers** (VVD): Deze minister heeft steeds aangegeven dat dit geen kapitaalinjectie was. Ik voel mij echt op het verkeerde been gezet. Wij hebben die brief op de laatste dag voor het kerstreces ontvangen. Dat is geen goede gang van zaken. Wij zullen er aanstaande donderdag tijdens het debat over ABN AMRO nog wel verder op ingaan. Ik vind dat de minister ook hierbij geen valse voorstelling van zaken mag geven.

De **voorzitter**: Nee, wij hebben het er zo-even over gehad dat die brief nu of donderdag aan de orde zou komen. Wij spreken er nu over en dan dus niet donderdag.

De heer Tang tot slot.

De heer **Tang** (PvdA): De heer Weekers kan wel roepen dat het de verkeerde voorstelling van zaken is, maar hij maakt het niet duidelijk. Er was een verschuiving en die is besproken in het debat over de Najaarsnota. Ik zou vol willen houden dat onze risico's totaal niet veranderd zijn. Wij zijn uiteindelijk toch eigenaar van Fortis. Dus materieel is onze positie niet veranderd.

De heer **Weekers** (VVD): Natuurlijk zijn de risico's wel veranderd. Eerst zouden wij die 6,5 mld. van Fortis moeten terugkrijgen. Dat was namelijk een lening waarop wij ook rente zouden krijgen die Fortis zou moeten aflossen. Nu krijgen wij dat geld in elk geval niet meer van Fortis terug en moeten we een andere gek zien te vinden die geld wil teruggeven. Zo zie ik het.

De heer **Tang** (PvdA): Maar ...

De **voorzitter**: Nee, ik had al tot slot gezegd. Ik weet heel goed wat ik zeg.

De heer **Tang** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Om aan te

sluiten bij het interruptiedebatje van zo-even: het punt is natuurlijk dat wij ABN AMRO al in bezit hadden en nog steeds in bezit hebben. Dat is wat de verschuiving betekent. Er is dus materieel niets veranderd.

De heer **Irrgang** (SP): Voorzitter ...

De **voorzitter**: Mijnheer Irrgang, waarom staat u daar nu al? Hij heeft nog niets gezegd.

De heer **Irrgang** (SP): De heer Tang begon met een opmerking die een reactie was op het interruptiedebatje met de heer Weekers.

De **voorzitter**: O nee, we gaan gewoon door. De heer Tang gaat nu gewoon beginnen. Dit is even niet gebeurd.

De heer **Irrgang** (SP): Dit is wel gebeurd. Ik wilde een vraag stellen aan de heer Tang.

De **voorzitter**: Ja, maar niet nu. De man heeft nog geen zin gesproken.

De heer **Irrgang** (SP): Hij heeft wel een zin gesproken, maar u hoorde dat niet.

De **voorzitter**: Wat zijn jullie erg vandaag!

De heer **Irrgang** (SP): Het is zoals het is.

De **voorzitter**: Een kort vraagje dan.

De heer **Irrgang** (SP): Is het omzetten van vreemd vermogen in eigen vermogen geen kapitaalinjectie? En is dat niet precies wat er gebeurd is?

De heer **Tang** (PvdA): Nee, het is een deelneming. Dat heeft de minister in het wetgevingsoverleg klip-en-klaar uitgelegd. Het is geen kapitaalinjectie. Daarom vroeg ik ook aan u waar dat geld dan is. Als het een kapitaalinjectie is, moet er iets zijn. Het heeft overigens wel een gunstig effect voor de solvabiliteitspositie van Fortis. Dat is allemaal al gewisseld in het debat over de Najaarsnota.

De **voorzitter**: Dan hoeven wij dat nu niet meer te doen.

De heer **Tang** (PvdA): Het gaat erom dat het een niet-geconsolideerde dochter is. Dat heeft te maken met toezicht door De Nederlandsche Bank. Dat weet de heer Irrgang misschien nog beter dan ik.

De **voorzitter**: Tot slot, mijnheer Irrgang.

De heer **Irrgang** (SP): Hoe kan de heer Tang nou volhouden dat 6,5 mld. extra aandelenkapitaal geen kapitaalinjectie is? Daar hoeven wij het toch niet oneens over te zijn? Dat begrijp ik niet in dit debat. Dat is overigens door mijn fractie, de heer Weekers en de heer De Nerée aan de orde gesteld en niet door de PvdA. De heer Tang kan toch niet blijven volhouden dat dit geen kapitaalinjectie is?

De heer **Tang** (PvdA): U vergeet dat zowel de lening als ABN AMRO al in ons bezit is. Daar gaat u volledig aan voorbij. We hebben alles al en we verschuiven het

Tang

daarbinnen nog eens. U moet daardoorheen durven redeneren. Dan zult u ontdekken dat er materieel niets verandert.

De heer **Tony van Dijk** (PVV): Het is natuurlijk inderdaad een beetje vestzak-broekzak; daar doelt u op. In de brief van vandaag staat echter duidelijk dat die lening van 0,8 mld. uiteindelijk wordt omgezet in een kapitaalinjectie van 0,8 mld. Met andere woorden: er staat duidelijk "de lening" en daarna "de injectie". Dat is precies hetzelfde als de lening van 6,5 mld. en daarna de injectie.

De heer **Tang** (PvdA): Volgens mij niet, maar dit gaat over ABN AMRO. Volgens mij zouden wij dat bewaren voor het debat van aanstaande donderdag, maar in principe vindt inderdaad een overdracht plaats naar de bank. In welke vorm dat gebeurt, doet er nu even niet toe.

De heer **Weekers** (VVD): Waarom werd bij het aantreden van de nieuwe bestuurder van ABN AMRO gesproken over een bonus als de zaak meer dan 16,8 mld. zou opbrengen en waarom is in de laatste brief sprake van een bonus als de zaak meer dan 23,3 mld. opbrengt?

De heer **Tang** (PvdA): Omdat de manier waarop wij die 66,8 mld. terugkrijgen, wel veranderd is. De prijs is in zekere zin hetzelfde gebleven: er is 66,8 mld. betaald. Eerst zouden we 50 mld. terugkrijgen via leningen, nu krijgen we 43,5 mld. terug via de aflossing van leningen. De manier waarop je het terugkrijgt, is dus natuurlijk wel verschillend. De deelneming staat ook buiten kijf. De vraag is hier of het een kapitaalinjectie is. De vraag is of u niet hebt opgelet bij de behandeling van de Najaarsnota of dat de minister een verkeerde voorstelling van zaken heeft gegeven. Ik zeg dat u niet hebt opgelet. Het was de laatste dag van het jaar; ik begrijp het ook wel.

De **voorzitter**: De heer Weekers, tot slot.

De heer **Weekers** (VVD): Wij hebben wel opgelet. Daarom hebben wij dit punt ook niet laten lopen, maar we kregen de indruk dat ons knollen voor citroenen werden verkocht. Nog één vraag: het verschil tussen een lening en aandelen is toch ook dat de lening bij een faillissement of surseance van betaling eerder wordt terugbetaald dan het aandelenkapitaal?

De heer **Tang** (PvdA): Nee mijnheer Weekers, u zit er volledig naast, want we hebben het allebei al in bezit. Wij zijn eigenaar van Fortis. Dat maakt geen zier uit, als ik het netjes zeg.

De **voorzitter**: Dat klinkt geweldig.

De heer **Tang** (PvdA): Ik wou zeggen: "geen donder".

De **voorzitter**: Mijnheer Weekers, ik had al "tot slot" gezegd.

De heer **Tang** (PvdA): Mijnheer Weekers, als u toen vond dat u knollen voor citroenen werden verkocht, had u toen iets moeten zeggen. Dat was het moment geweest.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Dit gaat me

toch een beetje te ver. Stel dat er aan vorderingen 100 in zit – om een voorbeeldje te noemen – en dat de vordering is omgezet in aandelenkapitaal; de Staat zit nu voor 6,5 mld. in het aandelenkapitaal. Als de zaak failliet gaat en als er dan nog precies 100 in zit, wie is dan de klos?

De heer **Tang** (PvdA): Mijn ervaring is dat dit soort voorbeelden echt niets oplost in een debat. Zet u het in een brief; dan wil ik er wel eens naar kijken en dan reageer ik daar ook schriftelijk op, maar dit gaat niet werken. Het punt is ...

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Ik zeg alleen dat dat aandelenkapitaal weg is.

De heer **Tang** (PvdA): U moet erdoorheen durven redeneren: wij zijn linksom of rechtsom toch al eigenaar van een bank, het maakt niet uit hoe, of wij dit nu indirect of direct doen. Dat is de essentie.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Ik gaf het voorbeeld dat er voor 100 aan leningen inzit en dat het bedrijf failliet gaat. Toevallig zit er nog 100 in kas of is er nog 100 aan bezittingen. De Staat is inmiddels aandeelhouder geworden. Wie wordt er afbetaald in het faillissement? Dat zijn degenen die de leningen hebben verschaft.

De **voorzitter**: Ik snap dat u uw eigen puzzel kunt oplossen, maar ik hoor u geen vraag stellen.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Er is dus duidelijk een verschil. Dat wil ik alleen maar zeggen.

De heer **Tang** (PvdA): Dat betwist ik ook niet. Natuurlijk is er een verschil, in die zin dat het nu een deelneming is. Zo is het inderdaad als u dat bedoelt.

De **voorzitter**: U vervolgt uw betoog.

De heer **Tang** (PvdA): Ik hou staande dat de materiële risico's niet zijn veranderd, want linksom of rechtsom lopen wij een risico. Of dat nu direct het geval is via ABN AMRO of indirect via het bezit van Fortis.

Dan ga ik beginnen, voorzitter.

De **voorzitter**: Dat stel ik voor, ja.

De heer **Tang** (PvdA): Voorzitter. De economische en budgettaire situatie van Nederland zijn dramatisch slechter geworden. Alle seinen staan op rood. Dit zijn woorden uit 2003, die nu in 2009 voor de meesten wat overdreven klinken. Ze komen uit het regeerakkoord van dat jaar en worden nog met instemming geciteerd door Gerrit Zalm in zijn boek van dit jaar. Die woorden betekenden toen: bezuinigen en de broekriem aanhalen. Ook de heer Pechtold vroeg nog in het najaar om de deur dicht en in het slot te gooien omdat hij, net als nu, de Europese grens van 3% belangrijk vond. Dat was belangrijker dan de gevolgen voor de economie, dat was belangrijker dan de gevolgen voor de werkgelegenheid. Toen was de tegenwind een zuchtje en werd er bezuinigd. Nu is er een orkaan en wordt er juist niet bezuinigd. Dit kabinet beukt tegen de wind in. Zo hoort dat. De overheid laat de uitgaven op de oude voet groeien.

Tang

Hierdoor zakt de vraag niet nog verder weg. Volgens de nieuwste CPB-cijfers daalt de private consumptie dit jaar met bijna 3%. Ondanks de koopkrachtverbeteringen, zo zeg ik tegen de heer Van Dijck, dalen de private investeringen met zo'n 14%. En de export daalt met maar liefst 16%, zo zeg ik tegen de heer Weekers. De overheidsuitgaven stijgen echter gewoon. Zo hoort dat. Graag hoor ik van de minister hoeveel banen in 2009 en 2010 grofweg overeind blijven door niet te bezuinigen tot de grens van 3%. En hoeveel banen blijven overeind door het specifieke stimuleringspakket?

Beuken tegen de wind in. Zo hoort dat volgens economen, maar voor politici is dit ongehoord, ongehoord moedig. Ja, het tekort schiet omhoog. Wij hebben niet te maken met plus 1%, zoals in september vorig jaar werd gedacht, maar min 4,1%, zoals nu wordt gedacht volgens de laatste cijfers. Ja, de overheid besteedt van elke verdiende euro niet 45 cent maar 50 cent. Ja, de schuld schiet omhoog. Het CPB heeft berekend dat wij meer schulden maken voor burgers en bedrijven dan voor banken, want door lagere inkomsten en door groeiende uitgaven is er een tekort. Dat kost geld. Aan de banken hebben wij nu 44 mld. besteed, aan burgers en bedrijven al 66 mld. Dat is anderhalve keer zo veel. Graag hoor ik een bevestiging van deze cijfers van de minister. Wij hebben ze gehaald uit de CPB-cijfers. Het kabinet beukt tegen de wind in. Dat is geheel anders dan in 2003 en dankzij de sociaaldemocraten, die wel verantwoordelijkheid durven te nemen. De PvdA gelooft – als Amsterdams Kamerlid durf ik dat wel te zeggen – niet in woorden maar daden.

Betekenen de nieuwe CPB-cijfers dat het kabinet zijn plannen moet herzien? Nee, juist niet. Je moet een beetje lef hebben, maar het is verstandig om in 2009 en 2010 de uitgaven op de oude voet te laten groeien en verder om een en ander zo specifiek mogelijk te stimuleren, bijvoorbeeld via de deeltijd-WW of via het stimuleringsbudget voor de nieuwbouw. Ze vormen wel een extra reden om vaart te zetten achter het stimuleringspakket. Is het geld dat als aanvullende post op de begroting van het ministerie van Financiën staat, nog niet belegd? Voor 2009 is dat 825 mln., zo blijkt uit antwoorden. Wordt dit geld nog belegd voor de zomer? Is het zeker dat dit geld dit jaar nog wordt uitgegeven?

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Ik heb een vraag over die deeltijd-WW en de actie van de minister van SZW om op dit moment de regels en de criteria aan te scherpen. Wat vindt u daarvan?

De heer **Tang** (PvdA): Het is goed dat er in ieder geval naar wordt gekeken dat de deeltijd-WW ook wordt gebruikt voor scholing. Dat is een duidelijke voorwaarde, die al is gesteld en die misschien wel aanscherping behoeft. Er kan beter op worden gelet dat die voorwaarden ook worden nageleefd. Dat is de bedoeling. Mensen blijven wel bij het bedrijf betrokken en dat is goed. Tegelijkertijd hopen wij dat zij die tijd gebruiken om zich te scholen, zodat zij later sterker op de arbeidsmarkt staan.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Dat was niet mijn vraag. Mijn vraag ging over de handelwijze van minister Donner, die nu de criteria heeft aangescherpt. Hij zei dat het snel ging. De regeling heeft al 375 mln. gekost. Hij doet er nu 125 mln. bij, maar hij heeft wel gezegd dat er

een criterium bij komt. Het moet gaan om een personeelslid dat onmisbaar is. Wat vindt u van die redenering van de minister van Sociale Zaken? Dat was mijn eerste vraag. Dan heb ik nog een tweede vraag. Ik vergelijk de bedragen. Het gaat hier om een bedrag van rond 500 mln., terwijl er bijna 100 mld. in de banken is gestoken.

De heer **Tang** (PvdA): Er is een verschil tussen consumptie en investering. Van de banken vragen we het geld uiteindelijk terug, maar het geld van de deeltijd-WW vragen we niet terug. Dat is een heel belangrijk verschil. Het ene geven we en het andere lenen we. U vergelijkt appels met peren. Ik wens minister Donner veel succes met het definiëren van vakkrachten of onmisbare krachten. Ik vind het prima als hij dat weet te bereiken in overleg met de sociale partners.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Dat is lastig. Of niet?

De heer **Tang** (PvdA): Ik wens hem heel veel succes.

De **voorzitter**: Ik wens u ook heel veel succes. U vervolgt uw betoog.

De heer **Tang** (PvdA): Voorzitter. Betekenen de hoge tekorten en de oplopende schuld nu dat het kabinet de overheidsfinanciën uit de klauwen laat lopen? Nee, de rekening wordt niet doorgeschoven. In 2011 is de groei in de uitgaven minder, in zoverre de wind is gaan liggen, voeg ik daaraan toe. Bovendien heeft het kabinet besloten tot ingrepen voor houdbaarheid. Nederland is het enige land in de wereld dat nadenkt over maatregelen tot 2040. Dat is geen zwakte, zoals mevrouw Jongerius beweert, maar een kracht. Nederland loopt daarin voorop. De rekening mag niet worden doorgeschoven naar onze kinderen. Ik heb geen tijd meer staan, voorzitter.

Ik ga naar een nieuw blokje. Ach, mijnheer Pechtold.

De **voorzitter**: U hebt volgens mijn berekening nog 8 minuten en 34 seconden en u hebt de heer Pechtold nog.

De heer **Pechtold** (D66): Nee, hij wil te graag.

De heer **Tang** (PvdA): Een beetje lef tonen en dan blijft de heer Pechtold zitten. Dat is natuurlijk wel jammer.

Voorzitter. De minister heeft een brief naar de Kamer gestuurd over de functie van tijdelijk aandeelhouder bij banken en verzekeraars en het uitoefenen van die functie op afstand. Mijn fractie is voor het op afstand uitoefenen om zeker twee redenen. Ten eerste: de minister van Financiën combineert verschillende functies. Hij is aandeelhouder, beleidsmaker en verantwoordelijke voor de toezichthouder. Het is van belang om de uiteenlopende functies zichtbaar te krijgen en tot een goede weging van mogelijk tegenstrijdige belangen te komen. In de brief van de minister wordt al gerept van muren in de organisatie om ongewenst geachte uitwisseling van informatie te voorkomen. De weging moet openlijk geschieden en niet in een kamer van een ministerie of in de kamer van de minister. Het voordeel is bijvoorbeeld dat de Tweede Kamer toegang heeft tot de leiding van een nieuwe entiteit voor het uitwisselen van informatie en inzichten, net zoals wij graag een gesprek met de heer Wellink voeren.

Tang

De heer **Irrgang** (SP): Ik geef de heer Tang gelijk met het laatste. Het verbaast mij dat hij het idee steunt om het beheer van de banken op afstand te zetten, want dat heeft toch iets ondemocratisch. Wij steken er vele tientallen miljarden aan belastinggeld in. Dan is er iets wat ons niet bevalt of wat de minister niet bevalt en dan hebben wij daar niets meer over te zeggen. Volgens mij zijn er nagenoeg altijd tegenstrijdige belangen in de politiek. Het is aan de democratisch gekozen volksvertegenwoordiging om dat te wegen en tot een conclusie te komen. Dan moet u het niet op afstand zetten.

De heer **Tang** (PvdA): Dat beoogde ik ook te zeggen. De afweging moet in alle openheid gebeuren. Ik denk dat Nederland gebaat is bij openheid. Ik denk ook dat het de positie van het parlement versterkt op het moment dat er een aparte entiteit is. Wij kunnen nu moeilijk een gesprek met ambtenaren hebben, maar wel met de president van De Nederlandsche Bank. Hetzelfde geldt voor het hoofd van een nieuwe entiteit. Het voordeel is dat de afweging in alle openheid plaatsvindt. Dat is een van de redenen. Ik kom zeker nog terug op een ander argument om het op afstand te plaatsen.

De heer **Irrgang** (SP): De heer Tang gebruikt de analogie met De Nederlandsche Bank, maar die staat echt op afstand. Het is een onafhankelijke centrale bank. Wij kunnen de minister daar eigenlijk niet op aanspreken. Daarvoor moeten wij inderdaad bij de heer Wellink zijn. Wil de heer Tang nu dat de minister niet meer de volledige politieke verantwoordelijkheid heeft en dat wij hem daar dus ook niet meer op kunnen aanspreken? Dit zou toch een vermindering van democratie zijn.

De heer **Tang** (PvdA): Het gaat om op afstand zetten, maar wij kunnen de minister en de Kamer niet ontslaan van hun politieke verantwoordelijkheid. Dit lijkt mij evident. Overigens geldt die onafhankelijkheid alleen voor het monetaire beleid en niet voor alle toezichthoudende taken van De Nederlandsche Bank.

Een tweede reden voor het op afstand zetten, niet alleen de open afweging van verschillende belangen, is dat de investeringen in en de beslissingen over de bedrijven primair zakelijk moeten zijn. Dit is in het belang van de Nederlander als klant van de banken, als werknemer bij de banken en natuurlijk als belastingbetaler. Dit is in het belang van sterke banken en van een levendige en veilige financiële sector. Dit voorkomt dat er druk ontstaat om allerlei niet bedrijfsmatige doelen aan de tijdelijke deelnemingen toe te kennen. Geen hobbyisme van politici, geen verantwoording door de minister bij ieder incident. Daarom moet juist het parlement en niet het kabinet de beslissende zet naar een agentschap geven.

Ik maak nog twee opmerkingen om misverstanden te voorkomen. Het is prima, zelfs wenselijk, als bedrijven en banken maatschappelijke doelen nastreven, maar dan moeten die doelen gelden voor iedere bank en niet alleen voor door de Staat ondersteunde banken. Ten tweede is de overheid denkbaar als aandeelhouder in een bank als er publieke belangen in het spel zijn en als die belangen het best gediend zijn bij een publiek bedrijf. De overheid is dan echter geen tijdelijke, maar een permanente aandeelhouder. ABN AMRO en ING willen wij niet als permanente staatsbanken – ik hoor een zucht van verlichting aan de Zuidas – maar alleen tijdelijk.

De Kamer moet naar mijn mening wel een voorwaarde stellen aan bonussen en beloningsbeleid. Ik heb hier al eerder de heer De Nerée op aangesproken. Wij hebben in dit huis al verhitte debatten over dit onderwerp gevoerd met een ontplofende afgevaardigde Irrgang en een getergde afgevaardigde De Nerée en ik kan mij ook nog de hoogrode konen van de minister herinneren. Er zijn weinig onderwerpen waarover de ergernis bij de bevolking zo hoog oploopt als de bonussen. Daarom kan mijn fractie zich niet zo goed voorstellen dat wij het aandeelhouderschap op afstand plaatsen zonder dat de bonussen bij door de Staat ondersteunde banken en zonder dat de beloningen bij banken goed en afdwingbaar geregeld zijn. Zonder afdwingbare afspraken over bonussen en beloningen is er nog geen afstand tot banken. Die afspraken zouden kunnen overeenstemmen met het rapport van de commissie-Maas en het herenakkoord. De heer De Nerée refereerde daar ook al aan. Ik krijg graag een reactie van de minister.

De heer **Weekers** (VVD): Het is winst dat ook de Partij van de Arbeid na het CDA en de VVD nu zegt dat het goed is dat het aandeelhouderschap van de bank op afstand wordt geplaatst, dat wil zeggen dat er iets tussen de minister van Financiën en de bank wordt geplaatst. Ik zal bezien of ik in tweede termijn een ietwat aangepaste versie kan indienen van de motie die in december 2008 is verworpen. De heer Tang maakt zich zorgen over het bonussenbeleid. Zou dit ook onderdeel kunnen zijn van het mandaat dat wordt meegegeven aan de betrokken tussenorganisatie?

De heer **Tang** (PvdA): Ik ben blij dat de heer Weekers met een motie komt. Overigens een kleine correctie: ik meen dat ik al eerder namens de Partij van de Arbeid publiek heb uitgesproken dat wij voor een agentschap zijn, ruim voordat dit namens het CDA werd verwoord. Die correctie kon ik niet laten lopen.

Ik zou graag zien dat het onderwerp bonussen en beloningsbeleid een serieuze plaats krijgt en het lijkt mij uitstekend om dit in een voorstel voor een mandaat mee te nemen.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Ik stel aan de heer Tang dezelfde vraag als ik aan de heer De Nerée heb gesteld. Wat verandert er dan materieel als wij eerst een stichting instellen voorzien van toeters en bellen en wij vervolgens weer met de minister spreken over alles waarover verantwoording moet worden afgelegd? Wat verandert er dan materieel?

De heer **Tang** (PvdA): Ik denk dat er materieel verandert dat wij in ieder geval tot een open en duidelijke afweging van de verschillende belangen kunnen komen. Er kan een belangenconflict ontstaan. Dat ben ik met de heer Irrgang eens. Dat is geen enkel probleem, maar het moet wel in alle openheid gebeuren. Dat is een van de grote voordelen.

Het andere voordeel kan zijn, al is dat moeilijk materieel te maken, dat politiek hobbyisme daardoor minder makkelijk toegang krijgt. Naar mijn weten is het nog niet gebeurd, maar dit gevaar is niet denkbeeldig. Voor ons zijn dit twee goede redenen om het tijdelijke aandeelhouderschap enigszins op afstand te plaatsen.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Dat hobbyisme kan

Tang

volgens mij pas echt toeslaan als we zo'n stichting niet meer ter verantwoording kunnen roepen. Ook suggereert u dat we nu niet met de minister in alle openheid over de problematiek kunnen spreken. Zo heb ik dat nog niet ervaren.

De heer **Tang** (PvdA): Dit versterkt de positie van het parlement. Dat heeft niets te maken met deze minister, maar wel met een betere toegang voor ons tot informatie en inzichten. Dat is nu een van de problemen voor deze Kamer. Het is een vrij complexe materie, die voor de Tweede Kamer ook nieuw is. Wij kunnen hierbij alle steun gebruiken; daarom ben ik ook blij dat ons voorstel voor ondersteuning voor de commissie van Financiën is aangenomen. Ik zie dit dus als een mogelijkheid om het parlement te versterken.

De heer **Irrgang** (SP): Voorzitter. Het is me nog niet helemaal duidelijk. De heer Weekers wil dat het op afstand komt en dat de minister van Financiën dus niet meer in alle gevallen kan worden aangesproken. Begrijp ik de heer Tang goed dat hij dat niet wil, dat hij geen centimeter van de politieke verantwoordelijkheid van de minister van Financiën af wil halen? Of wil hij dat wel, en bedoelt hij dat met het grenzen stellen aan politiek hobbyisme? Ik weet overigens niet of hij met dat laatste iemand op het oog heeft.

De heer **Tang** (PvdA): Nee, het was een hypothetisch voorbeeld, ik heb het nog niet werkelijkheid zien worden. Eerder was er het rapport over het Europese toezicht en de vraag speelde ook bij de Ecofin: wie is verantwoordelijk voor kapitaalinjecties, wie gaat daarover? In het buitenland, bijvoorbeeld Groot-Brittannië, is er wel een agentschap of andere entiteit, maar ligt de verantwoordelijkheid voor kapitaalinjecties bij regering en parlement. Dat blijft natuurlijk onveranderd. Hierin is geen eenduidige lijn te trekken, net zo min als bij De Nederlandsche Bank. Wij hebben dit niet volledig uitbesteed, want wij gaan over kapitaalinjecties, immers het geld van de belastingbetaler.

De heer **Irrgang** (SP): "Niet volledig uitbesteed" is heel iets anders dan geen centimeter van de politieke verantwoordelijkheid van de minister van Financiën afhalen. Wat u suggereert, doet vele onduidelijkheden ontstaan, bijvoorbeeld over de bonussen; daarop zou je de minister van Financiën dan niet meer kunnen aanspreken. Ik zou het graag zo houden dat de minister van Financiën voor die zaken volledige verantwoordelijkheid houdt.

De heer **Tang** (PvdA): Volledige verantwoordelijkheid waarvoor?

De heer **Irrgang** (SP): Volledige verantwoordelijkheid voor zijn aandeelhouderschap van deze banken, zodat wij hem daarop kunnen aanspreken, en hij in die gevallen niet kan verwijzen naar een of ander agentschap.

De heer **Tang** (PvdA): Ik denk dat wij in deze Kamer zonder meer een discussie kunnen en moeten voeren over de inrichting van het financiële stelsel of de toekomst van de financiële sector. Het helpt alleen als er een entiteit is die kijkt waarmee de Nederlander als

belastingbetaler of klant is gebaat. Ik wil gewoon graag helder hebben wat de zakelijke overwegingen zijn.

Ik ga verder met de risico's. De minister heeft toegezegd om de Kamer een overzicht te sturen van de risico's die de Staat loopt met de interventies in de financiële sector. In antwoord op vraag 6 bij de Voorjaarsnota doet de minister een poging, maar om eerlijk te zijn kan ik nog steeds geen goede inschatting van de risico's maken. Er is een scherp contrast tussen de berekening van houdbaarheid, met een nauwkeurigheid van 100 mln., en een inschatting van de risico's op geïnvesteerd vermogen in de financiële sector, nog niet eens bij benadering bekend, van miljarden euro's. Kan de minister niet meer inzicht geven in de risico's voor de Staat? Zijn er bijvoorbeeld niet verschillende scenario's te maken waarin de kasstromen en de verkoop-opbrengsten in beeld komen? Laat hem niet de econoom zijn die zijn sleutels bij de straatlantaarn zoekt. Ook hier geldt: better roughly right than exactly wrong.

Graag vraag ik aandacht voor twee andere risico's. Het eerste betreft het risico van een volgende bubbel op een of meer financiële markten. De heer Greenspan stelde in 1996 de volgende vraag: "But how do we know when irrational exuberance has unduly escalated asset values, which then become subject to unexpected and prolonged contractions as they have in Japan over the past decade?" Met andere woorden: hoe voorkomen wij dat een bubbel ontstaat en dat de barsten van die bubbel een scherpe terugslag hebben op de reële economie? Greenspan zocht het antwoord in de werking van de markt. Maar in 2008 moest hij erkennen dat het antwoord daar niet te vinden is. Ik hoor graag hoe de minister het antwoord ziet. De vraag blijft overeind of hij hierin bijvoorbeeld een rol ziet voor een irrationaliteitsindex, die aangeeft in hoeverre de markten zijn losgezongen van hun fundamenten.

Het tweede risico waarop ik graag wil wijzen betreft een zaak waarop ook de Bank for International Settlements heeft gewezen, namelijk het risico dat het Japanse scenario werkelijkheid wordt omdat banken nog te veel troep op hun balansen houden. Ook de Bank for International Settlements ziet dit als een groot risico. Hoe kijkt de minister hier tegenaan?

De heer **Pechtold** (D66): Ik zie nog wel een paar risico's. Die zitten eerder op de korte termijn. Ik heb zojuist de heer De Nerée gevraagd hoe hij aankijkt tegen de tegenvaller van 3,2 mld. die als bezuiniging is ingeboekt maar die met de cijfers van het Centraal Planbureau niet kan doorgaan.

De heer **Tang** (PvdA): Het kabinet heeft een bezuiniging van 1,8 mld. op zich genomen. Die wordt in deze Voorjaarsnota hard vastgelegd.

De heer **Pechtold** (D66): Dat is niet waar. Ik kijk even naar het crisispakket. In de eerste plaats wil ik het hebben over de feiten. In de antwoorden op onze vragen heeft de minister gesteld dat de bezuiniging van 3,2 mld. niet gaat lukken. Hij zegt: "In het aanvullend beleidsakkoord is afgesproken dat het kabinet in dat geval, mede in zijn rol als overheidswerkgever, op enigerlei wijze vanuit de collectieve sector zal bijdragen aan solidariteit met de marktsector." Ik lees daarin dat er dan bezuinigd zal gaan worden en dat er dan ontslagen zullen gaan vallen bij het overheidspersoneel. Toen het

Tang

kabinet twee jaar geleden 750 mln. wilde bezuinigen, betrof dat 15.000 arbeidsplaatsen. Als je 3,2 mld. moet bezuinigen, gaat het dus over 60.000 arbeidsplaatsen. Dat betekent dat wij heel Defensie kunnen opheffen. Dat lijkt mij niet reëel. Maar wij spreken over een harde bezuinigingsmaatregel van 3,2 mld. Hoe wil de heer Tang die gaan dekken?

De heer **Tang** (PvdA): Ik probeerde te zeggen dat het bedrag van 1,8 mld. hard is. Het bedrag van 3,2 mld. is een bezuiniging die uitgaat van een bepaalde loonontwikkeling. Wanneer die loonontwikkeling niet wordt gerealiseerd, wordt de bezuiniging niet gehaald maar heeft het kabinet zichzelf de opdracht gegeven om zich als een harde werkgever op te stellen. Zo begrijp ik het. Er zijn natuurlijk groepen die er niet op vooruit gaan. Ik denk bijvoorbeeld aan gepensioneerden die geen indexatie krijgen. Het kabinet moet zich dan als harde werkgever opstellen en in overleg met de bonden proberen te komen tot een zeer gematigde ontwikkeling van het salaris van ambtenaren. Dat is het antwoord. Zo begrijp ik tenminste het kabinet. Wij kunnen ons er uitstekend in vinden dat wordt gekeken naar de ontwikkeling van de salarissen in de publieke sector. De heer Pechtold heeft goed begrepen dat het helemaal niet om ontslagen gaat.

De **voorzitter**: Tot slot nog één keer de heer Pechtold.

De heer **Pechtold** (D66): Ik zie twee problemen met dit antwoord. Het eerste is dat je hiermee bij lange na het bedrag van 3,2 mld. niet haalt. Het tweede is dat de vertegenwoordiger van de PvdA nu stelt dat dit geen harde bezuinigingsafspraken was. Dat spreek ik tegen. Als ik de pagina's 18 en 20 van het crisispakket combineer, zie ik dat bij de maatregelen onder c. niet alleen het bedrag van 1,8 mld. staat ingevuld, maar ook dat 3,2 mld. nog niet is ingevuld. Het zal voor de heer Tang inmiddels gesneden koek zijn. Dat laatste bedrag is waarover wij het nu hebben. Als ik terug blader naar pagina 18, lees ik: "doorwerking maatregelen beleidskader 0,5%". Dat is taakstellende opbrengst. Ik herhaal: een taakstellende opbrengst. Dat is dus een keiharde bezuiniging. Ik kijk naar het CDA, dat nu ook eventjes bij de les moet zijn. Hoe kijkt het CDA er tegenaan als de PvdA-woordvoerder zegt dat de bezuiniging van 3,2 mld. extra in de staatsschuld kan weglopen?

De heer **Tang** (PvdA): Ik heb geen fotografisch geheugen. De heer Pechtold zal mij vergeven dat ik de pagina's 18 en 20 niet onmiddellijk voor mij zie. Ik kan daarom de opmerking over een taakstellende bezuiniging niet helemaal plaatsen. Ik meen dat het kabinet zichzelf de opdracht heeft gegeven om als werkgever goed te onderhandelen en op die manier ervoor te zorgen dat de loonkosten bij de overheid zich gematigd ontwikkelen.

De **voorzitter**: Nee, mijnheer Pechtold. Het is onbegrijpelijk, maar voor u gelden dezelfde regels als voor ieder ander.

De heer **Pechtold** (D66): Soms kan het in een zin, soms in twee zinnen. Een andere keer moet het in drie zinnen.

De **voorzitter**: En bij u worden het er meer.

De heer **Pechtold** (D66): Nee, voorzitter. Ik probeer gematigd te zijn, maar wij hebben het wel over de Voorjaarsnota.

De **voorzitter**: Ja, dat weet ik toch! Het is 19.00 uur en we zijn pas bij de vierde spreker.

De heer **Pechtold** (D66): Maar dit zijn de interessante sprekers. U zult zien dat de andere sprekers weinig geïnterrupteerd zullen worden.

De **voorzitter**: Ik geef nu het woord aan de heer Weekers.

De heer **Pechtold** (D66): Ik wil graag de vraag even afmaken, anders waren de vorige twee ook niet zinvol. Ik neem aan dat u het betoog gevolgd heeft?

De **voorzitter**: Ik vind het niet eerlijk ten opzichte van de andere collega's, die ik ook afbreek na de tweede vraag. Ik snap niet dat u vindt dat voor u andere regels gelden dan voor de anderen.

De heer **Pechtold** (D66): Dat is niet waar.

De **voorzitter**: Jawel. Vraag het maar aan de anderen.

De heer **Pechtold** (D66): Het was twee, het was drie ...

De **voorzitter**: Nee, het was steeds in tweeën.

De heer **Pechtold** (D66): Jeetje, nou, in deze tijd had het gebeurd kunnen zijn. Als u het antwoord had gevolgd, had u het gezien.

De **voorzitter**: Dat heb ik ook goed gevolgd. De heer Weekers heeft het woord.

De heer **Weekers** (VVD): Ik zit ook met de taakstellende bezuiniging. Het gaat om 3,2 mld. in 2011 en volgend jaar moet de bezuiniging dus al een stukje opleveren. Ik heb daar een aantal vragen over. Op welke alternatieve manier moet het zaakje worden gedekt? Gaat dat inderdaad ten koste van banen bij de overheid? Wat betekent dit voor de koppeling van de uitkeringen aan de lonen? Vindt de PvdA dat er dus nu ontkoppeld moet worden?

De heer **Tang** (PvdA): De laatste vraag begrijp ik niet helemaal in dit verband. De vraag of er ontkoppeld moet worden, lijkt mij niet aan de orde; dat moge duidelijk zijn.

In reactie op de heer Pechtold heb ik zojuist al gezegd dat hard onderhandelen aan de onderhandelingstafel natuurlijk de manier is om de kosten van salarissen te beperken. Cao's worden niet opengebroken. Ze worden gerespecteerd. Er moet hard onderhandeld worden met de bonden door de overheid als werkgever. Ik denk dat veel ambtenaren prima zullen begrijpen dat in deze tijden van iedereen iets gevraagd mag worden, zeker als we gaan richting 2011, wanneer de huidige cao's niet meer gelden. Waar we echter precies op uit gaan komen, zien we tegen die tijd.

De heer **Weekers** (VVD): Ik constateer met de heer Pechtold dat de meerjarenbegroting dus ook op dit punt

Tang

op drijfzand is gebaseerd. Ik begrijp werkelijk niet waar de heer Tang het vertrouwen vandaan haalt dat de bonden hun looneisen zullen matigen, nu we in de afgelopen maanden hebben gezien dat de looneisen zelfs nog rond de 3% lagen. Uiteindelijk zal de soep niet zo heet worden gegeten, maar als de heer Tang ook vasthoudt aan de koppeling van de uitkeringen, kan hij de ingeboekte besparing voor de komende jaren helemaal wel vergeten.

De heer **Tang** (PvdA): Enige consistentie in de bijdrage van de heer Weekers zou ik op prijs stellen. Hij begon zijn inbreng met te wijzen op het feit dat de werkloosheid omhoogschiet richting de 9% à 10%. Het lijkt geen twijfel dat dit effect zal hebben op de ontwikkeling van lonen en salarissen. Daar is echt geen twijfel over mogelijk. Ik vind het fijn dat de VVD en D66 op dit punt weer samen optrekken. Dat herken ik en het lijkt me vrij duidelijk. Er is echter een belangrijk verschil. De heer Weekers denkt dat hij iets bereikt door hier stoer te doen, maar het enige wat hij bereikt, is dat er mensen op straat staan die geen werk kunnen vinden, of dat de inkomens achteruitgaan, waardoor de vraag niet overeind blijft. Hij doet de economie en het land daar geen plezier mee.

De heer **Weekers** (VVD): De heer Tang draait om de vraag heen.

De heer **Tang** (PvdA): Nee, ik draai niet om de vraag heen.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Ik werd zojuist aangesproken en ik heb het stukje er even bij gehaald om de onduidelijkheid weg te werken. Er staat dat de veronderstelde besparingen inderdaad zijn gebaseerd op de nullijn voor de nieuwe cao's. Als je daarboven gaat zitten, worden zaken niet gehaald. Er staat echter ook heel duidelijk dat in het aanvullende beleidsakkoord is afgesproken dat het kabinet in dat geval, mede in zijn rol als overheidswerkgever, op enigerlei wijze vanuit de collectieve sector zal bijdragen aan solidariteit met de marktsector, met mensen die hun baan hebben verloren en met gepensioneerden. Het zou een vraag aan de minister kunnen zijn hoe hij dat gaat doen. Om echter selectief te gaan shoppen in zinnen en gedeelten daarvan weg te laten ...

De heer **Tang** (PvdA): Nee, mijnheer De Nerée.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Nee, dat zeg ik niet tegen u, maar tegen de heer Pechtold. Daarom lees ik even voor hoe een en ander in de context werkelijk naar voren gebracht wordt.

De heer **Tang** (PvdA): Dank u, mijnheer De Nerée. Ik zie een heel duidelijk verschil met de liberale partijen, maar dat is prima.

De **voorzitter**: U hebt nog drie minuten.

De heer **Tang** (PvdA): Mijn volgende punt betreft de huurtoeslag. Minister Van der Laan heeft de middelen om de extra uitgaven voor de huurtoeslag te kunnen dekken niet helemaal in zijn begroting kunnen vinden. Het gevolg is dat huurtoeslagontvangers in 2015 € 1,25 per maand gekort gaan worden. Is daarvoor een goede

reden? De tegenvaller lijkt voort te komen uit de stijgende werkloosheid. Dit staat in contrast met de uitgaven aan werkloosheidsuitkeringen, die buiten dit kader zijn geplaatst en niet leiden tot bezuinigingen. Kan de minister vertellen in hoeverre de tegenvallers bij de huurtoeslag komen door de oplopende werkloosheid? De PvdA-fractie is wel bereid om te kijken naar veranderingen in de huurtoeslag, voor zover deze voortkomen uit een vereenvoudiging. Daarmee zouden we armoedeval kunnen verminderen en gedoe met de Belastingdienst kunnen besparen. Dat zijn zowaar twee goede redenen. Wij hebben moeite met de oplopende werkloosheid als grond voor de bezuiniging, temeer omdat het korten op de huurtoeslag de huishoudens met de smalle beurs treft. Mijn fractie vraagt het kabinet om zich daar verder voor in te spannen, zodat deze maatregel niet hoeft te worden genomen bij Miljoenennota. Wij horen ook graag of er alternatieven zijn.

Ik hoor ook graag van de minister hoe ik de afspraken met de VNG moet begrijpen. Ik neem aan dat de afspraken over het reële accres leidend zijn en dat de nominale bedragen worden aangepast aan de inflatie. Ik krijg daar graag een bevestiging van.

De heer **Weekers** (VVD): Voorzitter. Ik had in mijn bijdrage een vraag aan de heer Tang gesteld. Hij heeft die nog niet beantwoord. In het aanvullende coalitieakkoord zijn ook afspraken gemaakt over de AOW-gerechtigde leeftijd. Die moet van 65 naar 67 jaar gaan. Dat moet straks ook een bijdrage leveren aan het oplossen van het financiële probleem. Die kwestie is echter getorpedeerd door mevrouw Jongerius en afgelopen weekend voor de tweede keer getorpedeerd door het partijcongres van de PvdA. Dit is echter een wezenlijk onderdeel van het huishoudboekje van de overheid voor de komende jaren, de meerjarenbegroting. Hoe staat de fractie van de PvdA daartegenover?

De heer **Tang** (PvdA): Niet veel anders dan twee of drie maanden geleden. Mevrouw Hamer heeft namelijk al voor de onderhandelingen in maart kenbaar gemaakt dat de PvdA graag wil kijken naar de houdbaarheid. Dat heb ik heel duidelijk gezegd in mijn betoog. Er zijn ook afspraken gemaakt over die houdbaarheid. Het kabinet heeft daartoe bepaalde doelstellingen op zich genomen. Voorts is de afspraak gemaakt dat de SER nog met alternatieven kan komen. Dat is de huidige situatie, ook na het aanvullende coalitieakkoord.

De heer **Weekers** (VVD): De CDA-fractie heeft echter bepaalde voorwaarden gesteld aan de alternatieven. Ziet u dan nog ruimte voor het afschieten van dit plan?

De heer **Tang** (PvdA): Wij delen die voorwaarden niet. Wij stellen voorwaarden aan de budgettaire houdbaarheid. Zo is het ook afgesproken. Dat heeft het kabinet in die zin bevestigd.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Voorzitter. Een voorbeeld, want de heer Tang is wel heel erg tevreden over de voortvarendheid van dit kabinet. Neem de aanpak van de jeugdwerkloosheid. Dat is een groot probleem. De jeugdwerkloosheid wordt alleen maar groter. Het gaat om de toekomst van kinderen, ook de kinderen waar de PvdA zo bezorgd over is. Het kabinet geeft aan dat de heer De Boer is gevraagd om te adviseren over de

Tang

aanpak van de jeugdwerkloosheid. Hij heeft zijn advies op 13 mei 2009 gepresenteerd. Het advies van de heer De Boer zal worden betrokken bij de totstandkoming van het actieplan van het kabinet. Is dat de voortvarende aanpak van het kabinet?

De heer **Tang** (PvdA): Ik ben niet de woordvoerder op dit terrein, maar volgens mij heeft mevrouw Klijnsma de aanpak door het kabinet van de jeugdwerkloosheid al gepresenteerd. Dat lijkt mij heel voortvarend.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Dat is een heel gemakkelijk antwoord.

De heer **Tang** (PvdA): Het advies heeft dus al geleid tot een aanpak van de jeugdwerkloosheid.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): In de Voorjaarsnota wordt een aantal concrete zaken genoemd. Het is heel gemakkelijk om steeds abstract te blijven en niets te verlangen van het kabinet, maar dan wordt er ook geen enkel probleem opgelost. Ik hoop dat de heer Tang het met mij eens is dat deze zinsnede erop duidt dat dit kabinet alleen maar denkt in termen van "de toekomst" en "na 2011". De problemen worden vooruitgeschoven naar een volgend kabinet.

De heer **Tang** (PvdA): Mevrouw Verdonk trekt die conclusie ongeacht wat ik zeg. Dat vind ik bijna niet meer interessant.

Volgens mij moet de Voorjaarsnota voor 1 juni verschijnen, maar sinds die datum is er al wat gebeurd. Misschien is het kabinet voortvarender dan mevrouw Verdonk denkt.

De heer **Irrgang** (SP): In het aanvullende coalitieakkoord is afgesproken om de AOW-leeftijd te verhogen naar 67 jaar, maar in de politiek is elke dag toch weer een nieuwe dag?

De heer **Tang** (PvdA): Wat bedoelt u daarmee?

De heer **Irrgang** (SP): Misschien moet ik dat aan u vragen, want uw fractievoorzitter zei dat, in antwoord op de vraag of er weer zou worden onderhandeld over de AOW-leeftijd.

De heer **Tang** (PvdA): Je kunt dat op vele manieren uitleggen. De uitleg die nog steeds overeind staat, is dat er een akkoord ligt over de houdbaarheid van de overheidsfinanciën. Nogmaals, de rekening mag niet worden doorgeschoven naar onze kinderen. Over de invulling daarvan kan de SER nog met alternatieven komen. Daar is niets aan veranderd.

De heer **Irrgang** (SP): Zelfs als de SER er niet uitkomt, begrijp ik dat politiek een raar spel is. Dat zijn de woorden van mevrouw Hamer. Dan kan je gewoon weer gaan onderhandelen.

De heer **Tang** (PvdA): Politiek is een raar spel, maar laten we tegen die tijd maar kijken. Als het zo'n raar spel is, vind ik het ook weer heel lastig om vooruit te kijken. Ik ga uit van het nu en de huidige situatie is eigenlijk zoals zij zo'n twee tot drie maanden geleden was. Zij is onveranderd, maar je weet het nooit.

De heer **Pechtold** (D66): Niet alleen gaat de PvdA onverantwoord om met de financiën, maar ook met de arbeidsmarkt. U doet de hele kwestie van die 67 jaar af als een financieel probleem, terwijl het CDA terecht aangeeft dat het om de houdbaarheid van pensioenen, bijdragen aan de werkgelegenheid en dat soort zaken gaat. Maar misschien moeten we ons niet zo bang laten maken, want mevrouw Hamer heeft in de pers de kwestie van de 67 jaar vergeleken met het JSF-dossier: ach, er lag ook een afspraak om de JSF-vliegtuigen aan te schaffen! Dat is uiteindelijk ook gebeurd. De PvdA is verplichtingen aangegaan en ik neem dan ook aan dat dit op dezelfde manier via een draai van de PvdA wordt opgelost. Ik houd de PvdA er ook aan dat zij de komende week invulling geeft aan de voorwaarde van het CDA.

De heer **Tang** (PvdA): Ik moet nu iets zeggen? Ik dacht dat u al een conclusie had getrokken!

De heer **Pechtold** (D66): Dat mag "amen" zijn, maar het mag ook "ja" zijn!

De heer **Tang** (PvdA): Ik heb u zojuist de positie van de PvdA uitgelegd. Waar het om gaat, is dat de rekening niet wordt doorgeschoven naar onze kinderen. Om die reden heeft het kabinet afspraken gemaakt. De SER mag met alternatieven komen. Er is echt niets aan veranderd.

De heer **Pechtold** (D66): Dat betekent dat u niet alleen een financieel probleem doorschuift naar de volgende generatie maar ook nog eens arbeidsmarktprobleem, door te doen alsof je hypotheek van 1 mln. kunt vergelijken met een maatregel die nodig is om structureel onze arbeidsmarkt te hervormen. Dat is de verantwoordelijkheid die de PvdA kennelijk nu op zich neemt.

De heer **Tang** (PvdA): Ik begrijp hier weinig van. De heer Pechtold zegt dat de verhoging van de AOW-leeftijd nodig is om de situatie op de arbeidsmarkt te verbeteren. Die combinatie vind ik wel interessant, maar ik had die nog niet zo ontdekt. Er zijn vele manieren om de arbeidsmarkt te veranderen, maar de verhoging van de AOW-leeftijd naar 67 jaar is er geen van. Die zal het functioneren van de arbeidsmarkt niet wezenlijk veranderen. Als de heer Pechtold denkt dat dit bijvoorbeeld de structurele werkloosheid zal veranderen, moet ik hem teleurstellen. De structurele werkloosheid hangt van veel factoren af, maar niet van de AOW-leeftijd. Mensen kunnen op verschillende manieren reageren op een verhoging van de AOW-leeftijd. Het is belangrijk dat mensen vooruitkijken. Ze kunnen dat doen door langer te werken, maar ook door meer te sparen.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): De heer Tang brengt zijn betoog zoals altijd met gedrevenheid, maar dit kan toch niet verhullen dat de Voorjaarsnota en het beleidspakket dat eraan vooraf is gegaan een gebrek aan visie en keuzes voor de toekomst laten zien. Dat zien we vandaag ook weer terugkomen. Het beeld dat hier over de AOW ontstaat, is dat het kabinet iets van plan is wat de coalitiepartijen – PvdA en CDA – totaal niet met elkaar delen. Ook wat betreft de iets kortere termijn en de 3,2 mld. schiet de heer De Nerée de heer Tang te hulp met een citaat, maar beide partijen zijn het gewoon niet eens. De heer Tang heeft uitgesproken dat het kabinet als werkgever de 3,2 mld. gaat oplossen, maar zijn eigen

Tang

partijleider en minister van Financiën heeft eerder deze week al aangegeven dat deze 3,2 mld. op die manier niet rondkomen. Als de overheid als werkgever dit niet kan regelen, voelt de heer Tang zich alsnog gecommiteerd aan die 3,2 mld. of moet het dan gewoon wegvloeien in het EMU-saldo?

De heer **Tang** (PvdA): Ik heb al eerder aangegeven dat de overheid in de rol van werkgever moet zorgen voor een gematigde ontwikkeling van de salarissen in de publieke en semipublieke sector. Dat staat voorop.

Mevrouw Sap heeft een heel verhaal gehouden over de visie van dit kabinet. Die kan inderdaad niet onmiddellijk in de Voorjaarsnota worden teruggelezen. Het is ook een uitwerking van de afspraken die onder andere zijn gemaakt in maart. Uit het aanvullend coalitieakkoord blijkt echter wel degelijk dat er gedacht is aan de toekomst. Daarin wordt gesproken over een morele agenda om ervoor te zorgen dat mensen aan de top, met name bij banken, ook een deel voor hun rekening nemen. Daarin is ook sprake van maatregelen gericht op duurzame investeringen. Ik weet dat dit mevrouw Sap zal aanspreken. Er is ook sprake van verdere investeringen in wijken. Mevrouw Sap kan niet zeggen dat dit kabinet kortzichtig is, integendeel. Wij hebben ons altijd ingezet voor zeker twee dingen: investeren in wijken en investeren in een duurzame economie. Wij weten van beide dat het niet in vier jaar is geregeld. Kom niet aan met de opmerking dat wij geen visie hebben op kortzichtig zijn. Dat is niet waar. Wij steken juist onze nek in de strop. Wij realiseren dit niet allemaal in vier jaar, dat duurt langer.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Ik houd vol: gebrek aan visie. Ik zal daar in mijn bijdrage ook uitgebreid op ingaan. Het staat als een paal boven water dat alle beslissingen die over de langere termijn gaan en die de overheidsfinanciën weer in het gareel moeten brengen, boterzacht zijn. De heer Tang blijft volhouden dat de inzet 3,2 mld. blijft en dat de overheid als werkgever dit zal regelen. De heer Tang ontwaakt nu uit die droom, want het kabinet geeft zelf al aan dat dit niet gaat lukken. De vraag blijft, en de heer Tang weigert om daarop antwoord te geven, of de PvdA zich gecommiteerd voelt aan de 3,2 mld. Of is dit alweer het volgende probleem met de coalitiegenoten?

De heer **Tang** (PvdA): Volgens mij hebben wij geen enkel probleem. In de Voorjaarsnota staat klip-en-klaar wat er staat. Het is belangrijk dat de overheid zich als werkgever zo opstelt dat er in de onderhandelingen voor 2011 zoveel mogelijk wordt uitgesleept. Dat is de manier om deze post beperkt te houden. Mevrouw Sap kan zeggen: ja, 3,5 mld., maar dat is in ieder geval beter dan nul.

De **voorzitter**: De tijd is voor de sprekers niet zichtbaar op de display. Als de spreker naar mij kijkt, zal ik een wisselend aantal vingers opsteken.

□

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Voorzitter. Ik vraag de minister om meer duidelijkheid te creëren over de maatregelen in het aanvullend beleidsakkoord. Als het goed is, wordt volgend jaar in de uitwerking van het akkoord met de sociale partners al 1,3 mld. bezuinigd op

lonen en uitkeringen in de collectieve sectoren. Er is wel degelijk geld ingeboekt. Het jaar erna wordt 3,2 mld. bezuinigd. Daar is totaal geen toelichting op gegeven. Wat zijn de maatregelen en waarop wordt vanaf volgend jaar bezuinigd?

Ons wacht een gure herfst met snel oplopende werkloosheid, sluitende winkels en steeds meer faillissementen. De huizenprijzen dalen sneller dan vorig jaar de beurskoersen. In vogelvlucht duiken wij Amerika achterna. De vraag die wij vandaag moeten beantwoorden, is of wij de schade voor burgers en bedrijven kunnen beperken.

In de Voorjaarsnota maken wij de balans op van de geleden stormschade. Voorzitter, dit ziet er niet best uit. Ten tijde van de Miljoenennota 2009 werd nog een feestbegroting gepresenteerd. Het kabinet zat toen nog duidelijk in de ontkenningfase: we kunnen tegen een stootje. Maar de overheidsuitgaven werden in september optimistisch met 10 mld. opgeplust. Ook dacht men dat wij dit jaar nog een overschot van 1,2% bbp zouden halen. Nu, een halfjaar later, is dit optimisme volledig omgeslagen. Het CPB houdt rekening met een begrotingstekort van 4,1% bbp en een overheidsschuld die inmiddels met 100 mld. is toegenomen. In een halfjaar tijd is maar liefst 170 mld. verdampt. Ook verdubbelt het aantal werklozen tot 750.000 het komend jaar.

Het kabinet presenteert met veel tamtam een reddingsplan. Wij gaan gewoon door met geld uitgeven, alsof er niets aan de hand is. Wij gaan niet bezuinigen, dat mag een volgend kabinet doen. Wij veranderen de begrotingsregels door de werkloosheidsuitgaven en de ruilvoet buiten de kaders te plaatsen, zodat wij nog mee geld kunnen uitgeven. Wij geven ook de decentrale overheden, de gemeenten, ruimte om meer, meer geld uit te geven door de EMU-sigitaalwaarde en de accessystematiek los te laten. Alsof het allemaal nog niet genoeg is, pompen wij nog eens 6 mld. extra in de economie door te investeren in infrastructuur voor windmolens en meer subsidies.

De Partij voor de Vrijheid vraagt zich af wat dit plan nu daadwerkelijk oplevert voor de Nederlandse economie aan behoud van bedrijven en werkgelegenheid.

De heer **Tang** (PvdA): Ik ben erg nieuwsgierig naar wat de PVV nu voorstelt. Het enige plan dat ik tot dusver gehoord heb is: wij geven geld aan de burgers. Het Centraal Planbureau heeft daarvan gezegd dat dit op dit moment minder werkt dan gedacht. De private consumptie gaat namelijk omlaag hoewel de koopkrachtontwikkeling gunstig is. Dit komt omdat mensen onzeker zijn en sparen. Het plan van uw partijleider Wilders werkt niet. Dat is enige plan dat ik ken, dus ik ben zeer benieuwd naar wat de PVV dan wel van plan is.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): We vervallen in herhaling. U houdt van een overheid die steeds meer, meer en meer geld uitgeeft. U denkt: burgers kunnen het zelf niet, wij als overheid moeten het geld voor de burgers uitgeven, dan weten wij tenminste waar het terecht komt. Dan komt het inderdaad terecht bij die windmolens die u zo belangrijk vindt en die de burgers helemaal niets kunnen schelen. Dan komt het inderdaad terecht in subsidies van allerlei elitaire kunstclubjes die de burgers niets kunnen schelen. U wilt dat geld uitgeven voor de burger. Wij zeggen: nee, het is crisis.

Tony van Dijck

De begroting die is vetgemest ten tijde van hoogconjunctuur beslaat inmiddels meer dan 200 mld. Die was vijf jaar geleden nog 150 mld.; er is 50 mld. opgeplust in vijf jaar tijd. Laten wij die begroting eerst eens op haar kop houden en al die overtolligheid, dat vet, die linkse hobby's waar de burger niet op zit te wachten, aan de kant gooien. Dan hebben wij zo 50 mld. te pakken. Laten wij dat teruggeven aan de burgers, want het is hun geld. Het is niet uw geld, hoewel u dat wel denkt. Laten wij de belasting fiks verlagen en laten wij de koopkracht opplussen, zodat mensen inderdaad dat huis gaan kopen, naar de keukenboer gaan, naar dat tuincentrum gaan. U kijkt nonchalant omhoog, maar terwijl u zo omhoog kijkt, zijn er keukenbedrijven die hun deuren sluiten.

De heer **Tang** (PvdA): Ik constateer dat de heer Van Dijck een hoop woorden heeft, maar tot dusver geen enkel plan om de banken weer krediet te laten verlenen, om bedrijven te ondersteunen, om de vraag te ondersteunen, om mensen naar ander werk te helpen. Er is geen enkel plan. Het enige plan dat er was – wij geven mensen geld – heeft het CPB al effectief neergeschoten. Zelfs van de partij van de heer Van Dijck verwacht ik dat zij zich iets aantrekt van een rekenmeester als het CPB. Dat ene plan dat hij had, werkt niet. Wat is dan het vervolg? Hij kan zeggen dat er uitgaven weg moeten, maar dan heeft hij nog niets gedaan voor de economie, laat staan voor de samenleving.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Als ik de belasting fors verlaag en iedereen € 1200 of meer in de portemonnee geeft, doet dat wel degelijk iets. In die tweede belasting-schijf willen wij fors saneren. Wij kiezen voor belastingverlaging. Het is een heel simpel rekensommetje. Wij hebben een probleem van vraaguitval. Bedrijven zitten met een gebrek aan klanten. Wat doe je om klanten te krijgen? Dan moet je ze wat meer in de portemonnee geven. Dan komen ze vanzelf. Zo kun je stimuleren. De heer Tang stimuleert in windmolens. Dat is niet ons idee.

De heer **Irrgang** (SP): Volgens mij doet de PVV aan een rechtse hobby, namelijk lastenverlichting. Dat mag, maar als middel om de crisis te bestrijden werkt het niet. U geeft de mensen meer geld in de portemonnee, maar het punt is nu juist dat zij het geld niet uitgeven omdat zij bang zijn voor hun baan en het geld dus op hun spaarbankboekje zetten. U kunt mensen wel meer geld geven – de rijksten mogen ook meer geld krijgen – maar het werkt niet. Het is uw rechtse hobby, maar het werkt niet tegen de crisis. Dat is het punt.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): U gelooft niet dat het werkt. Wij geven mensen tot modaal een forse lastenverlichting. Ik zou het ook op de bank zetten, want de tijden zijn onzeker. Er wordt ook gesproken over de AOW-leeftijd, dus dit kabinet doet er nog eens een schepje bovenop als het gaat om onzekerheid. Mensen geven het geld uit. Ik spreek heel veel modale gezinnen. U kennelijk wat minder. Al die mensen komen niet rond met het geld. Met andere woorden, zij geven het geld uit om niet aan het eind van de maand in het rood te hoeven staan, om wel die vakantie te kunnen plannen die zij nu niet kunnen plannen. U denkt dat zij het op een bankrekening zetten. Als dat zou gebeuren, zou ik het niet erg vinden, want dat geeft de banken het geld dat zij

nodig hebben om kredieten te kunnen verstrekken aan de bedrijven en de consumenten die willen lenen. Ook dat zou dus niet eens zo erg zijn.

De heer **Irrgang** (SP): Volgens mij spreekt de heer Van Dijck weinig gewone mensen. Heel veel gewone mensen – en dan heb ik het niet over een bijstandsmoeder die sowieso al niet kan rondkomen – die graag op vakantie zouden gaan, zetten hun vakantiegeld op een spaarrekening omdat ze bang zijn voor hun baan. Dat is precies de reden waarom het misschien wel fijn is om een cheque te krijgen, maar het zal niet helpen om de crisis te bestrijden. Daar gaat het om.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Ik ken geen gewone mensen die tot modaal verdienen met dikke spaarrekeningen. Kennelijk is dat de achterban van de heer Irrgang en noemt hij hen "gewone mensen". Ik ken alleen gewone mensen die aan het eind van de maand blij zijn als zij niet rood staan.

De heer **Pechtold** (D66): Die mensen hollen dus niet naar de keukenboer of het tuincentrum, zoals u zegt. Uw economische theorie gaat onderuit. U wilt aan de ene kant niets hervormen en aan de andere kant wilt u een paar zichtbare posten schrappen in de solidariteit, wat u linkse hobby's noemt. Op die manier wordt de crisis absoluut niet aangepakt.

U komt elke keer met dit verhaal. Ik vind het zorgwekkend als een partij die zo hoog in de peilingen staat met dit soort prietpraat wegkomt. Bent u tot het volgende bereid? Wij kunnen de minister vragen om een onderzoek te doen en te bekijken wat mensen zouden doen als zij van u zomaar dat geld krijgen. Laten wij onderzoeken wat er dan gebeurt. Bent u bereid om zich neer te leggen bij de uitkomst van zo'n onderzoek? Anders krijgen wij dit nog maandenlang te horen.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Wij hebben daar geen onderzoek voor nodig. U haalt een heel essentieel punt onderuit. In die begroting van 200 mld. zit veel vet: geld dat eigenlijk van de mensen zelf is. Bij ons is het niet de vraag of dat geld iets betekent voor de crisis als wij het teruggeven aan de mensen. Dat zou mooi meegenomen zijn, maar het gaat ons erom dat het gewoon hun geld is. Hun geld wordt door ons in windmolens gestopt. Hun geld gaat naar subsidieclubjes. U vindt dat allang goed, want die subsidieslurpers zijn uw vriendjes, maar wij vinden dat niet goed en zeggen: geef dat geld terug aan de mensen. Het is hun geld. Ze mogen ervan naar de keukenboer of naar de autodealer, maar ze mogen het ook op de spaarbank zetten. Het maakt ons niet uit. Wij beginnen met die 50 mld. terug te geven aan de mensen in dit land. Het is hun geld.

De heer **Pechtold** (D66): Dit is natuurlijk tekenend. Ik bied een uitgestoken hand. Wij moeten dat vaker met de PVV doen. De minister van WWI doet dat op het gebied van integratie en ik vind dat wij het ook bij Financiën moeten doen. Ik wil u confronteren met het volgende. Als u zegt dat die 200 mld. valt terug te geven – technisch kan het niet eens – bent u dan bereid om objectief te laten uitzoeken wat mensen zouden doen als ze van u die € 400 krijgen? Gaan ze daarmee naar de keukenboer of gaan ze sparen? Dat laatste is inderdaad mijn veronderstelling en daar zou de economie niet mee

Tony van Dijck

geholpen zijn. Bent u daartoe bereid? Als u dat niet bent, hebt u de schijn tegen. Uw hele theorie zou wel eens niet kunnen kloppen en het lijkt alsof u dat op deze manier probeert te verdoezelen. Bent u bereid de uitkomsten te accepteren als wij gezamenlijk die vraag aan de minister zouden stellen?

De heer **Tony van Dijck** (PVV): De heer Pechtold doet nu net alsof het ons uitmaakt wat die mensen met dat geld doen. Wij hebben geen analyse nodig. Het is hun geld. Ze mogen er van ons mee doen wat ze willen. Ze mogen het onder het matras leggen, op de bank zetten of ermee naar de keukenboer gaan. Dat is bij ons niet de issue. Ons issue is dat dit kabinet doorgaat met verspilling van geld dat niet van hem is.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Wat mij voortdurend in de opstelling van de heer Van Dijck verwondert, is dat hij zich helemaal niets gelegen laat liggen aan onderzoeken of feiten. Hij zegt net dat zijn issue is dat het kabinet het geld verspilt. Is hij bereid om met ons te bekijken of dit echt verspilling is? De heer Van Dijck heeft het voortdurend over linkse hobby's als windmolens. Wij weten allemaal dat er heel veel gedegen onderzoek is naar klimaatverandering. Wij weten ook allemaal dat wij daar nu wereldwijd in investeren. Nederland is daarin geen gek Jetje. Amerika doet dat, heel Europa doet dat en andere landen doen dat ook. Als wij daar nu niet in investeren, wordt straks de energierekening voor de mensen waaraan de heer Van Dijck geld wil teruggeven veel hoger dan wij nu voor mogelijk houden. Dan zullen die mensen straks absoluut niet blij zijn. Van mij krijgt hij dus ook een uitgestoken hand: wil de heer Van Dijck bekijken of de dingen die hij verspilling noemt, misschien toch in het belang van die mensen zelf zijn?

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Wat wij verspilling noemen en wat GroenLinks belangrijk vindt, staat mijlenver uit elkaar. Daar zullen wij nooit uitkomen. Zolang een windmolen draait op subsidie en niet rendabel is, vinden wij dat verspilling. Als je ergens geld in stopt en weet dat je er geld in zult moeten blijven stoppen en dat je misschien pas over twintig jaar – als hij dan niet al is stilgevallen – wat oplevert, vinden wij dat doodzonde van het geld. Zo gauw er een windmolen is die na een jaartje ronddraaien geld gaat verdienen voor de burgers, zijn wij ook voor windmolens. Dat is echter niet het geval. Daarom vinden wij het verspilling, sorry.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Laat ik u dan verrassen: dat is al het geval. Als wij nu bereid zijn om er grootschalig in te investeren, dan gaan die dingen heel snel geld opleveren. En daar wilt u moedwillig uw ogen voor sluiten, omdat het niet past in uw verhaaltje, dat mooie verhaaltje dat iedereen wel zou willen houden, namelijk: geef het geld terug aan de burgers en maak een eind aan alle rare dingen. Zo werkt het niet, mijnheer Van Dijck. U sluit uw ogen moedwillig voor grote maatschappelijke problemen. U bent niet bereid om uw idee te laten toetsen door objectieve onafhankelijken. Dat was u al niet. U hebt uw verkiezingsprogramma namelijk ook niet laten doorrekenen. Nogmaals, ik daag u uit. Als u serieus wilt meedoen in het debat dan laat u gewoon kijken naar wat uw voorstellen betekenen voor dit land. Draai de

mensen dan geen rad voor ogen met onmogelijke voorstellen.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Elke euro belastinggeld moet je heel goed besteden zodat het maximaal rendement heeft voor de burger. Daarom komen wij met een voorstel voor kernenergie. Dat heeft tenminste meteen rendement. Dat is duurzaamheid voor de toekomst, maar dat is weer niet groen genoeg ...

De **voorzitter**: Dank u wel.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Maar zet hier drie kerncentrales neer en wij hebben het energieprobleem getackeld als het gaat om fossiele brandstoffen.

De **voorzitter**: Als ik "dank u wel" zeg, is het de bedoeling dat u even ...

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Maar je kan niet midden in een zin "dank je wel" zeggen, want dan stop ik dus midden in een zin. Als u dat dan wilt, dan stop ik midden in een zin.

De **voorzitter**: Laten wij eens proberen of dat lukt.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): We gaan het proberen.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Het zijn natuurlijk mooie woorden van de heer Van Dijck. Op een gegeven moment krijgt iedereen wat lastenverlichting en dan gaan de mensen naar de keukenboulevard en naar de woonboulevard en kopen ze van alles. Hij is niet bereid om het te laten onderzoeken. Dus wat dat aangaat, begrijp ik het niet. Als je zo sterk in je schoenen staat, zou je dat eigenlijk wel moeten doen. Ik wil verder nog even op een constatering wijzen van het Centraal Planbureau, namelijk dat in het eerste kwartaal de consumptieve bestedingen al 2,4% lager lagen dan een jaar eerder terwijl de koopkracht op peil is gebleven dankzij het op nul zetten van de WW-uitkeringen. Daarnaast stelt het CPB dat de angst voor het verliezen van werk de behoefte om te sparen aanwakkert. Mensen zijn slim. Het is niet zo dat als je ze gewoon geld geeft, ze dat onmiddellijk uit gaan geven. De heer Van Dijck denkt dat dit wel zo is. Welnu, laten wij dat maar eens bekijken. Dan kunnen wij kijken wie er gelijk heeft, maar de heer Van Dijck wil zo'n onderzoek niet, omdat hij het allemaal zo goed weet. Wij weten het niet en dus zouden wij het graag onderzocht zien.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Ik heb al tien keer gezegd: het is hun geld, het maakt ons niet uit wat ze ermee doen. Het zou mooi zijn als ze naar de keukenboer gingen. Misschien kunnen we ze ook nog à la de heer Weekers in een bepaalde richting stimuleren, zoals de huizenmarkt en het tijdelijk verlagen van de overdrachtsbelasting. Dat zou ook kunnen leiden tot lastenverlichting voor de burger. Daar staan wij niet negatief tegenover. Het maakt ons niet uit wat de mensen met dat geld doen. Al zetten ze het op de bank. Dat is weer goed voor de banken. Dan hebben ze weer een kapitaalpositie. Nu moeten wij weer de banken gaan spekken met miljarden. Het gaat ons erom dat wij niet praten over hervormingen zoals het verhogen van de AOW-leeftijd, zolang in er de

Tony van Dijck

Voorjaarsnota posten staan zoals rekeningrijden, Antillen en Vogelaarwijken.

De heer **Weekers** (VVD): Het betoog van de heer Van Dijck was eigenlijk niet te volgen, maar zojuist, in zijn laatste opmerking, leek hij zich toch een klein beetje te bewegen in de richting van meer gerichte crisismaatregelen, namelijk toen hij met zo veel woorden zei: misschien moeten wij dan maar eens gaan kijken naar de maatregelen zoals de heer Weekers die heeft voorgesteld. Ik heb heel concreet voorgesteld om de overdrachtsbelasting tijdelijk op nul te zetten om die vervolgens weer wat op te laten lopen. Dat is een heel gerichte stimulans voor de woningmarkt. Ik heb de minister gevraagd of hij bereid is daarnaar een quick scan te laten uitvoeren om te kijken of het werkt. Want de VVD is een partij die alleen maar maatregelen wil die ook echt werken. Wij hebben nu te maken met de ergste crisis sinds jaren en dan kun je niet blijven steken bij een grijsgedraaide plaat van algemene lastenverlichting. Dat zal je dan heel gericht moeten doen. Is de heer Van Dijck met mij bereid om in de tweede termijn met een motie te komen om het kabinet te vragen naar dat soort quick scans zodat wij straks ook spijkers met koppen kunnen slaan?

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Wij kiezen voor de tweede schijf loonbelasting als middel voor lastenverlichting. De sloopregeling is een van de weinige maatregelen in dit stimuleringspakket, die ik wel omarm. Het gaat erom dat je gericht bezig bent. De verhoging van de Nationale Hypotheek Garantie waar ook wij altijd voor gestreden hebben, is een gerichte stimulans. Daar kan ik mij dus iets bij voorstellen. Wij hebben alleen gezegd: wij zijn de Partij voor de Vrijheid, mensen mogen van ons zelf kiezen wat zij doen met hun lastenverlichting door de belastingverlaging in de tweede schijf. Of zij dat gebruiken voor hun huis, hun auto of bij de keukenboer, is aan de mensen zelf.

De heer **Weekers** (VVD): Hoe gaat u dat concreet betalen? Hoeveel geld hebt u beschikbaar voor lastenverlichting en waar haalt u dat concreet vandaan? Ik kan mij een debat van een halfjaar geleden herinneren, waarbij u het kwartje van Kok wilde terugbetalen met de aardgasopbrengst. Inmiddels weten we dat het aardgas nog maar de helft opbrengt van wat het kabinet vorig jaar dacht. Dat is dus in wezen al verbrand. Heel concreet: hoe gaat u dit betalen en wat gebeurt er bij u met de staatsschuld?

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Dan doen we het debat over de tegenbegroting over. In de tegenbegroting hebben we een hele lijst aangegeven waarmee we heel makkelijk 4 mld. vrij zouden spelen. Die lijst hadden wij toen ter beschikking. Ik zal de minister straks in de tweede termijn vragen om ons meer munitie te geven om te bekijken welke subsidies de overheid geeft. Zoals bekend is de subsidiebijbel al in 2003 afgeschaft, waardoor wij geen munitie meer hebben om te zeggen wat allemaal als onzinnig of als linkse hobby's weggestreept kan worden. Wij willen een compleet overzicht om maximaal te kunnen snijden in de begroting in plaats van dat de begroting maximaal wordt opgeplust en dat er maximaal wordt uitgegeven, zoals dit kabinet wil.

De heer **Weekers** (VVD): Ik constateer dat u op dit moment uw huiswerk niet hebt gedaan.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Op dit moment hebben we de tegenbegroting met 4 mld. ombuigingen die wij helemaal aan lastenverlichting geven.

De PVV vraagt zich dus af of dit plan werkelijk iets oplevert. Kan de minister de effectiviteit van deze extra impuls van 6 mld. toelichten en kan hij een tijdspad aangeven? Een weg of een school is immers niet zomaar gebouwd. Dat kost tijd, soms heel veel tijd. Wij constateren ook dat 610 mln. nog niet eens een besteding heeft en we zijn al bijna een halfjaar verder.

Het kabinet durft ook geen lastige keuzes te maken, of het nu gaat om de bouw van kerncentrales, het rekeningrijden, de JSF of bezuinigen op overheidsuitgaven. Alles wordt op de lange baan geschoven. Ook harde afspraken met gemeenten en de sociale partners over lastenverlichting of in ieder geval het bevriezen van de lasten gaat dit kabinet uit de weg. Een volgend kabinet mag straks de puinhopen opruimen. Van minister Bos krijgen wij ook een afscheidsbonus: het tekort loopt met 100 mln. per dag op. Hij voegt daaraan toe dat dit een volgend kabinet voor lastige keuzes zal plaatsen. Hij lachte daar niet eens bij. Dit is een ramp voor Nederland. Dit betekent een offer van meer dan € 5000 per huishouden om het tekort straks weg te werken. Tegen die tijd zit de minister allang op het pluche, net zoals zijn voorgangers, bij ABN of ING, met een dikke bonus die hij gelukkig niet heeft afgeschaft. Volgens het CPB dalen de consumentenbestedingen dit jaar met 2,75% en zal er 14,75% minder worden geïnvesteerd. De economie krimpt met bijna 5% en de werkloosheid verdubbelt. Hierbij houdt het CPB rekening met alle maatregelen van dit kabinet. Als het aan het kabinet ligt, verliest een op de tien mensen zijn baan en gaan dit jaar 75% meer bedrijven failliet: 8100 bedrijven gaan hun deuren sluiten.

Intussen gaat het kabinet wel door met heel veel geld uitgeven: meer geld naar ontwikkelingshulp, namelijk 5 mld., meer geld voor asielzoekers, meer geld voor re-integratie en inburgering, meer geld voor achterstandswijken, meer geld naar Afghanistan en Europa en meer geld naar de Antillen. In de Voorjaarsnota wordt de begroting wederom met 5,5 mld. opgeplust.

De heer **Tang** (PvdA): Ik wist niet eens zeker of ik het goed hoorde, maar zei u dat de heer Bos, omdat hij later een bonus wil opstrijken of later op het pluche wil zitten, daarom een bepaald beleid voert? Volgens mij zei u dat, maar dat heb ik toch niet goed verstaan? Het kan toch niet de bedoeling zijn dat u hier zulke ongesubstantieerde beschuldigingen doet?

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Ik zeg dat het kabinet alles doorschuift. De minister geeft aan dat de overheidsschuld eind volgend jaar met 100 mln. per dag oploopt en dat dit een volgend kabinet voor lastige keuzes zal plaatsen. Hij zet zichzelf daarmee als het ware aan de zijkant en zegt dat een volgend kabinet hier een groot probleem mee zal hebben. Ik heb alleen maar gezegd: zijn voorgangers zaten toen allang op het pluche bij ABN AMRO en de ING. Met andere woorden: hij doet net alsof het zijn pakkie-an niet is. Ik zeg dat het kabinet en de minister nu hun verantwoordelijkheid moeten nemen en niet alles moeten doorschuiven naar de toekomst.

Tony van Dijck

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Het verslag zal uitwijzen wat er precies is gezegd. Ik ben stomverbaasd door de opmerking van de heer Van Dijck. Hij zegt dat het de schuld van het kabinet is dat de werkloosheid toeneemt en bedrijven failliet gaan. Is het de heer Van Dijck ontgaan dat er een wereldwijde economische recessie aan de gang is? Heeft hij dat gemist?

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Ik heb niet gezegd dat het de schuld is van het kabinet dat er 750.000 werklozen zijn en dat er 8100 bedrijven failliet gaan. Ik heb wel gezegd dat het de schuld van het kabinet is dat het niet de minste daadkracht toont om dat om te buigen.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Met de uitspraak dat de minister niet in staat is om de werkloosheid te voorkomen en de faillissementen van bedrijven tegen te gaan, impliceert u dat het kabinet dat wel zou kunnen. U gaat daarmee dus voorbij aan de economische recessie. Nu geeft u alweer een eigen interpretatie aan de woorden die u net heeft gesproken. Ik heb ze gauw opgeschreven, want het is echt te dol voor woorden.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Het is helemaal niet te dol voor woorden. Ik heb geconstateerd dat met het huidige kabinetsbeleid 750.000 mensen hun baan gaan verliezen en 8100 bedrijven hun deuren gaan sluiten. Het beleid bestaat maar uit geld uitgeven, geld uitgeven en geld uitgeven, alsof er niets aan de hand is. Als je snijdt in de begroting, saneert, de lasten verlicht en de belasting verlaagt, dan kun je daar iets aan doen, want daarmee wordt de werkloosheid bestreden en worden bedrijven ervan weerhouden om hun deuren te sluiten. Zo simpel is het. Het heeft echter geen zin als wij maar geld blijven uitgeven aan allemaal dingen waar de bedrijven en de werknemers niet op zitten te wachten, waar niemand op zit te wachten.

De heer **Irrgang** (SP): Ik hoor de heer Van Dijck zeggen dat er weer meer geld naar Ontwikkelingssamenwerking gaat, maar als ik de Voorjaarsnota goed heb gelezen, dan zie ik dat de bijdrage aan Ontwikkelingssamenwerking fors omlaag gaat omdat het bbp fors krimpt. Het budget is dus ook niet weer meer maar veel minder.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Nee, dat is niet waar. Als je in de Voorjaarsnota kijkt naar Buitenlandse Zaken, dan zie je geen enkele mutatie. Met andere woorden: het blijft stabiel, zoals het gepland was. Je zou inderdaad een lichtpuntje verwachten, namelijk dat er door de verlaging van het bbp en de 0,8% ook een mutatie zou worden ingeboekt op Ontwikkelingshulp. Wat doen ze? De 421 mln. die daarmee wordt bespaard, parkeren ze zolang bij Buitenlandse Zaken onder schuldsanering. Met andere woorden: dit houden wij nog even vast voor een ander projectje van de schuldsanering, waar minister Koenders ook wel weer een weg mee weet.

De heer **Irrgang** (SP): Wij zullen het antwoord van de minister afwachten, maar ik heb de begroting anders gelezen. Er is gewoon een harde regel, namelijk dat het budget afhankelijk is van het bbp. Als het bbp omlaag gaat, gaat het budget dus ook omlaag.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Ik ken de regel en je zou het inderdaad verwachten, maar ze hebben het gepar-

keerd bij schuldsanering. Kijk de Voorjaarsnota er maar op na.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Dit is een van de zeldzame momenten waarop je je als oppositiepartij genooddakt voelt om toch een goed woordje voor het kabinet te doen. Het huidige kabinetsbeleid aanwijzen als oorzaak voor 750.000 werklozen is immers absolute onzin. Kabinetten zouden wel willen dat ze veel macht zouden hebben. Het is absoluut niet waar. Dat is gewoon te wijten aan de wereldwijde economische crisis. Het is nog erger dat de heer Van Dijck zonet zelf zei dat de PVV, die in de peilingen toch de grootste partij van dit land is, een programma wil doorvoeren van lastenverlichting. Dat is al uitgeprobeerd in Amerika en daarvan weten wij allemaal dat het de werkloosheid nog verder zou versterken en dat het ertoe zou leiden dat nog meer bedrijven hun poorten moeten sluiten omdat dit geld onder de matras verdwijnt en niet wordt uitgegeven in de economie.

De **voorzitter**: Ik wil niet onaardig zijn, maar wij hebben net toch echt afgesproken dat wij snel to the point zouden komen.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Ik wil dit toch even zeggen. Het allerergste is dat de heer Van Dijck daarnet krokodillentranen hilde vanwege de werkloosheid en vanwege de crisis. Daarvoor zei hij echter in zijn bijdrage, willens en wetens, dat het hem niet eens interesseert als die lastenverlichting niet uitpakt zoals hij denkt dat die uitpakt. De PVV wil immers dat het geld gewoon teruggaat naar de mensen, linksom of rechtsom, ook als dat betekent dat nog honderdduizenden extra in dit land hun baan gaan verliezen. Is de heer Van Dijck bereid om toch naar de effecten van dat programma te laten kijken? Als hij hiermee doorgaat en hij willens en wetens niet wil zien waar dat toe leidt, dan helpt hij het land naar de verdommenis.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): De GroenLinks-woordvoerder is nu wel erg selectief aan het luisteren. Zij legt mij dingen in de mond die ik niet gezegd heb. Het kabinet zou de oorzaak zijn van die 750.000 banen. Dat heb ik allemaal niet gezegd. Ik heb gezegd dat wij, volgens mij als enigen in de Kamer, willen ombuigen. Wij zien als enigen dat deze begroting van 200 mld. bomvol onzinnige uitgaven zit. Ten tijde van een crisis moet iedereen de tering naar de nering zetten. Dat roept deze minister constant, maar zelf plust hij zijn eigen begroting met 5,5 mld. op en geeft hij 100 mld. uit aan de banken. Dat vinden wij onbegrijpelijk. Iedereen moet de tering naar de nering zetten. Ook dit kabinet moet consequent kijken waar het kan snijden in de begroting en waar het geld terug kan geven aan lastenverlichting. Lastenverlichting is het antwoord bij vraaguitval. Mensen geven uit.

De **voorzitter**: Dank u wel.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Dat is goed voor de werkgelegenheid, het welbekende effect.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Ik constateer dat u absoluut mijn vraag niet beantwoordt. U bent helaas totaal niet geïnteresseerd in de effecten van de voorstellen die u

Tony van Dijck

zelf doet. Ondertussen maakt u wel alle anderen verwijten. Dat vind ik niet kies.

De **voorzitter**: U vervolgt uw betoog, mijnheer Van Dijck.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Voorzitter. Hoe lang denkt het kabinet dit te kunnen volhouden? Hoelang zal de Nederlandse bevolking het pikken dat er voor miljarden over de balk wordt gesmeten, terwijl mensen hun baan verliezen en inleveren op hun sociale zekerheid? De pensioenen staan ter discussie. De heffingskorting staat ter discussie. De hypotheek-renteaftrek staat ter discussie. Het ontslagrecht staat ter discussie. De AOW-leeftijd staat ter discussie. En de zorg staat ter discussie. Wat niet ter discussie staat, is de opvang van asielzoekers en immigranten, die in groten getale naar Nederland komen. De topinkomens in de publieke sector, de auto's met chauffeur, de subsidies aan allerlei kunst- en omroepclubjes, de ontwikkelingshulp van minister Koenders, de bijdrage aan de Wereldbank, het IMF en de Antillen. Nee, natuurlijk niet, dat staat niet ter discussie.

De rekening wordt neergelegd bij de gewone man. Wat zegt deze minister tegen de bouwvakker die straks werkloos thuis zit en ziet dat Polen volop als zzp'er aan het werk zijn? Wat zegt de minister als zijn burens met behoud van uitkering op vakantie gaan naar hun tweede huis in Marokko? Wat zegt de minister tegen deze bouwvakker? De burgers voelen zich in de steek gelaten. Dit kabinet legt de prioriteiten verkeerd. Net als vorig jaar verwacht het CBS dat er 140.000 immigranten naar Nederland komen. Zij kunnen op een warm onthaal rekenen. De burgers hebben het nakijken. Dit klopt niet. De asielinstroom is twee keer zo groot als verwacht. Wij moeten zelfs extra tenten gaan bouwen.

De minister zegt dat elke afgesloten cao wordt gerespecteerd. Nu heeft de politie na veel vijven en zessen een cao afgesloten en nu lees ik in de Voorjaarsnota dat zij dat zelf mag betalen door de instroom op aspiranten te verlagen. De minister respecteert dus niet, maar wimpelt de meerkosten van de cao keihard af op de samenleving door minder agenten op te leiden. Hij zegt dat de politie het zelf moet betalen als zij meer wil verdienen. In het onderwijs gebeurt hetzelfde: mbo-studenten kunnen naar hun ov-jaarkaart fluiten.

Dit kabinet is de weg kwijt en maakt de situatie alleen maar erger.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

□

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Mevrouw de voorzitter. Zo vlak voor het reces voeren wij traditiegetrouw het debat over de Voorjaarsnota. Doorgaans is dit een goed moment om de balans op te maken van het lopende begrotingsjaar. Dit jaar is het echter meer dan de balans opmaken. Dit is het moment waarop wij ons schrap moeten zetten voor wat komen gaat, zoals blijkt uit de recent gepresenteerde cijfers van het CPB, ook wel feestelijk de koningin-MEV genoemd, maar er is dit jaar weinig feestelijks aan. Een nog forsere economische krimp, een nog hoger begrotingstekort en, wat het meest raakt, een nog hoger voorspelde werkloosheid blijken uit de cijfers.

Het kabinet heeft met het aanvullend beleidsakkoord de nodige maatregelen genomen om de economie een impuls te geven. Deze maatregelen worden nu geëffectueerd. Het is goed dat het kabinet dit snel ter hand heeft genomen, want snelheid is nu geboden. In het licht van het aanvullend beleidsakkoord valt mij echter een aantal zaken op. Ik zal er vier van noemen.

De eerste is de voorgenomen afroaming van het Provinciefonds. Het kabinet constateert terecht dat er met de decentrale overheden goede afspraken zijn gemaakt in het kader van het aanvullend beleidsakkoord. De inkt van het akkoord is echter nog niet droog of het kabinet besluit toch om zo'n 300 mln. van het Provinciefonds af te romen. Dit is volgens mij niet de tijd om met elkaar te steggelen over die afroaming. De overheid moet juist nu de schouders eronder zetten om de economie op gang te houden. Hoe is de minister tot dit voornemen gekomen? Hoe ziet hij dit, mede in het licht van het aanvullend beleidsakkoord? Er is inmiddels een discussie gaande over het rapport van de Raad voor de financiële verhoudingen en de contra-expertise. Ik treed daar nu niet in, het gaat mij om het meer principiële punt dat daarachter zit. De ChristenUnie is pertinent tegen het eenzijdig afromen van het Provinciefonds. Ik stel voor om het bedrag te laten staan en het kabinet opdracht te geven met de provincies te bezien welke rijksdoelen kunnen worden ondersteund conform de afspraak in het aanvullend beleidsakkoord.

Mijn volgende punt heeft betrekking op het schrappen van de ov-kaart voor de mbo'ers. Hier wordt mijn fractie, eufemistisch gesteld, niet blij van. Vorig jaar is er in september tijdens de algemene politieke beschouwingen via de motie-Van Geel c.s. structureel 30 mln. toegevoegd aan de middelen van het ministerie van OCW om de kosten van het openbaar vervoer voor minderjarige mbo'ers verder omlaag te brengen. Dit geld is met een dekkingsamendement vrijgespeeld. Het kabinet is hiermee aan de slag gegaan. Begin maart volgde een briefje waarin werd aangekondigd dat er binnen enkele weken nieuws zou komen. Toen werd het stil, erg stil. Prompt moesten wij in de Voorjaarsnota lezen dat de middelen anders worden aangewend vanwege met name de uitvoeringsproblemen en de noodzaak tot prioritering. Feitelijk zegt de staatssecretaris: bedankt voor het geld, maar ik bedenk zelf wat ik ermee zal doen. De minister is de coördinator van dit alles. Zo werkt het niet. Ik snap dat het nu kort dag is om nog iets te regelen voor komend schooljaar, maar mijn fractie staat erop dat het gereserveerde geld in het schooljaar 2010-2011 wordt besteed aan het beoogde doel, namelijk het terugdringen van de ov-kosten voor minderjarige mbo'ers. Ik krijg graag een toezegging van de minister op dit onderdeel, het principe en de uitvoering.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Ik kom nog even terug op de provincies. De heer Cramer is het eens met het standpunt dat ik naar voren heb gebracht. Ik wijs hem erop dat in de Voorjaarsnota staat dat als de verdiepingsslag leidt tot een andere uitkomst dan de voorgenomen verlaging van het Provinciefonds, het kabinet zijn voornemen nader zal wegen. Daar heb ik mij aan vastgehouden. Ik denk dat de heer Cramer in deze zin steun vindt voor wat hij net zei en dat wij niet moeten afromen.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Dat deel ik. Ik denk dat

Cramer

de discussie over het aanvullende beleidsakkoord helder is geweest: juist nu moeten we de handen ineenslaan en elkaars geld als hefboom gebruiken, in plaats van te spreken over afroming. Uiteindelijk zullen extra projecten gerealiseerd kunnen worden, als de provincies een extra bijdrage leveren.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Voorzitter. Ik wil even terug naar de reiskosten voor 16- en 17-jarige mbo'ers. Iets heel belangrijks, wat de ChristenUnie altijd met verve heeft verdedigd. Maar ik vind dat de ChristenUnie zich nu met een kluitje in het riet laat sturen. In de Voorjaarsnota staat namelijk dat vanwege met name uitvoeringsproblemen en de noodzaak tot prioritering de middelen die oorspronkelijk waren bedoeld voor die reiskosten, anders worden aangewend. De heer Cramer kan daarmee toch geen genoegen nemen?

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Ik heb dat net voorgelezen. Daarna stelde ik dat de staatssecretaris feitelijk zegt: bedankt voor het geld, ik ga zelf bedenken wat ik ermee ga doen. Ik heb ook gezegd dat wij het daarmee niet eens zijn. Vervolgens heb ik gezegd dat de ChristenUnie zich kan voorstellen dat het voor deze begroting voor 2009 zo is gegaan, maar vindt dat dit geld er in 2010-2011 wel moet zijn. Ik ben het dus eens met mevrouw Verdonk.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Dus als ik een motie met die strekking indien, kan ik rekenen op de steun van de ChristenUnie?

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Ik ga ervan uit dat de minister een goede toezegging doet.

De financiering van de Hogeschool Flevoland is een andere kwestie binnen het onderwijs die snel moet worden opgelost. Het gaat om het behoud van het hoger onderwijs in de provincie Flevoland. Wij vinden het allemaal van groot belang dat onderwijs toegankelijk is in de regio, maar dan moet er wel boter bij de vis. VU-Windesheim heeft een business case berekend voor een hogeschool met een breed aanbod opleidingen in Almere en Lelystad. De regio wil een groot deel van de aanloopkosten voor zijn rekening nemen, maar er is wel een laatste beetje financiering door het Rijk nodig. Maar dat moet er wel komen en de tijd dringt als in het studiejaar 2010-2011 moet worden gestart. De ChristenUnie wil dan ook dat de minister op korte termijn afspraken gaat maken met betrokken partijen over de noodzakelijke rijksbijdrage. Ik doe dit niet bij de begroting voor OCW, omdat ik weet dat ook het ministerie van Financiën nadrukkelijk bij deze discussie is betrokken. Ik wil dus dat de minister dit stimuleert.

Dit kabinet maakt zich hard voor duurzaamheid, wat ook blijkt uit de extra maatregelen in het aanvullende beleidsakkoord op dit punt. Maar uit de Voorjaarsnota blijkt dat de verplichtingen voor de SDE-regelingen juist later worden aangegaan. Dat staat haaks op het beoogde kabinetsbeleid. Kan de minister aangeven hoe hij die versnellingsdoelstellingen wil invullen en tegelijk de uitgaven naar achteren verschuift? Hetzelfde geldt voor de onderuitputting in het infrafonds: gelden uit 2008 worden extra uitgegeven in 2009. De ervaring van de afgelopen paar jaar is echter dat zo iets een soort boeg golf oplevert: geld uit 2008 zal de capaciteit van voorbereiding en aanbesteding opslokken, waardoor het

geld voor 2009 weer wordt doorgeschoven naar 2010. Per saldo schieten we zo niets op. Dit is al een aantal jaren aan de gang. Deze cirkel moet worden doorbroken. Hoe gaat de minister ervoor zorgen dat de versnelling van de overheidsbestedingen door de ministeries, in dit geval voor het infrafonds maar ook voor de SDE, daadwerkelijk plaatsvindt?

De komende jaren zullen we, na jaren van rijkdom, veel meer moeten letten op ons uitgavenpatroon. Dat geldt voor eenieder afzonderlijk, maar ook voor de Staat. Het zal voor niemand makkelijk worden, ook niet voor de minister van Financiën. Hij zal moeten balanceren tussen een zorgvuldig beheer van de overheidsfinanciën en de juiste uitgaven doen om onze economie weer op de rails te zetten. De discussie van vandaag was ongetwijfeld niet de laatste. Ik wens de minister bij het opstellen van de rijksbegroting alle wijsheid die nodig is om deze balans te vinden.

De heer **Pechtold** (D66): Ik ben geïnteresseerd in hoe de derde coalitiepartij staat in twee discussies die vanmiddag hier gevoerd werden. De eerste betreft de vraag of de 3,2 mld. bezuiniging al dan niet taakstellend is. De tweede gaat over de voorwaarden die door het CDA zijn geformuleerd bij de leeftijd van 67 jaar in relatie tot de AOW. Zij die voor u ook hard?

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Van beide punten staat in de Voorjaarsnota hoe het kabinet wil komen tot een oplossing. De ChristenUnie voegt zich als een trouw coalitiegenoot naar die uitwerking van het kabinet.

De **voorzitter**: De heer Pechtold, tot slot.

De heer **Pechtold** (D66): Voorzitter, u bent hopelijk met mij eens dat ik nu niet "tot slot" iets kan zeggen. Dit is niet een trouw coalitiegenoot zijn, maar er blind achteraan hobbelen. Wij hebben zojuist dat drijfzand geformuleerd. Ik stel de heer Cramer heel helder de volgende vraag. In zijn eigen crisispakket staat die 3,2 mld. Wij hebben gelezen in antwoord op vraag 16 over de dekkingsmogelijkheid met de nullijn dat die er niet is. De minister schrijft dat zelf. Wij hebben straks dus een probleem van 3,2 mld. Is dat taakstellend, ja of nee? Graag gewoon een helder antwoord: ja of nee. Mijn tweede vraag is of de voorwaarden – ik had er drie maar de heer De Nerée wist er zelfs vier te noemen – bij de AOW-leeftijd naar 67 jaar voor de heer Cramer ook hard zijn, ja of nee? Als ik twee keer ja hoor, dan ben ik tevreden.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Nee. Nee.

De heer **Pechtold** (D66): Dan hoor ik straks graag van het CDA hoe het met deze coalitiepartner omgaat.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Voorzitter. Laat ik allereerst beginnen met even kort te kijken naar de nieuwe cijfers van het Centraal Planbureau. Daaruit blijkt dat de crisis in Nederland veel ernstiger is dan wij al dachten en dat een ongekend aantal mensen volgend jaar werkloos dreigt te worden. Toch kan de GroenLinks-fractie zich op hoofdlijnen vinden in de manier waarop het kabinet nu reageert. Het kabinet zegt: nu geen paniekvoetbal door

Sap

plannen snel bij te stellen, maar vasthouden aan de lijn van nu investeren en straks de boel op orde houden. Mijn fractie is het eens met die lijn, maar vindt ook dat er meer geïnvesteerd zou moeten worden en dat er straks meer nodig zal zijn om de boel op orde te krijgen. De nieuwste cijfers van het Centraal Planbureau laten zien dat wij veel meer ernst moeten maken met structurele hervormingen dan waar dit kabinet toe bereid is.

Laat ik maar direct overgaan naar die structurele hervormingen. De enige kaart die het kabinet op dit punt op zak heeft, is die van de verhoging van de AOW-leeftijd naar 67 jaar. Het kabinet zelf heeft daar één voorwaarde bij. Minister Donner heeft dat afgelopen donderdag in het debat over de AOW ook heel duidelijk gezegd. Die voorwaarde is dat het 4 mld. moet opleveren. De CDA-fractie heeft daar vervolgens echter drie voorwaarden aan toegevoegd. Het moet ook goed uitpakken voor de aanvullende pensioenen en goed uitpakken voor de arbeidsparticipatie. De derde voorwaarde is mij nu even ontschoten. De PvdA-fractie heeft daar dit weekend nog twee voorwaarden aan toegevoegd: de sterkste schouders moeten de zwaarste lasten dragen en het moet goed uitpakken voor de solidariteit. Ik bedoelde natuurlijk dat de PvdA als partij daar voorwaarden aan heeft toegevoegd. Laat ik nou denken dat de PvdA-fractie zich gebonden voelt aan haar partij. Het is een heel rare veronderstelling, maar ik ging er van uit dat de PvdA-fractie zich minstens zo gebonden voelt aan de partij als aan dit kabinet. De PvdA voegde er twee voorwaarden aan toe: de sterkste schouders dragen de zwaarste lasten en solidariteit tussen generaties. Wij hebben dan een totaalpakket van zes voorwaarden waaraan een toekomstig AOW-plan moet voldoen. Dat wordt erg lastig. Het moet wel een heel goed plan zijn om aan al die voorwaarden te voldoen.

Laat er echter zo'n plan op de plank liggen: het plan van GroenLinks voor de AOW. Dat voldoet aan alle zes voorwaarden. De kern van dat plan is dat wij overstappen van de voorwaarde van 50 jaar wonen in Nederland naar de voorwaarde van 40 jaar werken in Nederland om een volledige AOW te krijgen. Uit doorrekeningen van het CPB – wij laten wel altijd serieus kijken naar hoe onze plannen uitpakken – blijkt dat dat beter is voor de overheidsfinanciën, beter is voor de arbeidsparticipatie en dat het sociaal is. Deze variant van flexibilisering van de AOW legt de zwaarste offers waar zij horen: bij de hoger opgeleiden met een sterkere positie en hogere inkomens.

De GroenLinks-fractie maakt zich ernstige zorgen over de ingegraven posities op dit terrein. Tot nu toe werkt het namelijk niet zo dat die ene voorwaarde van het kabinet, die drie extra van het CDA en die twee extra van de PvdA bij elkaar worden gelegd en dat van daaruit gezamenlijk wordt getoetst. Nee, alle partijen graven zich in in hun eigen posities, zowel de partijen hier in de Kamer als de SER. Wij maken ons daar echt zorgen over en wij bieden ons deze zomer graag aan als bemiddelaars, mocht dat nodig zijn. Waar het ook maar nodig is, bieden wij onze diensten maar al te graag aan.

Maar dan hebben we het alleen nog maar over de AOW. Er is nog veel meer nodig dan alleen die AOW om de overheidsfinanciën op termijn weer in het gareel te krijgen. Door de vergrijzing en door de crisis ligt er namelijk een veel grotere opdracht dan alleen 0,7% bbp waar de AOW toe leidt. Daarom is de GroenLinks-fractie ook voor een veel uitgebreider hervormingspakket. Wij

hebben dat in onze green deal verwoord. Wij willen ook de woningmarkt hervormen, wij willen ook de arbeidsmarkt hervormen, wij willen ook de ouderen laten meebetalen aan de AOW en wij willen de aanrechtsubsidie versneld afschaffen. Als je dat allemaal bij elkaar legt, zal Nederland op termijn de overheidsfinanciën weer op orde kunnen krijgen, maar er zal echt niet minder dan dit nodig zijn.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Wat verstaat mevrouw Sap precies onder die flexibilisering? Ik begrijp wat zij bedoelt met 50 jaar wonen en 40 jaar werken. Dat is me duidelijk, hoewel ik er een heleboel vragen bij heb. Als je niet kunt werken of andere dingen kunt doen, mag je daarvan niet de dupe worden. Mevrouw Sap noemde echter in dit verband ook de flexibilisering. Houdt die in dat je ook eerder mag ophouden en dan minder AOW krijgt? En dat je langer mag doorwerken en dan meer AOW krijgt?

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Die flexibilisering houdt twee dingen in. Als je de AOW koppelt aan het arbeidsverleden, zoals wij willen, flexibiliseer je hem automatisch. Dan mogen mensen die vroeg beginnen met werken, eerder met AOW dan mensen die laat beginnen met werken. Dat vinden wij een heel gewenst sociaal effect. Mensen die vroeg beginnen met werken, zijn over het algemeen laag opgeleide mensen in de zwaardere beroepen. Die mensen gunnen we dat ze eerder met AOW kunnen. Dat is de ene vorm van flexibilisering.

De andere vorm van flexibilisering is inderdaad dat mensen er bovendien voor kunnen kiezen om de AOW eventueel vroeger of later te laten ingaan dan op het moment dat ze hem volledig hebben opgebouwd. Dan betalen ze daar zelf de prijs voor, of ze krijgen extra AOW. Er zijn dus twee vormen van flexibilisering.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Ik wil graag ingaan op die laatste vorm. Nu gaan we ervan uit dat iedereen moet werken tot 65, en tot 67 als je die leeftijd verhoogt. Dat heeft tot een cultuurwijziging geleid. Vroeger werd er als je 55 was, gevraagd: hoe lang nog? Tegenwoordig wordt er gewoon gezegd: we moeten eens praten, want je moet nog 10 jaar werken. Als we gaan flexibiliseren, is mevrouw Sap dan niet bang dat werkgevers tegen ouderen gaan zeggen dat ze moeten ophouden omdat ze bijvoorbeeld te duur zijn?

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Laat ik het plaatje eerst compleet maken. Nu is het 65 en straks wordt het 67, zegt de heer De Nerée. Als het aan de GroenLinks-fractie ligt, wordt het straks ergens tussen de 63 en de 70. Dat is ons ideaalbeeld. Wat gaat dat betekenen voor de praktijk? Zal het vervangen van de harde grens van 65 door een bredere bandbreedte de arbeidsmarktpositie van ouderen verslechteren? Integendeel. Juist als je de harde grens weghaalt en de grens flexibeler maakt, versterk je de arbeidsmarktpositie van ouderen. Momenteel is de logische gedachte van werkgevers dat iedereen er toch uitgaat met 65. Die associatie haal je weg. Je bevordert dat werkgevers gaan kijken naar de individuele verdienste van een medewerker. Ze gaan kijken naar wat de medewerker zelf nog kan en wil. Over het idee van de heer De Nerée dat het nu in de praktijk al zo zou gaan en dat werkgevers al veel meer kijken naar wat mensen nog kunnen en willen, zeg ik: helaas, was

Sap

het maar zo. Dat is nog verre van praktijk en er is nog heel veel nodig voordat dat is gerealiseerd.

De heer **Pechtold** (D66): Kan mevrouw Sap mij eens uitleggen waarom GroenLinks altijd mensen in de zware beroepen stigmatiseert? Als je jong bent en met een zwaar beroep begint, waarom kun je je dan niet verder ontplooiën in je leven, om uiteindelijk in een minder zwaar beroep te eindigen?

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Ik kan de heer Pechtold vertellen dat wij niet stigmatiseren, maar ons ook hierbij baseren op onderzoeken. Er is onderzoek, in Nederland uitgevoerd door TNO, waaruit blijkt dat mensen echt problemen met hun gezondheid krijgen als ze 30 jaar of langer in eenzelfde soort omgeving werken. Het 30 jaar lang in eenzelfde type functie werken is een belangrijkere factor dan de leeftijd zelf. Daaruit leiden wij af dat werk, hoe leuk en prettig ook, uiteindelijk toch ook een factor is die iets vraagt van mensen en die iets kost in termen van gezondheid. Het is dan ook goed om te zeggen dat het na een x-aantal jaren mooi genoeg is en mensen van welverdiende rust mogen gaan genieten.

De heer **Pechtold** (D66): U begrijpt mijn vraag niet. Ik vraag waarom GroenLinks mensen stigmatiseert. Stel dat je uit een bepaalde sociale klasse komt en dat je rond je 16de of 18de in een zwaar beroep begint. D66 wil graag investeren in mensen. Het is mogelijk dat je op je 18de in een zwaar beroep begint, maar wij zien graag dat die mensen rond hun 40ste een minder zwaar beroep hebben, bijvoorbeeld door omscholing, waardoor ze voorman of conciërge worden. Dan hoeven ze niet tot hun 65ste of 67ste met hun knieën in het zand te zitten. Met het model van GroenLinks laat je mensen hun gehele leven in een bepaalde sociale categorie zitten. Of dat wordt een onwerkbaar model met behulp waarvan voor iedereen moet worden bijgehouden hoe lang men een zogenaamd zwaar beroep heeft gehad of niet. Is het beroep van vmbo-leraar al of niet een zwaar beroep?

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): De heer Pechtold heeft een punt. Je kunt niet op een realistische manier aangeven wat een zwaar beroep is. Daarom doen wij dat ook niet. Wij vinden dat de overheid zich daar niet over moet uitspreken. Dat moet je ook niet op het bordje van de sociale partners schuiven. Dat is niet de manier om het te regelen. Je moet dat doen door te stellen dat niet meer 50 jaar wonen de regel is, maar 40 jaar gewerkt hebben. Dan mogen mensen rusten. Dan is het genoeg geweest. Dat heeft als prettige bijkomstigheid dat wij beter rekening houden met de positie van de meeste lager opgeleiden. Ook wij willen daarin blijven investeren, maar wij zijn ook realistisch. Wij kennen de feiten. Wij weten dat een lager opgeleide over het algemeen al vanaf zijn 55ste met zware gezondheidsproblemen kampt, terwijl een hoger opgeleide tot zijn 65ste heel gezond blijft.

De Voorjaarsnota 2009 is in de ogen van mijn fractie vooral een visieloze boekhouding. Er worden geen keuzen gemaakt voor de nabije en de verdere toekomst. GroenLinks wil die keuzen wel maken. Wij staan voor een green deal, waarin de klimaatcrisis en de economische crisis gelijktijdig worden aangepakt en waarin ruimte is voor mensen om op een ontspannen manier te werken, te leven en te zorgen. Daarvoor is een nieuw

welvaartsbegrip nodig – daar hebben wij al vaker voor gepleit – met oog voor welzijn, vrije tijd, natuur, geluk zeg maar. Het aardige is dat dit nieuwe welvaartsbegrip ook hoog scoorde in de economische agenda van de Volkskrant. Het kreeg een plek in de top zes. Mijn vraag aan de minister van Financiën is of het bij mooie woorden blijft, of het bij symposia blijft, of dat wij er echt iets mee gaan doen. GroenLinks is eerlijk gezegd teleurgesteld over de afwijzende reactie op de recente motie die wij in het orderingsdebat hierover hebben ingediend. Wij verwachten meer van het kabinet dan het alleen maar afwijzen ervan.

Doordat het kabinet niet kiest, moet elke minister zijn eigen problemen oplossen. Hoe dat gaat gebeuren, blijft in deze Voorjaarsnota voor een groot deel onduidelijk. Duidelijk is wel dat er een enorm groot probleem aankomt en dat loopt de komende jaren op tot zo'n 8,7 mld. in 2011. Een simpel rekensommetje: het kabinet wil 1,8 mld. voor de tekortreductie, 3,2 mld., al vaak genoemd, voor de beruchte nullijn die er niet gaat komen en 3,7 mld. voor de uitvoeringstegenvallers. Duidelijk is ook dat dit enorme bedrag voor een groot deel zal neerslaan, door het ontbreken van keuzen, bij de departementen waar de overschrijdingen zich hebben voorgedaan: onderwijs, zorg en sociale zekerheid. GroenLinks zegt tegen dat type bezuinigingen heel duidelijk "nee", want het is niet toekomstgericht en het raakt vooral de kwetsbare groepen.

Ook de beperkte invulling die in de Voorjaarsnota al wel wordt gegeven aan de bezuinigingen, heeft voor een groot deel niet de steun van de fractie van GroenLinks. Deze invulling is ook niet gebaseerd op een visie van waaruit die keuzen worden gemaakt. Bij onze beoordeling staat voorop of de bezuinigingen sociaal en groen zijn en of ze banen vooropstellen. Dat betekent wat ons betreft geen bezuinigingen op de huurtoeslag, maar wel een inkomensafhankelijke kinderbijslag. Het betekent wel die ov-kaart voor 16- en 17-jarigen in het mbo, maar geen afschaffing van de vliegbelasting. Het betekent geen bezuinigingen op de geestelijke gezondheidszorg, maar wel het afschaffen van de ineffectieve doorwerkbonus.

Het jaar 2010 wordt een moeilijk jaar voor veel mensen in Nederland. Mensen maken zich terecht zorgen om hun baan. Dat blijkt een van de belangrijkste zorgen op dit moment. Wij willen dat het kabinet meer doet voor de kwetsbare groepen, niet alleen voor de vakkrachten, maar ook voor de kwetsbare groepen. Wij willen dat het kabinet gaat investeren in participatiebanen voor die mensen die geen alternatief hebben. Wij willen graag de drempels weghalen voor ondernemerschap en voor groepen met een kwetsbare arbeidsmarktpositie. De oplossing daarvoor is jarenlang aangedragen door ondernemersland: schrap het urencriterium voor ondernemersfaciliteiten. Dat is goed voor starters en het is ook goed voor ondernemers die in deze crisis hun opdrachten zien teruglopen, daardoor onder het criterium dreigen te vallen en daarmee een extra terugloop in hun inkomsten zien.

Mensen maken zich ook zorgen om hun portemonnee volgend jaar, en terecht. We zien in de cijfers van het CPB dat de koopkracht volgend jaar over de gehele linie onder druk komt te staan. Daar valt niet aan te ontkomen; wij zijn realistisch. Maar het betekent wel dat eerlijk delen meer dan ooit belangrijk zal zijn. Dat eerlijk delen hoort allereerst ook te gelden voor overheidsregelingen.

Sap

In dat verband wil GroenLinks niet voor de eerste keer aandacht vragen voor de onrechtvaardigheid in het toeslagensysteem. Mensen met een koopwoning hebben meer voordeel van toeslagen dan mensen met een huurwoning. Dan gaat het om drie toeslagen: de zorgtoeslag, de toeslag voor kinderopvang en het kindgebonden budget. Er zit geen enkele inhoudelijke reden achter. Integendeel, vergelijk je de uitgaven van mensen met een koopwoning en een huurwoning dan blijkt dat de gemiddelde woonlasten van de betreffende huiseigenaren juist lager zijn dan die van huurders. Het nadeel dat huurders verder hebben, is niet gering: dat loopt op tot zo'n € 1000 per jaar. GroenLinks wil aan deze onrechtvaardigheden zo spoedig mogelijk een einde maken. Wij vragen het kabinet om deze zomer een oplossing te vinden voor beide punten, te weten het urencriterium voor zelfstandige ondernemers en de benadeling van huurders in het huidige toeslagensysteem.

□

De heer **Pechtold** (D66): Voorzitter. Ik maak me grote zorgen. Nederland staat voor grote financieel-economische uitdagingen, maar we raken steeds meer uit conditie om die aan te kunnen. De staatsschuld blijft in omvang groeien, terwijl de voedingspatronen niet worden aangepast.

Nog maar drie jaar geleden liet het kabinet het principe los om behoedzaam te begroten. Er is nu al jaren te weinig aandacht voor de houdbaarheid van de overheidsfinanciën op langere termijn. De gemeenten krijgen een jaar voor de verkiezingen extra financiële ruimte. De subsidie van Moeder Aarde – het aardgas – aan onze staatskas loopt ook af. Het kabinet bekijkt alle financieel-economische problemen niet met een zonnebril, maar met een roze bril. Zo zou de kredietcrisis ons niet raken. Onze economie zou tegen een stootje kunnen. Ook de steun aan Fortis ABN en ING wordt wel optimistisch ingeschat. De belastingbetaler gaat in alle gevallen winst maken, zo hoorden wij.

Dus maak ik me zorgen. Maar wat mij het meeste raakt, is dat het kabinet zich geen zorgen lijkt te maken. Dat het begrotingstekort niet binnen een saldo van min 3% bbp kan blijven, lijkt me evident. 14 mld. bezuinigen zou inderdaad nu gekkenwerk zijn. Maar dat is toch geen reden om ook niet te bezuinigen op langere termijn? Dat is toch geen reden om grotere structurele aanpassingen van de economie nu achterwege te laten?

Dan komen we bij de Voorjaarsnota die vandaag voorligt en die neemt mijn zorgen niet weg.

De heer **Tang** (PvdA): Dit roept toch twee vragen op. Ik neem aan dat de heer Pechtold wel het belang van onderzoek ziet, maar is hij bereid om minder te bezuinigen als blijkt dat door te bezuinigen extra banen zouden verdwijnen en juist de verdiencapaciteit van de economie achteruit zou gaan? Is hij bereid dat te erkennen? De vraag rijst in dat verband hoeveel hij dan wel wil bezuinigen als het geen 14 mld. maar minder is dan dat.

De heer **Pechtold** (D66): De reactie van sociaal-democraten is altijd gelijk praten in bezuinigen of niet bezuinigen. Ik probeer hier nu al jaren het woord "hervormen" in het debat te krijgen. Als de heer Tang nu

eens bereid zou zijn mijn hervormingsagenda serieus te omarmen en te kijken naar de arbeidsmarkt, waar zaken in zitten die ook alles met uiteindelijk overheidsfinanciën te maken hebben en ook te kijken naar onze visies op de woningmarkt, wil ik de restanten van het probleem graag met de heer Tang bekijken en bezien of moet worden bezuinigd, of dat we naar de 3% moeten kijken of naar de staatsschuld. Helaas spreekt de heer Tang gelijk over bezuinigen. Ik heb zojuist al aangegeven, dat ik niet ga praten over hoeveel er bezuinigd moet worden wanneer op mijn serieuze vraag over die bezuinigingen voor geen centimeter een antwoord wordt gegeven. Als ik het drie coalitiefracties vraag, hebben zij nog geen begin van een antwoord. U denkt dan toch niet, mijnheer Pechtold, dat ik tegen u ga opbieden hoeveel er bezuinigd moet worden? Het zijn uw bezuinigingen!

De heer **Tang** (PvdA): Ik hoor nog geen begin van een antwoord van de heer Pechtold op de vraag hoeveel er bezuinigd moet worden. Ik wijs de heer Pechtold erop dat het kabinet juist wel heeft besloten tot maatregelen voor de langere termijn. Je kunt niet zeggen dat het kabinet de boel de boel laat. Integendeel, het kabinet kiest er wel degelijk voor om maatregelen te nemen die de houdbaarheid van de overheidsfinanciën versterken. Dat is hij toch met mij eens?

De heer **Pechtold** (D66): Dat ben ik niet met u eens. Het verhaal is niet alleen voor 2009 en 2010 al boterzacht. Op lange termijn is het gehele crisispakket een grote wassen neus. Neem alleen maar de OESO-norm voor het onderwijs. U wilt dat na 2015 verkennen. U regeert dan niet alleen over uw eigen graf heen, maar zelfs over het graf van uw opvolgers. Wij zijn het erover eens dat het een crisis in drieën is. Bij banken praten wij over het toezicht. Bij de conjunctuur praten wij over niet te veel overheidshandelen. Wij hebben het hier over de hervormingen die er op dit moment voor zorgen dat de crisis dadelijk langer duurt en dieper is.

De afgelopen maanden hebben wij het vaak gehad over het crisispakket. Die discussie wil ik niet overdoen. Wel wil ik twee punten aan de orde stellen. Ten eerste de stages. Iedere schoolverlater die langer dan drie maanden thuiszit, krijgt als het aan het kabinet ligt een stageplaats aangeboden. Dat betekent dat de nieuwe lichten geslaagd vanaf 1 oktober bij het kabinet op de stoep staat. Ik neem aan dat dit alles op de rails staat. Kan de minister dit met concrete cijfers uit het bedrijfsleven onderbouwen? Worden die stages daadwerkelijk per 1 oktober geleverd?

Ten tweede wil ik het crisispakket per 2011 aan de orde stellen. Als volgend jaar blijkt dat de groei in 2011 niet voldoende aantrekt, wordt het crisispakket met een jaar verlengd, zo begrijp ik. Ik maak mij daar zorgen over. De verlenging is natuurlijk afhankelijk van economische groei. Een pijler waarop het trendmatig begrotingsbeleid rustte, wordt hiermee losgelaten. Zijn de grenzen van min 0,5% tot plus 0,5% ook hard? Wanneer is het weegmoment? Stel dat de groei in 2011 nog niet aantrekt. Heeft het crisispakket dan wel voldoende effect? Besteden wij ons geld dan wel effectief? Is het niet logisch om het pakket bij het weegmoment te heroverwegen? Is de minister bereid om volgend jaar, wanneer er wordt besloten over de vraag of het crisispakket ook in 2011 nog wordt uitgevoerd, het pakket ook op effectiviteit te toetsen, bijvoorbeeld door het CPB?

Pechtold

Tot nu toe hebben de debatten zich vooral geconcentreerd op de effecten van de crisis op korte termijn, maar ook op de lange termijn verdient de crisis aandacht. De werkloosheid en de staatsschuld zullen de komende jaren hoog zijn. De maatregelen die voor de lange termijn worden genomen, zijn dus minstens zo belangrijk om te werken aan een economie die klaar is voor de toekomst, door in te zetten op kennis en innovatie, op groene en duurzame technieken. Het kabinet kondigde maatregelen aan in het aanvullend coalitieakkoord, maar wat is die aankondiging waard?

De eerste maatregel die de houdbaarheid van de overheidsfinanciën moet verbeteren, is de verhoging van de AOW-leeftijd. Deze maatregel zou meer moeten zijn dan alleen een budgettair lapmiddel. Wat ons betreft is het een onderdeel van een visie op de arbeidsmarkt waarin leren en werken hand in hand gaan. Mevrouw Hamer heeft zich uitgesproken tegen verhoging van de AOW-leeftijd. Het CDA stelde voorwaarden aan alternatieven vanuit de SER, terwijl minister Donner zich verschuilt achter een "visie op een verkenning". Wat vindt deze minister hiervan en wat vindt het CDA? Dit alles geeft weinig hoop voor de komende herfst. Treedt de minister deze keer op als de minister van Financiën of als PvdA-leider? Staat de minister nog steeds achter de afspraken die hij in de coalitie heeft gemaakt?

Ook via maatregelen in de zorg wordt bijgedragen aan houdbaarheid, maar van een groot deel van deze maatregelen zijn de contouren nog niet eens bekend. Jaar in jaar uit zijn er grote overschrijdingen op de zorg. Hoe reëel is het dat wij dit tij kunnen keren? Inzicht in alle kosten is noodzakelijk om een goede afweging te kunnen maken. Kan de minister dit ook geven? Mijn fractiegenoot Koşer Kaya heeft hier al vaak om gevraagd.

Ik kom op die 3,2 mld. In 2011 wil het kabinet 5 mld. bezuinigen, verdeeld over twee componenten. 1,8 mld. is ingevuld door nieuwe afspraken met provincies en door een verdere taakstelling. Dan leg je de pijn dus vooral bij anderen. Maar 3,2 mld. wordt niet gehaald, zo lezen wij in de Volkskrant, maar ook in de antwoorden van de minister. De lonen stijgen namelijk met de inflatie, terwijl de minister een nullijn veronderstelt. Kortom: de kans dat wij in 2011 3,2 mld. minder uitgeven, is uiterst klein. Waarom is de minister uitgegaan van de nullijn, terwijl er in het sociaal akkoord koopkrachtbehoud is afgesproken? Daarbij noemt de minister de maatregel geen structurele bezuiniging. Kan hij toelichten waarom hij deze maatregel als structurele bezuiniging aanduidt, terwijl die dat niet is? Kan hij toelichten hoe een niet-structurele bezuiniging onderdeel uitmaakt van een houdbaarheidspakket van het kabinet? De kans is dus groot dat de 3,2 mld. niet zal worden gehaald. Is er in dat geval een plan B? Is de minister van plan andere maatregelen te treffen?

Ook voor 2010 is er al 1,3 mld. ingeboekt op de besparing van lonen. Kan de minister aangeven welk deel van deze besparing hij verwacht te halen? Is de minister van plan dit op een andere manier in te vullen? De aangekondigde maatregelen van het kabinet om de houdbaarheid te verbeteren, zijn boterzacht. Het enige punt waarover ik mij zorgen maak, is het niet-indexeren van de grens van het eigenwoningforfait. Blijft er dan nu al nog maar 0,2% van het hele houdbaarheidspakket over?

Er is een lichtpuntje. In de toekomst gaan we winst maken met de banken. Minister Bos belooft ons dit keer op keer. Er moet echter telkens weer extra geld bij. Ik wil

niet zeggen dat hij een piramidespel aan het opzetten is, maar ABN AMRO heeft ons inmiddels eerst 16,8 mld. gekost. Daar kwam in december nog 6,5 mld. bij en afgelopen vrijdag nog eens 2,5 mld. Hoeveel komt er nog? Of laten wij daar, zoals het CDA wil, de pensioenfondsen inspringen? Deelt de minister de mening dat pensioenfondsen een zo goed mogelijk rendement moeten zoeken voor hun investeringen om een zo goed mogelijk rendement te halen voor spaarders en gepensioneerden om zo het herstel van de pensioenfondsen zo snel mogelijk te laten gaan?

Ik wil nog even terug naar het verantwoordingsdebat. Om hierin meer focus te krijgen, is het voorstel gedaan om een aantal onderwerpen te kiezen. De minister had daar wel oren naar. Wanneer kunnen wij deze focus van het kabinet verwachten?

Ik sluit af. Dit land heeft visie en leiderschap nodig met een stip aan de horizon. Mijnheer Tang, de enige stip die ik tot nu toe zie, is de 1 mld. in het Deltafonds van 2020. Nu maar hopen dat dit stipje tegen die tijd niet onder de zeespiegel is verdwenen.

De heer **Tang** (PvdA): Ik probeer de standpunten van D66 te rijmen. Er is geen duidelijkheid over hoeveel D66 wil bezuinigen en hoeveel banen dat kost. Ik wil ook graag duidelijkheid over een ander punt. U bent voor het versoepelen van de ontslagbescherming voor werknemers. Tegelijkertijd steunt u de deeltijd-WW, die er juist voor zorgt dat bedrijven en werknemers niet zo snel afscheid van elkaar moeten nemen en dat die extra tijd wordt gebruikt voor scholing. Hoe moet ik dit met elkaar rijmen? Bent u nu voor of tegen ontslagen?

De heer **Pechtold** (D66): Nog even over de bezuinigingen: op al die ideologie zoals gratis schoolboeken en maatschappelijke stages bij supermarkten mag van mij bezuinigd worden. Dan hebt u alvast 0,5 mld. te pakken.

De heer **Tang** (PvdA): Dat ken ik van de heer Van Dijk.

De heer **Pechtold** (D66): De versoepeling van het ontslagrecht, het verhogen van de AOW-leeftijd, het verkorten van de WW-duur maar het verhogen van de WW-uitkering, en het leven lang leren zijn voor mij maatregelen die passen bij een arbeidsmarkt van de eenentwintigste eeuw. U denkt vast te houden aan een verzorgingsstaat vanuit de twintigste eeuw en aan zaken die in die tijd gewoon waren. U denkt dat u ze in deze tijd nog betaalbaar kunt houden. Wij hebben de deeltijd-WW gesteund. Wij zijn zeer kritisch of gezien de eerste tranche de verlenging het punt van scholing met zich meebrengt en of dat te controleren is. Mij bereiken geluiden dat bedrijven die winst maken, die zelfs dividend uitkeren, ook gebruikmaken van de deeltijd-WW. Ik steun het voorstel, maar vind dat wij zeer kritisch moeten zijn op de uitvoering.

De heer **Tang** (PvdA): Ik hoor van u stoere, liberale praat over het verminderen van de ontslagbescherming. Op het moment dat het kabinet voorstelt om te komen met een deeltijd-WW waardoor werknemers juist wat langer bij een bedrijf kunnen blijven, steunt u dat toch. Praatjes over ontslagbescherming die moet worden aangepakt, zijn dan toch niet meer dan stoerdoenerij? U zegt dat u gaten wilt vullen, maar op het moment dat puntje bij paaltje komt, steunt u wel het kabinet.

Pechtold

De heer **Pechtold** (D66): Ik ben anders dan sociaal-democraten die alleen maar beloften doen om bij de kiezer in de gunst te komen. Dat is het bij u. En als u iets onwelgevalligs afspreekt, laat u de coalitiepartners in de steek of u maakt een draai of wat dan ook. Laat ik met uw logica meegaan. Denkt u werkelijk dat, als het zulke botte maatregelen zijn, ik die in een verkiezingsprogramma zou zetten en zou zeggen "stem maar eens op deze vervelende maatregelen"? Nee, het gaat om een moderne visie. Het gaat erom dat mensen niet meer 40 jaar bij dezelfde baas werken en daar een gouden klokje meekrijgen, zoals misschien in de vorige eeuw het geval was. Het gaat erom dat jongeren op dit moment een heel andere carrière opbouwen. Na zes of zeven jaar maken zij een nieuwe stap. Ik wil dat begeleiden met zaken als een leven lang leren. Ik wil dat begeleiden met een andere vorm van WW-duur en -hoogte. Dat zijn zaken waaraan u in uw denken nog niet eens toe bent!

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Ik heb een vraag over de AOW. De heer Pechtold had in zijn verkiezingsprogramma een verhoging van de AOW-leeftijd naar 67 jaar staan.

De heer **Pechtold** (D66): Ja, u niet.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): GroenLinks had in haar verkiezingsprogramma een eigen AOW-plan waarin de AOW afhankelijk werd gemaakt van het arbeidsverleden. Nu zijn beide plannen doorgerekend; dat van ons nog in dit voorjaar. Uit de doorrekening blijkt dat ons plan superieur is ten opzichte van de verhoging die u wilt. Ons plan doet meer voor de houdbaarheid, zeker op termijn, en meer voor de arbeidsparticipatie, namelijk twee keer zo veel als uw plan. Bovendien is ons plan sociaal. De sterkste schouders dragen de zwaarste lasten. Waarom blijft u vasthouden aan dat verhogen naar 67 jaar nu er een bewezen superieur plan is? Waarom gaat u niet mee met ons plan?

De heer **Pechtold** (D66): In de eerste plaats stel ik vast dat wij het in ons programma hebben staan en dat dit, zoals u het nu uitwerkt, niet in uw verkiezingsprogramma stond.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Zeker wel, het stond er precies zo in.

De heer **Pechtold** (D66): Dat stond dan waarschijnlijk naast de belastingschijf van 62% die u wilt invoeren. Dat zou op dit moment ook heel goed zijn voor de economie.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Dat vinden wij nog steeds en het is trouwens 60%.

De heer **Pechtold** (D66): Het CPB stelt vast dat als wij met het plan van GroenLinks meegaan, de effecten van de overheidsfinanciën die in de AOW zitten, teniet worden gedaan. Die 40 jaar is een bureaucratische last die niet bij te houden is. Toen wij twee jaar geleden een motie indienden – mevrouw Sap zat toen nog niet in de Kamer – over de verhoging van de AOW-leeftijd, stemde haar fractie tegen. Toen durfde GroenLinks het nog niet aan. Ik ben graag bereid om te kijken naar nuanceringen en de precieze uitwerking van ons plan voor de verhoging van de AOW-leeftijd. Het is bij GroenLinks een

deeltje van de hervorming van de arbeidsmarkt, terwijl ik het graag als een totaal bekijk.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Er was maar één reden waarom wij twee jaar geleden tegenstemden: wij hadden dat superieure plan toen ook al. De heer Pechtold valt mij nu toch een beetje tegen. Hij liet zich eerder in dit debat kennen als iemand die echt gevoelig is voor onderzoeken, maar hij noemt dingen die het Centraal Planbureau aan ons plan zou toeschrijven die absoluut niet waar zijn en niet terug te vinden zijn in die notitie. Het is uitvoerbaar, anders rekende het CPB het niet eens door. De Belastingdienst heeft al die informatie. Het duurt niet oneindig lang voordat daar opbrengsten uitkomen, want het begint vanaf dag één de arbeidsparticipatie te verhogen. Ik zou de heer Pechtold willen vragen deze onderzoeken echt serieus te nemen en niet zelf ook selectief te shoppen.

De heer **Pechtold** (D66): Politici die hun plannen superieur noemen, wantrouw ik altijd. Ik kijk altijd naar goede ideeën en een totale visie op de arbeidsmarkt. Dat houdt voor mij ook de versoepeling van het ontslagrecht in, waar ik GroenLinks nooit over hoor. Dat gaat ook over het afschaffen van het ambtenarenrecht, waar de heer Tang misschien helemaal huiverig voor is. Het zijn tal van zaken die voor mij de moderne arbeidsmarkt maken. Ik ben graag bereid om daar een keer over te onderhandelen, maar ik zie dat tijdstip nog ver voor ons liggen. Ik neem de handschoen op en denk dat wij er desalniettemin sneller uit zijn dan dit kabinet. Laten wij ons daarmee troosten.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Dat is een fijn antwoord. Dat eerste antwoord leidde tot niets, maar deze handschoen gaan wij oppakken.

De heer **Weekers** (VVD): Ik ben het met de heer Pechtold eens dat de arbeidsmarkt gemoderniseerd moet worden. Ik maak me ook zorgen om de crisis en ben het met hem eens dat wij maatregelen moeten treffen. Op vele punten kunnen wij elkaar vinden, maar op één punt niet en daar heb ik hem vandaag niets over horen zeggen. Het betreft het volgende: de woningmarkt zit in het slop en moet worden vlotgetrokken. Daar kun je wat maatregelen voor nemen en die heb ik aangevoerd, bijvoorbeeld het tijdelijk verlagen of afschaffen van de overdrachtsbelasting om het vliegwieltje van de woningmarkt weer aan de praat te krijgen. Wat vindt D66 daarvan? D66 heeft in haar verkiezingsprogramma en in de tegenbegroting geschreven dat de hypotheekrente moet worden afgeschaft. Is de heer Pechtold bereid, gelet op de actuele situatie op de woningmarkt, om dit toch maar eens even in vrieskist te zetten en om er eerst voor te zorgen dat de woningmarkt aan de praat wordt geholpen?

De heer **Pechtold** (D66): De wijsheid bij de conservatief liberalen is altijd wat vertraagd. Uw standpunt over de 67 jaar kwam jaren nadat wij u daartoe al hadden uitgedaagd. Uw ideeën over de hypotheekrente zullen, naar ik aanneem, mettertijd ook wel veranderen. Ik praat niet alleen over het aftoppen van hypotheekrente. Graag zou ik de overdrachtsbelasting verlagen, niet tijdelijk maar structureel. Graag zou ik die met u helemaal afschaffen. Het gaat mij niet alleen om de belasting of de subsidies.

Pechtold

Het gaat mij erom of je een visie hebt op de woningmarkt. Die visie is wat mij betreft dat op dit moment ongeveer zo'n 20 mld. in hypotheekrente en huursubsidie zitten die er niet toe leiden dat mensen, met name starters, eigenwoningbezit kunnen bevorderen, en dat die 20 mld. nog steeds scheefwonen in de hand werken. Ik zou dus graag met u als liberaal het totaal willen bekijken. Dan wil ik graag met u praten over die hypotheekrenteaf trek, als u ook bereid bent om verder te kijken in plaats van alleen selectief te shoppen door bijvoorbeeld de overdrachtsbelasting als een leuk iets wat wij niet kunnen dekken, voor te houden.

De **voorzitter**: Het zou zo prettig zijn als u ook nog een beetje rekening hield met de debatten die hierna komen.

De heer **Pechtold** (D66): Maar, voorzitter, het is wel een ontzettend interessante materie, hè.

De **voorzitter**: Belangrijk, ja. En ik hoor het ook allemaal pas een keer of drie, vier, dus ...

□

De heer **Van der Vlies** (SGP): Mevrouw de voorzitter. Bijna alle woordvoerders voor mij hebben er op gewezen: deze Voorjaarsnota bespreken wij onder een bijzonder gesternte. Bijzondere omstandigheden, effecten van de economische crisis hebben de lopende begrotingen ingehaald. Er was een aanvullend beleidsakkoord nodig en toen wij dat bespraken, werd onder andere verwezen naar de Voorjaarsnota. Daarin zou het allemaal worden uitgewerkt. Wat dat betreft viel het ons eerlijk gezegd wel wat tegen dat wij in deze Voorjaarsnota nauwelijks diepgaande analyses, prognoses en economische cijfers terug zagen komen over de consequenties van de crisis sinds de begrotingsstukken voor het jaar 2009 en een doorkijkje naar de eerstkomende jaren. Daarmee hadden we de te nemen maatregelen onzes inziens beter kunnen beoordelen. Ik sluit mij uiteraard aan bij de collega's die gevraagd hebben hoe het staat met het crisispakket en of we op schema zitten, zowel wat betreft de breedte, als wat betreft de diepte. Graag krijg ik daarop een toelichting.

Ik sluit mij ook aan bij de vragen naar de loonontwikkelingen in overheidssfeer tegen het licht van de 3,2 mld. die daar nog opgehoest moeten worden. Inderdaad, ook mijn fractie vindt dat hervormingen onontkoombaar zijn. Een van die ligt nog op de plank – de omstandigheden kennen we – namelijk het voornemen om de AOW-leeftijd op termijn gefaseerd te gaan verhogen. De fractie van de PvdA, althans mevrouw Hamer, lijkt zich te hebben losgemaakt van wat er in het aanvullend beleidsakkoord op dat punt staat. Dat is best een zorgwekkend signaal. Haar uitspraak dat in de politiek elke dag een nieuwe dag is, is zowel waar als curieus. Immers, afspraak is afspraak. Ik vraag aan deze minister hoe hij op dit punt die uitspraak taxeert, evenals het interruptiedebat en alles wat er zojuist passeerde in de achterliggende uren over dit dossier.

Ik kom met een paar bescheiden maar nuttige suggesties voor investeringen om de crisis nog verder te lijf te gaan. Over onze positie als rijksoverheid ten aanzien van de banken is al veel gezegd. Daar ga ik in dit debat aan voorbij.

De huidige economische crisis dwingt ook de binnenvaartsector om te komen tot een serieuze capaciteitsreductie van de vloot. In de binnenvaartsector wordt daarom momenteel hard gewerkt aan plannen voor het tijdelijk opleggen van schepen binnen de zogenaamde Capaciteits Alliantie Binnenvaart. Ik heb mede namens collega De Rouwe van het CDA een amendement ingediend om een redelijke financiële bijdrage, overigens van bescheiden omvang, ter beschikking te stellen voor een nader onderzoek en een nadere uitwerking van genoemde Capaciteits Alliantie Binnenvaart, uiteraard binnen de kaders van de vigerende Europese regelgeving. Graag ontvang ik daarop een reactie van het kabinet.

Met het aanvullend beleidsakkoord en de Voorjaarsnota is extra geld uitgetrokken voor verduurzaming van de economie. Dat vinden wij positief. Naast de auto-slooplegging en de investeringen in woningisolatie en de elektrische auto vraagt de SGP-fractie om investeringen in het benutten van aardwarmte. Dat is een uitstekend voorbeeld van het gewenste vliegwieleffect. Kleine ondernemers – bijvoorbeeld in de glastuinbouw, waarover wij morgen uitvoerig komen te spreken – staan te trappelen om te investeren in aardwarmte. De huidige garantieregeling voor het afdekken van de risico's van misboringen is echter te beperkt. Daarom is het te risicovol voor ondernemers om die boringen te laten doen. Dat is jammer, want zo blijft een potentiële warmtebron onbenut. Daarom vraag ik de minister of hij bereid is om binnen de categorie duurzame economie extra budget te reserveren voor uitbreiding van de garantieregeling voor aardwarmteboringen. Daarop krijg ik graag een concrete reactie.

Ik kom bij de eigen stimulerings door gemeenten en provincies in de periode 2009-2011 en de periode daarna. Hoewel gemeenten voor de periode tot 2011 ook al bezuinigingen voor de kiezen krijgen, zijn ze met de aanvullende afspraken in ieder geval beschermd tegen nog aanvullende bezuinigingsoperaties. Dat is op zich natuurlijk positief, maar voor de periode na afloop van het bestuursakkoord is er wel een aanzienlijk probleem doordat het kabinet de groei dan op nul heeft gezet. Het effect is dat gemeenten, om een sluitende meerjarenbegroting te kunnen presenteren – die eis is door de provincies gesteld – enorme bezuinigingen moeten opvoeren voor 2012 en verder. Daarom heb ik de volgende vragen. Wat is de reactie van het kabinet op het commentaar van de VNG hierover? Het kabinet stelt de groei op nul. Volgens de VNG zijn daarover geen afspraken gemaakt met de VNG. Realiseert het kabinet zich dat de gemeenten door de gekozen methodiek voor 2012 en verder forse bezuinigingen moeten opvoeren om aan een sluitende meerjarenbegroting te komen? Wat gaat het kabinet doen voor de periode vanaf 2012 om ongewenste effecten in de begrotingen van gemeenten – bijvoorbeeld opvoeren van belastingstijgingen vanaf 2012 of fors snijden in het voorzieningenniveau – te voorkomen? Die effecten willen wij immers geen van allen. Wat kan het kabinet de gemeenten voor 2012 en verder op dit moment bieden om de problematiek op te lossen? Ik denk daarbij vooral aan zaken zoals een tijdelijke buitenwerkingstelling van de eis van een meerjarig evenwicht vanaf 2012, bijvoorbeeld totdat nader is onderhandeld over de bedragen in 2012 en verder. Ik besef natuurlijk dat dit reikt tot na deze

Van der Vlies

kabinetsperiode, maar het gaat om het perspectief van de meerjarenbegroting. Daarop krijg ik graag een reactie.

De heer **Tang** (PvdA): Er zijn natuurlijk wel afspraken tussen het kabinet en de VNG. Als ik u goed begrijp, hebben die afspraken betrekking op de periode tot 2011 en vraagt u naar de periode daarna. Er is immers wel degelijk een akkoord.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ik heb van de VNG begrepen – over die reactie kunnen wij allemaal beschikken – dat zij hier erg mee zit. De gemeenten hebben natuurlijk meerjarenbegrotingen. Hoe loopt dit nou door tot na 2011? Tot en met 2011 is er een afspraak. Dat is helder en dat is prima, voor goede en slechte tijden, maar 2012 is vooralsnog op nul gesteld. Wat moeten de gemeenten daar nu mee in hun meerjarenbegrotingen? Die moeten sluitend zijn, want anders zegt de provincie, die hierop moet toezien, dat daar een gat in zit en dat zij dat niet kan accepteren. Dat is het probleem. Daar zou een perspectief moeten ontstaan. Ik begrijp dat er geen dingen beloofd kunnen worden die niet waargemaakt kunnen worden, maar er moet toch een doorkijkje zijn naar de jaren erna.

Tot slot vraag ik aandacht voor de financiering van de cao-lonen van de politie. Dat gaat in de komende jaren ten koste van aspirant-agenten; ik kan het niet anders interpreteren. Daarmee komen er straks minder agenten op straat. Dat kan toch niet, vanuit het perspectief van de veiligheid en alle dingen die daarover de laatste tijd zijn verhandeld? Wij zouden dat onverantwoord vinden en wij willen dat dus niet zo. Waarom moet de politie het geld dat zij na zolang sobaatten heeft gekregen, toch weer uit de eigen portemonnee betalen? Daarop krijg ik graag een reactie.

□

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Voorzitter. Het land verkeert in een financiële en economische crisis. Banken moeten met miljarden euro's worden ondersteund om overeind te blijven. De private schulden van de banken worden overgeheveld naar de publieke sector zodat de belastingbetaler er uiteindelijk voor moet opdraaien. De economie heeft zwaar te lijden. De bouw, een belangrijke motor van de economische bedrijvigheid, dreigt stil te vallen. De export zakt in. De transportsector stagneert en ook de binnenvaart ligt stil. Gezonde bedrijven komen in de problemen omdat er onvoldoende kredieten worden verleend. Consumenten houden de hand op de knip. Het oplopende begrotingstekort dreigt iedere opleving van de economie in de kiem te smoren.

De bijstellingen van de begroting zijn mede gebaseerd op de laatste ramingen van het CPB. De verwachte daling van het bbp voor 2009 bedraagt 4,75% en voor 2010 is de verwachting dat er nog een daling van 0,5% zal plaatsvinden. De werkloosheidsverwachting voor 2009 is 5,5% maar voor 2010 loopt zij op naar het schrikbarende getal van bijna 10%. Het begrotingstekort voor 2009 zal 4,1% zijn en voor 2010 waarschijnlijk 6,7%. Nu hebben wij een aanvullend beleidsakkoord. Dat werd nodig door de snelle verslechtering van de overheidsfinanciën. De regering schrijft daarin dat er een aantal voorgenomen maatregelen zijn. In voorgaande debatten heb ik op een aantal punten al voldoende aangetoond

dat het gevoerde beleid tekortschiet. Ik ga nu op een aantal onderwerpen in.

Dat is ten eerste de politie. Het kabinet schrijft in de Voorjaarsnota: de beperking van de instroom van aspiranten in de jaren 2010 tot en met 2012 zal niet tot gevolg hebben dat de sterkte daalt in deze kabinetsperiode. Ja, dat is dom, wat mij betreft, regelrecht hypocriet, want na deze kabinetsperiode zal dat wel leiden tot minder instroom van agenten. Dit is een politiek van na ons de zondvloed. In ieder geval zijn wij daar langzamerhand wel aan gewend bij dit kabinet. Ook nu is er echter al sprake van een vermindering van de politiesterkte. De politie Rotterdam-Rijnmond schrijft op 8 juni 2009 aan de minister van BZK dat het korps door het budgetverdeelsysteem 300 fte's wordt gekort, vanwege de taakstellingen. Dat is Haags jargon voor bezuinigingen. Over 2008 wordt het korps nog eens 250 fte's gekort en over 2009 waarschijnlijk wederom 250 fte's. Dat zijn in totaal 800 fte's minder. Onverantwoord zijn deze inkrimpingen. De politiezorg wordt teruggebracht tot het niveau van 1999. Dat was de tijd dat zelfs zeer ernstige zaken, zoals verkrachtingen, wegens personeelsgebrek bleven liggen. Dit leidde tot grote maatschappelijke onrust. Dat zal weer gebeuren, zo waarschuwt de politie Rotterdam-Rijnmond. Veiligheid heeft voor dit kabinet blijkbaar geen enkele prioriteit meer. Graag krijg ik hierop een reactie.

De heer **Tang** (PvdA): U zegt dat het kabinet niet voortvarend is en haalde net aan dat er een actieplan zou moeten komen tegen jeugdwerkloosheid. Ik ben het er zeer mee eens dat dit actieplan er moet komen. In de Voorjaarsnota staat dat dit er komt. U vroeg zich af waar dat blijft. Welnu, het is dezelfde dag verschenen als de Voorjaarsnota. U wordt dus op uw wenken bediend. Mag ik aannemen dat u in ieder geval één compliment voor het kabinet heeft vanwege de voortvarende aanpak door te komen met het actieplan tegen jeugdwerkloosheid?

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Als ik zo dat plan even mag hebben van de heer Tang, dan zal ik het doorlezen en daar in tweede termijn iets over zeggen. Als het een compliment moet zijn, dan zal het een compliment zijn.

Mijn volgende punt betreft immigratie, een bodemloze put. De asielinstream in 2007 bedroeg 7900 personen. Voor 2008 was gerekend op 10.500 personen. Die raming werd echter snel bijgesteld tot 17.000 personen. De toestroom in 2008 bedroeg uiteindelijk 15.000 personen. Dat was een stijging van ruim 50%, maar het bleef natuurlijk wel binnen die bijgestelde raming. Voor 2009 en 2010 blijft de raming hetzelfde: ook 17.000 personen. Dat is erg gemakkelijk. Waar is deze raming op gebaseerd? Wat is de onderbouwing? Wat gebeurt er als die stroom groter wordt? Gaan wij dan gewoon de raming weer bijstellen of gaat er eindelijk eens wat gebeuren door een verandering in het beleid?

De gezinsvorming en de gezinshereniging werden voor 2008 begroot op bijna 14.000 personen. De realiteit was bijna 27.000 personen. Dat is een stijging van 100%. Gaan wij ook hier de raming zomaar verhogen of komt het kabinet met concrete oplossingen?

Over integratie heb ik een korte vraag. De aantallen mensen die op dit moment inburgeren, liggen ver beneden de planning. Het geplande doel was in 2008 42.000 mensen en er werd slechts 8500 gerealiseerd. Er moet dus geld overgebleven zijn, heel veel geld. Ik kom

Verdonk

dat nergens tegen in de Voorjaarsnota. Waar is dat geld gebleven?

Over de thema's financiële ondersteuning van banken en stimulering van de economie heb ik al heel vaak vragen gesteld. Vanavond hebben wij daar ook nog een spoeddebat over. Het zal langzamerhand wel één uur worden. Dat heeft deze minister veroorzaakt doordat hij niet met de informatie over tafel wilde komen.

Ik maak wat losse opmerkingen over de werkloosheid. Waarom komt de minister van Sociale Zaken met een aanscherping van de eisen voor de deeltijd-WW? Waarom is deze minister zo aarzelend? Waarom wordt er maar 525 mln. voor de deeltijd-WW uitgetrokken? Wij kennen allemaal de effectiviteit van deze maatregel. Waarom is het maar zo weinig, terwijl er bijna 100 mld. wordt neergelegd voor de banken?

De bouw stagneert op dit moment en daarmee ook een flink deel van de transportsector. Er is nu echt sprake van een dalende orderportefeuille. Voor de zomer worden de projecten afgebouwd en na de zomer zal de werkloosheid in de bouw ontzettend toenemen. Van de bouwvakkers zal één op de tien zijn baan verliezen. Natuurlijk zal de economie weer aantrekken, maar dat zal nog wel even duren. Ik heb de volgende suggesties voor dit kabinet. Haal nieuwbouwprojecten naar voren. Zorg ervoor dat er een btw-tarief wordt ingesteld van 6% voor groot onderhoud. Stimuleer woningbouwcorporaties om meer te bouwen.

Ik heb al veel eerder voorgesteld om de overdrachtsbelasting af te schaffen. Ik heb een vraag aan de minister daarover. In welke mate zijn de inkomsten ten gevolge van de overdrachtsbelasting teruggelopen? Ik hoor graag de concrete cijfers.

Volgens het CPB telt ons land volgend jaar 800.000 werklozen. Daar zal veel energie in gestoken moeten worden. Dat kan alleen door de economische bedrijvigheid te stimuleren door voorwaardenscheppend te werken. Op het plan voor de jeugdwerkloosheid kom ik zo terug. Wat er moet gebeuren om de economie te stimuleren, is scholing, innovatie, goede transportverbindingen, minder regelgeving en verbetering van de concurrentiepositie door een aantrekkelijk belastingklimaat. Niet in 2010, niet in 2011, maar nu. De slogan van de regering moet zijn: wij gaan het nu doen. Niet: wij zullen, wij kunnen, wij willen, wij gaan of wij denken.

Ik hoop dat dit kabinet de moed heeft om over de eigen schaduw heen te stappen en dat het bereid is om de grote problemen aan te pakken zonder te blijven steken in partijpolitieke compromissen. Het land vraagt daarom. De burgers hebben er recht op.

De **voorzitter**: Wij zijn gekomen aan het eind van de eerste termijn van de kant van de Kamer. Ik schors de vergadering drie kwartier. Wilt u een langere schorsing, minister?

Minister **Bos**: Ik heb één onderwerp niet kunnen voorbereiden en ik moet ook nog eten.

De **voorzitter**: Ik wil best een uur schorsen, maar wij zitten ook nog met een debat hierna en een VAO. Ik dacht u een plezier te doen. Als u een uur pauze wilt, dan schors ik de vergadering tot vijf voor tien.

De vergadering wordt van 20.55 uur tot 21.55 uur geschorst.

□

Minister **Bos**: Mevrouw de voorzitter. Ik dank de leden voor hun bijdrage. Dit is, zoals door menigeen gezegd, een bijzondere Voorjaarsnota. Daarmee is dit ook een bijzonder debat, niet alleen vanwege de tamelijk unieke economische omstandigheden waaronder een en ander zich afspeelt, maar zeker ook omdat wij, daarmee samenhangend, in de Voorjaarsnota wat meer informatie hebben opgenomen dan wij normaliter doen. Dit heeft met name betrekking op het feit dat de voorgenomen ombuigingen die zouden moeten ingaan vanaf 2011, al in deze Voorjaarsnota zijn opgenomen.

Het economische beeld waarvan in deze Voorjaarsnota wordt uitgegaan, is het beeld van het Centraal Economisch Plan. Daarna hebben wij al weer verdere verslechtingen gezien bij de koningin-MEV. Die zijn hier nog niet in verwerkt. Wij hebben sindsdien echter wel een continuering gezien van het beeld dat wij al kenden – wij hebben dit ook in die cijfers teruggevonden – namelijk dat wij de komende jaren met twee grote problemen tegelijkertijd te maken zullen hebben. Het eerste is een heel hoge werkloosheid en het tweede een enorm tekort in de schatkist. Het grote dilemma voor het kabinet blijft dus ook de komende tijd hoe je beide problemen in een verstandige balans kunt oplossen. Wij weten allemaal dat, zeker op de korte termijn, alles wat je zou willen doen om de werkloosheid terug te dringen, negatieve gevolgen kan hebben voor de schatkist en alles wat je zou willen doen om de schatkist op orde te brengen, negatieve gevolgen zal kunnen hebben voor de werkloosheid.

Om die reden heeft het kabinet een benadering gekozen waarin een faseverschil wordt aangebracht in wat wij wanneer doen. In de jaren van negatieve economische groei willen wij netto stimuleren en zo snel mogelijk daarna beginnen met het op orde brengen van de overheidsfinanciën.

De heer Weekers zegt nu: dit had u al eerder kunnen weten, ik heb u al zo vaak gewaarschuwd, had nu maar geluisterd vorig jaar. Hij ontvangt nu live instructies van zijn fractievoorzitter voor de rest van het debat, begrijp ik. Misschien is het toch eerlijk om daar nog een antwoord op te geven.

Er zijn twee typen opmerkingen gemaakt door de VVD in de afgelopen twee jaar, vooruitkijkend naar de economische crisis. De heer Rutte heeft in een heel vroeg stadium het woord "recessie" gebezigd zonder dat daar toen op enigerlei moment aanleiding toe was. Hij kon het zelf op dat moment ook verder niet stoelen. Het interessante is natuurlijk dat als wij die waarschuwing toen serieus hadden genomen, wij bij wijze van spreken een nog expansiever beleid hadden moeten voeren dan wij nu hebben gedaan. Dit kan toch onmogelijk de bedoeling zijn geweest.

De tweede opmerking die door de VVD is gemaakt, is dat ik een fout heb gemaakt door niet de voorzichtige raming van de economische groei te gebruiken, maar de realistische raming. Het verschil is 0,25%. Dan zeg ik met de heer Tang dat 0,25% groei meer of minder in de groeiveronderstellingen gedurende een kabinetsperiode totaal wegvalt tegen de schaal van wat over ons heen is gekomen; in termen van een groeiverwachting van gemiddeld 2% opeens naar een krimp in de buurt van 5%.

Bos

Ik blijf het maar zeggen, hoe onvolkomen het ook steeds was, dat ook dit kabinet heeft gevaren op basis van de best mogelijke schattingen die door onafhankelijke experts werden gemaakt. Ik meen dat het goed is dat wij dit blijven doen. Politici die zelf aan voorspellingen knutselen, kunnen te gemakkelijk in de verleiding komen om die voorspelling aan te passen aan wat zij wenselijk achten. Dat lijkt mij niet zo verstandig.

Als ik dan kijk naar de aanpak die het kabinet heeft gekozen, ben ik net zo verbaasd als sommige leden over de schets die de heer Irrgang daarvan gaf. Hij sprak over te weinig stimuleren en te veel bezuinigen. Er is voorlopig helemaal geen sprake van bezuinigen. Wij zitten in een tijdsbestek waarin van eind 2008 naar eind 2010 het begrotingssaldo omslaat van plus 1% naar ergens in de buurt van min 7%. Daar zit een verschil tussen van om en nabij de 50 mld. Die ombuiging plegen wij niet. Op die manier dragen we niet alleen bij aan de stabilisering van de economische ontwikkeling, maar ook aan een de facto stimulering van de economie. Daarbovenop zijn tijdelijke stimuleringsmaatregelen genomen van ruim 6,5 mld. op rijksniveau en 1,5 mld. door de decentrale overheden. Deze 8 mld. telt prima op tot de ongeveer 1,5% bbp die Europa had meegegeven. Het gecombineerde effect van automatische stabilisatoren en stimuleringsinspanningen leidt dus tot een totaalbedrag waarvoor Nederland zich absoluut in internationaal perspectief niet hoeft te schamen. Ik tel daarin nog niet eens mee de financiële transacties die niet in het saldo naar voren komen en officieel niet meetellen als stimuleringsinspanningen, maar die wel tot een enorme schuldvergroting hebben geleid en wel relevant zijn voor, bijvoorbeeld, de financierbaarheid van onze nationale schuld op lange termijn vanwege olopende rentekosten.

Kortom, Nederland doet ontzaglijk veel om de gevolgen van deze crisis te bestrijden, ook voor gewone mensen. Heel gewone mensen hebben er namelijk baat bij dat we de banken overeind houden, want daar staan hun spaarcenten. Heel gewone ondernemers hebben er baat bij dat we hun banken overeind houden, omdat daar hun kredietlijnen lopen. Heel gewone mensen hebben er baat bij dat we niet bezuinigen op de WW, ook al explodeert het beroep daarop, want dat geeft hun de zekerheid van een fatsoenlijk bestaan, ook als zij hun baan zouden kwijtraken. Daarnaast besteden we nog miljarden in sectoren, bijvoorbeeld de bouw, in de sfeer van duurzaamheid, maar ook in schuldhulpverlening, om ervoor te zorgen dat de gevolgen van de crisis zo eerlijk mogelijk door de Nederlandse bevolking kunnen worden gedragen.

De heer **Irrgang** (SP): Voorzitter. Ik geef de minister gelijk in wat hij zegt over de automatische stabilisatoren. Mijn fractie heeft er ook nooit voor gepleit om bij 3% in te grijpen, voorzichtig te begroten enzovoort. Maar tegenover het stimuleringspakket staan extra bezuinigingen: voor het volgende jaar 2010 verschillende miljarden. De minister vertelt dus een wat eenzijdig verhaal.

Minister **Bos**: De heer Pechtold heeft daar ook nog een opmerking over gemaakt. Ik wil staande houden dat de kern van de benadering van het kabinet is dat er in de jaren waarin de Nederlandse economie in zwaar weer verkeert en sprake is van negatieve groei, netto wordt gestimuleerd. De ombuigingen tellen pas op tot netto-ombuigingen als de economie dat ook kan hebben.

Een ontluikende groei mag door de ombuigingen niet in de knop worden geknakt. Het pakket van 1,8 mld. geldt vanaf 2011 en is netto 1,8 mld. als de groei in 2011 boven de plus 0,5% is. Maar die inschatting maken we bij het Centraal Economisch Plan in 2010.

De heer **Irrgang** (SP): Zelfs dit kunt u niet volhouden voor volgend jaar. Ik weet niet of we volgend jaar een negatieve groei hebben, maar als die positief is, zal hij heel weinig positief zijn; in een normale tijd zouden we spreken van een zware recessie. Volgens het aanvullende coalitieakkoord is er vóór de maatregelen een tekort van 5,7%, maar na alle stimuleringsmaatregelen is dat ook 5,7%. Netto is dat geen stimulering.

Minister **Bos**: Dat komt doordat u de projecten van de lagere overheden niet meetelt. U kijkt alleen maar naar saldo op rijksniveau, maar in het saldo waarvoor wij ons in Brussel moeten verantwoorden, moeten wij ook de tekorten van de lagere overheden meetellen. Daar wordt net zo hard de economie gestimuleerd. Voor een groot deel hebben wij het beoogd om het niet alleen te doen, maar ook via gemeenten en provincies. Je moet dus naar het totale plaatje kijken.

We stimuleren dus als het slecht gaat met de economie, in ieder geval in 2009 en 2010. Wanneer het mogelijk is, beginnen we met netto bezuinigen. Naar het zich laat aanzien is dat in 2011. Als de groei dat dan niet toelaat, doen we die bezuinigingen toch, maar zetten er eenzelfde stimuleringsbedrag tegenover, zodat er geen sprake is van een nettobezuiniging die de economie kan schaden. De derde poot van onze aanpak is dat het loont om vroegtijdig te besluiten tot maatregelen die op de lange termijn de houdbaarheid van de overheidsfinanciën vergroten en op de lange termijn tot schuldreductie leiden. Je kunt er tien, twintig, dertig jaar voor nemen om dat op te bouwen. Dit loopt langs het eigenwoningforfait, de zorgkosten en de AOW-leeftijd. Ik kom daar straks op terug.

Ik wil eerst stilstaan bij het stimuleringspakket, vervolgens bij de ombuigingen en daarna bij de houdbaarheidsmaatregelen. Over het stimuleringspakket zijn twee specifieke vragen gesteld, los van allerlei aparte onderwerpen. De eerste vraag betreft de voortgang ervan. Als ik die vraag probeer te beantwoorden aan de hand van onderwerpen, dan is het best mogelijke antwoord dat sinds het overzicht dat de Kamer met de Voorjaarsnota gekregen heeft er weer besluitvorming is geweest in de ministerraad op het gebied van versterking van de kennisinfrastructuur. Dat gaat dan met name over kenniswerkers, over de jeugdwerkloosheid, over de schuldhulpverlening, over de energiebesparing bij woningen, over de sloopregeling in de autobranche, over onderhoud en bouw van zorg- en AWBZ-instellingen en over onderhoud en bouw van jeugdzorginstellingen. Sinds de Voorjaarsnota heeft dus op al die terreinen aanvullende besluitvorming plaatsgevonden.

Een tweede manier om de vraag naar voortgang te beantwoorden, is door te kijken hoeveel er nog op de aanvullende post staat. Daar is ook letterlijk naar gevraagd. In zekere zin is dat antwoord te vinden in de Voorjaarsnota, in het regeltje "nog niet belegd". Dat is wat er nog op de aanvullende post staat. Ik zeg er alleen in alle eerlijkheid bij dat dat een zekere schijnzekerheid suggereert omdat niet alles wat niet meer op de aanvullende post staat maar al aan een begroting is

Bos

toegedeeld, een heel specifieke aanwending heeft gekregen. Ik noem als voorbeelden gelden die naar het Fonds Economische Structuurversterking gaan en gelden die naar het infrafonds gaan; die gelden zijn niet altijd helemaal precies op het niveau van een begrotingsartikel of een bepaald project. Zo kan het beste naar die cijfers worden gekeken.

De heer **Weekers** (VVD): Dat maakt het voor de Kamer natuurlijk erg moeilijk om een Voorjaarsnota te amenderen. Het staat op de aanvullende post. Als wij ons van technische assistentie laten voorzien en wij met heel concrete voorstellen willen komen, dan wordt er gezegd: dat kan niet want die aanvullende post kunt u niet zomaar amenderen.

Minister **Bos**: Wij hebben u dat horen zeggen. Ik heb hier 20 man rondlopen, maar niemand kon uw commentaar plaatsen. Ik vind het niettemin wel ernstig. U zegt feitelijk dat u wilde amenderen maar daar niet de technische assistentie bij kreeg. Ik kan uw commentaar niet plaatsen. Na het debat of op een ander moment moeten wij daarover verder spreken; het kan nooit de bedoeling zijn dat u beperkt wordt in uw mogelijkheden om te amenderen. Het is natuurlijk wel waar dat wij nog niet alles vanaf die aanvullende post naar suppletioire begrotingen hebben gezet. Dat zou het makkelijker maken om het mee te laten lopen in het amendingsproces dat betrekking heeft op de suppletioire begrotingen, zoals dat elk jaar gebeurt rond de Voorjaarsnota. Het was onze bedoeling om dat te doen bij de Najaarsnota omdat dat logistiek voor ons, gelet op de mensen die daarvoor nodig zijn en de tijd die wij daarvoor hebben, het gemakkelijkst te behappen is. Technisch moet er echter altijd een mogelijkheid te vinden zijn om u te helpen als u wilt amenderen op wat er nu voorligt.

De heer **Weekers** (VVD): Ik heb mij natuurlijk verstaan met het Bureau Onderzoek en Rijksuitgaven en dat heeft dit aangegeven. Ik kon ook niet van de ene naar de andere begroting hierdoor amenderen. Het zou bij de Miljoenennota allemaal gecorrigeerd gaan worden. Het stoort mij dat in de tussentijd allerlei AO's zijn gehouden in deze Kamer, bijvoorbeeld met de minister van Economische Zaken. Daarbij is over behoorlijk wat geld gesproken, terwijl het debat daarover, dat hier vanavond afgetikt moet worden, nog niet heeft plaatsgevonden en wij daardoor beperkt worden. Ik kijk nu ook even naar de griffier want het lijkt mij goed om dit onderwerp op korte termijn met elkaar op te nemen. Ik begrijp dat dit niet uw bedoeling is, maar zo werkt het wel in de praktijk.

Minister **Bos**: Ik begrijp uw probleem nu iets beter. Het hangt samen met het feit dat wij op een volstrekt uniek moment in het begrotingsjaar zijn gekomen met de facto begrotingswijzigingen. Het was onmogelijk om dat in de normale cyclus in te passen en daarom is het gelopen via de brief over het crisispakket die wij in maart/april met de Kamer hebben besproken. Vervolgens moest met aanvullende posten en dergelijke gewerkt worden. Het was onze bedoeling om dat bij Najaarsnota in suppletioire begrotingen te laten landen. Ik kan mijn best doen om te kijken hoeveel wij daarvan bij de Miljoenennota kunnen doen zodat u eerder de mogelijkheid heeft om daarop in te grijpen als u dat zou willen. Verder kunnen wij op dit moment niet veel meer doen dan materieel

goed in de gaten houden wat er in de verschillende AO's gebeurt en wat daar al dan niet goedgekeurd wordt. Dat is uiteindelijk altijd begrotingstechnisch wel te verwerken. De volgorde is inderdaad omgedraaid aan hoe die zou moeten zijn.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Voorzitter. Hier komt een van de tactieken van dit kabinet aan het licht. Het is achterkamertjespolitiek. Op 25 mei wordt een brief gestuurd aan de Kamer. Dit is de Voorjaarsnota, staat daarin. Dat is een hartstikke belangrijk document. Op 30 juni debatteren wij erover. Dan wordt gezegd dat voor allerlei onderwerpen intussen al plannen zijn gemaakt. Die liggen alleen toevallig even niet op tafel. Waarom zijn die niet gewoon meegenomen? Waarom zijn er geen aanvullingen gekomen op de Voorjaarsnota zodat wij dit debat op een fatsoenlijke manier kunnen voeren?

Minister **Bos**: Alle stukken die ik u noemde zijn naar de Tweede Kamer gestuurd, of het nu ging om kenniswerkers of jeugdwerkloosheid. Dat zijn allemaal aparte brieven aan de Kamer geweest. Ik neem aan dat zij bij mevrouw Verdonk zelf op het bureau zijn gekomen. Voor andere woordvoerders geldt dat zij op de bureaus van hun collega's zijn beland.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Voorzitter. Wat een smoesjes van mijnheer Bos. Hij weet heel goed hoe het werkt. Het stuit mij zeer tegen de borst wat hier vanavond gebeurt. Wij gaan straks een debat voeren over de kredietverlening. Waarom? Waarom moet dat op een tijdstip van één uur 's nachts? Omdat de minister van Financiën weigert om ons op tijd te informeren. In dit geval stuurt hij op 25 mei een brief. Daarna komt er heel veel mist. Op 30 juni voeren wij een debat over de Voorjaarsnota. Ik ben het volledig met de heer Weekers eens dat dit het moment is om het af te tikken. De minister zegt gewoon dat wij maar even moeten gaan zoeken in Parli of zo. Er komen maar vijfhonderd stukken per week binnen. Daarin moeten wij dan maar even naar onze stukken zoeken. Dat is de manier waarop dit kabinet verantwoording wil afleggen. Daarop verneem ik graag een reactie van de minister.

De opmerkingen die de minister maakt over de post "nog niet belegd" zijn aardig, maar de beschikbare middelen voor de liquiditeitsverruiming voor het bedrijfsleven bedragen nul komma nul. Betekent dit dat er geen enkele extra maatregel meer komt om ervoor te zorgen dat het bedrijfsleven het eindelijk weer eens wat beter krijgt?

Minister **Bos**: Het betekent dat alle maatregelen die wij aan de Kamer hebben voorgesteld inmiddels zijn genomen. Dit aanvullend fiscaal pakket is in de Kamer verdedigd door staatssecretaris De Jager en vervolgens door de Kamer aangenomen. Ik begrijp heel goed dat het moeilijk is om als eenmansfractie zicht te houden op de volledige informatiestroom die naar de Kamer gaat. Wij proberen deze zo goed mogelijk te ordenen zodat alles voor iedereen toegankelijk is. Alle voorstellen die het kabinet aan de Kamer heeft gedaan, zijn op de normale manier aan de Kamer toegezonden. Over alle is een debat gevoerd in de diverse commissies of zelfs hier in de plenaire zaal. Er is geen achterkamer aan te pas gekomen.

Bos

De **voorzitter**: Mevrouw Verdonk, tot slot.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Het zijn allemaal achterkamers geweest. De minister komt weer met een heel akelig smoesje. Het is een beetje window dressing. Hij heeft het over een eenmansfractie. Er staat hier iemand van een 21-mansfractie. Ook die zegt heel duidelijk dat dit het moment is om het af te tikken. Ook uw coalitiegenoot van het CDA zegt dat. Dit is het moment waarop wij alle stukken op tafel moeten hebben, al was het maar als service van de minister van Financiën omdat hij meent dat de Kamer haar controlerende taak goed moet kunnen uitoefenen. Maar dat wil de minister van Financiën helemaal niet. Hij heeft er helemaal geen belang bij. Hij stuurt een brief op 25 mei. Vervolgens roept hij: hup. Hij gooit alle stukken over de schutting en zegt tegen ons dat wij het op 30 juni maar lekker moeten uitzoeken. Dat is de manier waarop dit kabinet voor de zoveelste keer met de Kamer om gaat.

Minister **Bos**: Voorzitter. Ik meen niet dat alle andere kamers dan de kamer van mevrouw Verdonk achterkamers zijn. Het commentaar van de heer Weekers betrof naar mijn mening niet dat de Kamer zich niet heeft kunnen buigen over de voorstellen die het kabinet heeft gedaan, maar dat deze niet tijdig zijn neergelegd in suppletoire begrotingen zodat de bespreking kon worden geïntegreerd met het debat over de Voorjaarsnota. Daarmee heeft hij inderdaad een punt.

De **voorzitter**: Wij hebben afgesproken dat interrupties in tweeën zullen plaatsvinden, mevrouw Verdonk.

De minister vervolgt zijn betoog.

Minister **Bos**: Voorzitter. Er is een reeks meer specifieke vragen gesteld over het stimuleringspakket en dergelijke. Het is rijp en groen, dus ik loop die vragen nu langs. Eén van de meer algemene vragen was hoeveel banen er tot stand komen door niet te bezuinigen, c.q. door extra te investeren. Het is onmogelijk om dat van te voren exact aan te geven, maar misschien is het aardig om te weten dat het CPB de vuistregel gebruikt dat bezuinigingen ter waarde van ongeveer 1% van het bbp, zeg 6 mld., 15.000 banen kunnen kosten in het eerste jaar. Dat kan oplopen tot zo'n 40.000 tot 45.000 banen na twee of drie jaar. Het omgekeerde, 1% van het bbp investeren, leidt tot een vergelijkbaar aantal banen. Dat betekent bijvoorbeeld dat, als wij de automatische stabilisatoren niet automatisch zouden hebben laten werken, maar radicaal zouden hebben omgebogen om terug te gaan naar een tekort van 3%, de uiterste grens van het groeistabiliteitspact, dit voor de werkgelegenheid in 2010 70.000 minder banen zou hebben betekend. Dat geeft een idee waarover wij het hebben op het moment dat je straffer zou willen opereren dan wij hebben gedaan.

De heer **Tony van Dijk** (PVV): Even over de banen. Ik heb begrepen dat het CPB wat betreft de 75.000 banen die nu worden voorspeld voor 2010 rekening heeft gehouden met de maatregelen van het kabinet. Ik refereer even aan wat de minister zojuist stelde. Als het kabinet wel had omgebogen, dan was het aantal dus uitgekomen op ongeveer 145.000.

Minister **Bos**: Ik heb de heer Teulings tijdens zijn persconferentie waarderende woorden horen uiten over

het kabinetsbeleid. Hij zei dat dat verschil heeft gemaakt. Ik neem aan dat dit betekent dat, als het kabinet rigoreus zou hebben bezuinigd, dit werkgelegenheidsverlies in die orde van grootte zou hebben betekend. Als er niet gestimuleerd zou zijn, dan zou je ook minder werkgelegenheid hebben gezien dan wij nu in de cijfers terugzien.

De heer **Pechtold** (D66): Ik vind dit borstklopperij die niet is gepast wanneer de minister één kant van de medaille laat zien. Het is fantastisch dat de minister aangeeft wat bezuinigingen kunnen kosten. Ik ben dat met hem eens, maar wat nog veel meer kost, is dat het kabinet al jaren geen enkele hervorming op de arbeidsmarkt doordrukt. Dat betekent niet alleen een tekort aan banen, maar ook dat mensen, vrouwen, nieuwkomers in dit land en invaliden buiten de arbeidsmarkt staan doordat het kabinet niet het lef heeft om de arbeidsmarkt te hervormen. Die "67 jaar" verdwijnt achter de horizon. Dat is niet alleen iets financieels. Het ontslagrecht wil het kabinet ook niet bespreken. Hetzelfde geldt voor de WW. Ik vind het fantastisch dat de minister iets vertelt over bezuinigingen, maar dat verhaal kennen wij zo langzamerhand. Als je de btw niet verhoogt naar 20%, dan moeten wij allemaal blij zijn, als de vliegtaks na een jaar wordt afgeschaft, dan moeten wij ook blij zijn, maar ik zou graag zien dat de minister het hele verhaal vertelt. Wat had het kabinet allemaal kunnen doen om banen te creëren, bijvoorbeeld door gewoon te hervormen?

Minister **Bos**: Het feit dat het kabinet andere hervormingen doorvoert dan die welke de heer Pechtold voorstaat, betekent niet dat er geen hervormingen worden doorgevoerd. Neem de werk-leerplicht voor jongeren onder de 27 jaar. Dat is een majeure hervorming op de arbeidsmarkt voor jongeren, bedoeld om ervoor te zorgen dat ze of een opleiding volgen, of een baan krijgen. Qua implementatielast brengt dat enorm veel met zich. Qua verandering van mentaliteit met betrekking tot wanneer je recht hebt op een uitkering en wanneer je wordt geacht om te werken of te leren, brengt dat ook enorm veel met zich. Dat is een heel grote hervorming op de arbeidsmarkt. De verhoging van de AOW-leeftijd naar 67 jaar verdwijnt helemaal niet achter de horizon. Het besluit van het kabinet op dat punt staat nog steeds overeind. Wij hebben het voornemen om de AOW-leeftijd te verhogen naar 67 jaar, rekening houdend met zware beroepen. Wij hebben de SER in de gelegenheid gesteld om met een alternatief te komen dat ten minste hetzelfde opbrengt in de zin van houdbaarheid. Dat besluit hebben wij twee, drie maanden geleden hier verdedigd en ik verdedigd dat vandaag nog precies zo.

De heer **Pechtold** (D66): Dat leren en anders werken, is geen besluit dat de minister in het kader van het crisispakket heeft genomen. Dat is iets dat hij met steun van de Kamer al veel langer wilde. Dat is prachtig, maar het gaat mij om een totaalvisie op de arbeidsmarkt en op de woningmarkt, gecombineerd met een crisisaanpak. Die hoor ik niet van het kabinet.

En nu even die leeftijd van 67 jaar. Prima, laten we dat punt dan maar meteen adresseren. De fractievoorzitter van de minister zegt tegen de eigen PvdA-achterban: vertrouw maar op ons; die verhoging naar 67 jaar komt er niet. Ze maakte overigens de vergelijking met de JSF en je kunt er verschillend over denken wat daarbij het

Bos

standpunt van de PvdA was. Voor mij en voor anderen is het volgende echter belangrijk. Zegt de minister dat die 67 jaar er komt en dat hij dat niet ziet als maatregel om zijn begroting te dekken, maar als bijdrage aan het arbeidsproces en aan de concurrentiepositie ten opzichte van andere landen, die én bijdraagt aan betaalbaarheid van pensioenen én bijdraagt aan werkgelegenheid? Of zegt de minister dat de SER nog steeds kan denken dat het aanpakken van de hypotheekrenteaftrek boven 1 mln. een alternatief is?

Minister **Bos**: Over het voornemen van het kabinet om de AOW-leeftijd naar 67 jaar te verhogen, zeg ik precies hetzelfde als ik zojuist heb gezegd, namelijk dat dit voornemen onverminderd staat, rekening houdend met zware beroepen en de SER in de gelegenheid stellend om met een alternatief te komen dat tenminste hetzelfde opbrengt.

De heer **Pechtold** (D66): Dat financieel hetzelfde opbrengt?

Minister **Bos**: Er zijn door het kabinet geen voorwaarden vooraf gesteld aan het advies van de SER. We weten wel dat verschillende partijen in het parlement hun eigen criteria al hebben ontworpen. Dat staat iedereen vrij. Wij hebben in de adviesaanvraag wel gezegd dat de 0,7% houdbaarheidswinst tenminste zou moeten terugkeren in een eventueel alternatief van de SER. Als het alternatief van de SER enkel en alleen zou bestaan uit het afschaffen van de hypotheekrenteaftrek boven de 1 mln., dan wordt de 0,7% niet gehaald.

Waarom nemen we de AOW-maatregel? De dominante betekenis van die maatregel, als hij uiteindelijk zou worden doorgevoerd, ligt in de sfeer van houdbaarheid. De maatregel betekent een verbetering van de houdbaarheid van de overheidsfinanciën. Er zijn allerlei redenen waarom je ook een zekere verbetering van de participatie op de arbeidsmarkt zou mogen verwachten, maar dat is niet het hoofdargument. Je gaat dan namelijk uit van een redenering zoals die bijvoorbeeld ook door het CPB wel is aangedragen en die tot op dit moment empirisch nog niet zo geweldig veel is getoetst. Er zijn een paar onderzoeken die in die sfeer iets laten zien. Die onderzoeken gaan er bijvoorbeeld van uit dat de pensioenleeftijd in sociaal cultureel opzicht een soort richtleeftijd is voor mensen: je houdt x jaar voor dat tijdstip op met werken. Als die horizon een paar jaar wordt verplaatst en je nog steeds x jaar voor de horizon ophoudt, schuift je exitleeftijd dus ook op. Dat is eigenlijk het idee. Als dat zo is, heeft een verhoging van de AOW-gerechtigde leeftijd ook een participatiebevorderend effect. Uit de berekeningen in de brief die minister Donner en staatssecretaris Klijsma in de Kamer hebben verdedigd, blijkt echter dat de opbrengst van de AOW-maatregel maar voor een heel klein deeltje ligt in het participatie-effect. Voor een veel groter deel is het gewoon een kwestie van het verbeteren van de houdbaarheid van de overheidsfinanciën.

Of een verhoging bijvoorbeeld ook bijdraagt aan de dekkingsgraad van pensioenfondsen, hangt natuurlijk uiteindelijk helemaal af van de manier waarop de besturen van de pensioenfondsen vervolgens zouden omgaan met de nieuwe realiteit. Daar gaan wij niet over.

De heer **Weekers** (VVD): De minister erkent gelukkig dat

de AOW-maatregel breder is dan louter houdbaarheid in financiële zin.

Minister **Bos**: Maar de houdbaarheid in financiële zin is wel dominant.

De heer **Weekers** (VVD): Dat begrijp ik, maar de minister heeft wel aangegeven dat de maatregel breder is, ook in termen van participatie, en dat we straks ook voldoende handen aan het bed hebben. Ik zit echter even met het volgende. Intussen heeft mevrouw Jongerius, gesteund door het CNV, gezegd dat we deze maatregel niet gaan nemen en liggen de alternatieven die de FNV op haar eigen website heeft geplaatst louter in de sfeer van lastenverhogende maatregelen. Ik wil van de minister een paar dingen weten. Hoe kijkt hij aan tegen alternatieven in de sfeer van lastenverhogende maatregelen? In het aanvullende coalitieakkoord staat dat het SER-advies zwaar zal wegen voor het kabinet, maar stel nu dat de SER straks verdeeld is? Ik kan me namelijk niet voorstellen dat de werkgevers meegaan met lastenverhogende maatregelen. Hoe gaat de minister het advies dan wegen ...

Minister **Bos**: Nou, zwaar.

De heer **Weekers** (VVD): ... mede in het licht van de uitspraak van het partijcongres van de PvdA?

Minister **Bos**: Er is een partijcongres geweest van de PvdA en dat heeft zich achter het aanvullend beleidsakkoord gesteld. Dat lijkt geen twijfel. Het congres heeft zich gewoon opgesteld achter de afspraken die gemaakt zijn in de crisisonderhandelingen. Dus daar zal de partij zich ook aan houden. Ik heb verder geen enkele behoefte om als-dannerig in te gaan op wat voor uitkomst van het SER-proces ook. Maar het is duidelijk dat het als een SER-advies verdeeld is moeilijker zal zijn om ons te overtuigen van een alternatief dan als het niet verdeeld is, al is het maar omdat je bij een verdeeld advies niet zo goed weet wat een alternatief is. Een verdeeld advies zwaar wegen vergt een hersenbocht die ik nog niet helemaal onder de knie heb. Het is nu dus ook vooral aan de SER zelf om zo eensluidend als mogelijk met een goed alternatief te komen als zij meent dat dit onredelijk is. Ik weet dat er op dit moment talloze alternatieven te vinden zijn, bijvoorbeeld ook op de websites van de vakbonden, maar er is geen advies gevraagd aan de vakbond. Er is advies gevraagd aan de SER. Dus de SER moet met een advies komen. Het overleg is naar ik heb begrepen begonnen. Ik heb geen enkele behoefte om dat nu verder onder druk te zetten.

De heer **Weekers** (VVD): Tot slot op ditzelfde punt. Deze opmerkingen van de minister geven mij een klein beetje hoop dat het kabinet toch gaat doorpakken. Wanneer zal het finale oordeel van het kabinet hierover worden geveld? Kunnen wij tijdens de financiële beschouwingen het debat voortzetten? Dat is eind september, begin oktober.

Minister **Bos**: Dat weet ik niet. Natuurlijk zullen primair degenen die hier voorstellen doen minister Donner en staatssecretaris Klijsma zijn. Dit speelt zich af op de begroting van Sociale Zaken. Maar ik geloof dat oktober wel speelt als datum waarop de SER het wel voor elkaar

Bos

moet hebben. Dus niet al te lang daarna zullen wij wel komen met ons besluit.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Ik constateer dat deze minister, net als minister Donner, zegt: voor het kabinet weegt straks maar één ding, en dat is die 4 mld. Als de SER met een unaniem advies komt en als dat minimaal 4 mld. oplevert, wil dat dan inderdaad zeggen dat het kabinet dat overneemt? Of zit daar dan toch nog ergens een verborgen extra toets in?

Minister **Bos**: Dan wordt het zwaar gewogen. Ik heb geen enkele behoefte om nu andere woorden te gaan gebruiken dan de woorden die wij hierover steeds hebben gebruikt. Het is duidelijk dat een eensluidend advies meer indruk zal maken dan een verdeeld advies. Wat het advies ook is, het zal zwaar gewogen worden. Maar het feit dat het kabinet zelf ook een voornemen heeft, betekent natuurlijk niet dat je er neutraal in staat.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Dat is ook een consistente lijn, want ook minister Donner wilde zich hierover verder niet uitlaten. Het is dus duidelijk dat het kabinet zich toch nog de ruimte permitteert om daarin een eigen afweging te gaan maken.

Minister **Bos**: Wij zijn nooit doof voor goede argumenten, zoals – daarover wil ik best iets zeggen, dan hoeft u uw interruptie niet te plegen – het alternatieve plan van GroenLinks. Daar is natuurlijk ook naar gekeken. Dat is ook in de brief van collega Donner naar voren gekomen. Maar ik blijf zeggen met collega Donner dat dat plan kwetsbaar is op een paar punten.

Ten eerste wordt de houdbaarheidswinst echt veel en veel later geboekt dan bij het type AOW-leeftijdsvrhoging waarover het kabinet op dit moment nadenkt. De vraag is dus of die houdbaarheidswinst niet ook te laat komt.

Ten tweede – dit vind ik zeer principieel – verander je de AOW van een volksverzekering in een werknemersverzekering, waarbij je het recht op AOW koppelt aan het aantal jaren dat iemand gewerkt heeft. Dat is dus enorm nadelig voor alleenverdieners, want zij krijgen straks de helft van hun AOW in uw systeem. Ik denk dat het in de praktijk vooral ook zeer nadelig zal uitwerken voor vrouwen, omdat juist zij – meer dan mannen – te maken hebben met gebroken carrières en het dus juist voor vrouwen veel moeilijker zal zijn om de 40 jaar vol te maken die je in uw plannen nodig hebt om een volledig recht op AOW te verdienen. Dat zijn redenen die voor mij heel zwaar wegen om niet bij voorbaat al te enthousiast te zijn over het plan van GroenLinks.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Laat ik daar dan dit op zeggen. Het is niet de bedoeling van ons plan om de AOW om te zetten in een werknemersverzekering maar in een verzekering waarin zowel werknemers als zelfstandigen – laat dat gezegd zijn – opbouwen naar rato van het aantal gewerkte jaren. Het grote voordeel daarvan, juist ook voor vrouwen met een lagere opleiding, is dat dat een heel grote prikkel geeft om aan de slag te gaan. Daarvan constateer ik – ik ben benieuwd hoe deze minister daartegenaan kijkt – dat wij al sinds 1990 in Nederland zeggen dat de jongere generaties economisch zelfstandig moeten zijn, dat zij voor zichzelf moeten kunnen zorgen en dat zij dat moeten kunnen

combineren met zorgtaken. Want die zorgtaken vinden wij ook heel belangrijk. Anno 2010 zeggen wij met zo'n ingreep dat wij het niet langer vanzelfsprekend maken dat mensen gratis verzekerd zijn, ook als zij niet werken, maar geven wij echt een prikkel, ook aan vrouwen, om te werken. Dat kunnen wij niet doen, want wij moeten ergens toch ook de keuze beschermen dat mensen niet gaan werken. Waar zit dan de consistentie in het beleid?

Minister **Bos**: Ik geef helemaal toe dat u het breder maakt dan alleen de werknemers, want u betreft er ook de zelfstandigen bij. Maar u betreft er nog steeds niet de mensen bij die niet werken. De prikkelfilosofie van GroenLinks verbaast mij hier wel, want die is eigenlijk zo liberaal als maar kan zijn: als je niet werkt, krijg je minder uitkering. Dat is de leidende gedachte onder het plan van GroenLinks. Als je minder werkt, krijg je minder AOW-uitkering. Dus gaan de mensen wel werken, omdat ze weten dat ze anders niet genoeg AOW krijgen. Maar je moet je afvragen of de AOW wel dat type voorziening is in plaats van een basisrecht voor elk lid van de Nederlandse bevolking, ongeacht het aantal jaren dat iemand er al dan niet werkend aan heeft bijgedragen. Ik hecht zeer aan de erfenis van "mijn" Willem Drees, dat de AOW een volksverzekering is die voor iedereen openstaat.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Ik heb gevraagd of wij een lijst kunnen krijgen van de maatregelen uit het stimuleringspakket die op de rails staan en hoe ver de uitvoering gevorderd is. Het hoeft niet nu.

Minister **Bos**: Mogen wij de update bij de Miljoenennota geven?

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Dat is wel erg laat. Wij willen graag een tussentijds verslag. De Eerste Kamer zal binnenkort het stimuleringspakket bespreken. Dan weten we waar we staan en kunnen we er later op terugkomen en kijken of we nog maatregelen moeten nemen en of we nog verder haast moeten maken.

Minister **Bos**: Het zal in uw reces vallen.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Dat is geen probleem.

Minister **Bos**: U komt er graag voor terug?

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Ik kom er graag voor terug!

Minister **Bos**: De heer Van Dijck heeft, zoals we van hem gewend zijn, prangend en teatraal voorgesteld dat wij meer geld moeten geven aan lastenverlichting. Dit voorstel is niet alleen in strijd met alle economische wijsheid van alle invloedrijke economen, maar is ook in strijd met de feiten. Als je in een tijd van crisis geld weggeeft aan de mensen, gaan ze op het geld zitten omdat ze onzeker zijn. Daarmee heeft het dus geen enkele stimulerende invloed op de economie. Bovendien heeft het CPB geconstateerd dat de koopkrachtstijging van de Nederlanders op dit moment weliswaar veel groter is dan we vorig jaar dachten, met name omdat de energieprijzen zoveel lager zijn, maar dat dit niet leidt tot een stijging van de consumptie. Dat heeft precies daarmee te maken. Mensen zijn op dit moment onzeker en afwach-

Bos

tend. Sommigen weten niet of ze misschien werkloos worden en doen daarom voorzichtig aan, terwijl anderen niet weten wat er met hun pensioen gebeurt en daarom voorzichtiger aan doen. Weer anderen denken dat de auto's en de keukens over een maand of over zes maanden nog wel een stuk goedkoper worden. Zo heeft iedereen zijn redenen om voorzichtig aan te doen. Dat hoort helaas bij een crisis. Als je dat doorbreekt, weet je dat je de weg omhoog weer gevonden hebt. Maar dat doe je dus niet met extra lastenverlichting. Dat is nog nooit ergens op die manier gelukt en ik ben bang dat het ook de PVV niet zal lukken.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Het is natuurlijk heel belangrijk dat je het niet aan de mensen geeft die genoeg hebben. Amerika heeft ook juist de mensen met de lagere inkomens wat extra's gegeven, want zij kunnen het hard gebruiken. Zij geven het namelijk wel uit. In de tweede plaats gaat het ons natuurlijk ook om het principe dat die in onze optiek ontzettend vetgemeste begroting, die ten tijde van hoogconjunctuur nog steeds met allerlei linkse hobby's is behangen, eens op de kop wordt gehouden om al die onnodige uitgaven, alle uitgaven aan subsidies en alle uitgaven die naar het buitenland verdwijnen, eens kritisch tegen het licht te houden. Dan kunnen we bezien of we met dat geld niet betere dingen kunnen doen, bijvoorbeeld een lastenverlichting.

Minister **Bos**: U moest eens weten hoeveel rechtse hobby's ik tegenkom op de begroting. Landbouw is de grootste subsidie die we hebben in dit land. Maar goed, dat is een provocatieve opmerking en ik zal die niet herhalen.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Die landbouwsubsidies mag u ook afschaffen! Daar gaat het ons niet om. Er gaan overigens ook miljarden naar die ecologische hoofdstructuur en daar zit de economie zeker niet op te wachten.

Minister **Bos**: De heer Van Dijck noemde het voorbeeld van Amerika. Voorafgaand aan dit debat kwam ik uit het vliegtuig rollen na een bezoek aan mijn Amerikaanse collega Geithner. Een van de interessante dingen die de afgelopen dagen in Amerika bekend werd is dat de Amerikanen voor het eerst in decennia weer eens zijn gaan sparen. Let wel, de Amerikanen zijn gaan sparen! Wij moeten de vlag uithangen: de Amerikanen zijn gaan sparen! Dit betekent wel dat de extra cheque die zij net een paar maanden geleden gekregen hebben van hun regering, dus geen invloed heeft gehad. De Amerikanen zijn immers gaan sparen, ook met dat geld. De heer Van Dijck kan dit Amerikaanse voorbeeld niet gaan aanhalen als bewijs voor zijn gelijk. Hij heeft geen gelijk en al helemaal niet met dit voorbeeld.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Daar gaat het ons niet om. Het gaat ons erom, de begroting eens te saneren. Wat zijn nodige uitgaven, wat is goed voor de economie, en wat zijn onnodige uitgaven? Zolang het kabinet dat niet doet en de begroting bomvol miljarden aan subsidies zit waar niemand in dit land op zit te wachten, kan het niet van de burgers vragen om tot hun 67ste door te werken. Dat is ons punt. Als mensen sparen, hebben de banken wat meer vlees op hun botten en

heeft de minister ons belastinggeld niet aan de banken te geven om aan hun kapitaaleisen te voldoen. Het argument van sparen of niet sparen en uitgeven doet er voor ons niet toe. Voor ons doet er slechts toe dat wij met een begroting zitten van 200 mld. Wat ons betreft kan 50 mld. er zo uit.

Minister **Bos**: Als dit kabinet geen geld aan de banken had overgemaakt, waren uw kiezers net zo hard de klos geweest als alle andere Nederlanders, mijnheer Van Dijck. Dan waren hun spaarcenten in de problemen gekomen en waren hun kredietlijnen opgedroogd. Zij hadden er allemaal last van gehad. Het zijn niet de bankiers die van het geld profiteren, maar heel gewone mensen die een paar spaarcenten op de bank hebben staan en hun kredieten van de bank krijgen.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Als er een minister was geweest die had opgelet, dan had hij meteen voorwaarden gesteld aan de kredietverlening en ervoor gezorgd dat de kredietverlening aan gezonde bedrijven – ik ben de opmerking van de minister alvast voor – op orde was. Dan was het einde van al deze topbonussen in zicht geweest, omdat de minister had opgelet en het belang van de belastingbetaler had behartigd.

Minister **Bos**: Het probleem is dat ik het belang van de belastingbetaler zo goed bewaakt heb, dat de heer De Nerée zich vandaag in zijn bijdrage afvroeg of ik dat niet te goed gedaan heb en of ik zelfs niet te streng ben geweest voor de banken. Op dit moment zijn er op zijn minst verschillende opinies over de vraag hoe wij hiermee zijn omgegaan. Wat bonussen betreft, ik durf de weddenschap wel aan dat mevrouw Verdonk op dit moment geen land ter wereld kan vinden dat zo voortvarend bonussen en excessieve beloningen aanpakt als Nederland. Een grote fles champagne voor u, mevrouw Verdonk, als u een land kunt noemen dat het beter doet dan Nederland.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Dan geef ik de minister van Financiën deze credits. Nu de kredietverlening.

Minister **Bos**: Krijg ik nu een fles champagne van u?

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Eerst de kredietverlening, eerst de ondernemers weer aan het slapen krijgen, al die ondernemers die wakker liggen omdat u er niet voor heeft gezorgd en er nog steeds niet voor zorgt dat er krediet verleend wordt. Wij hebben het nu over deze twee punten. Straks kom ik terug op het andere punt.

Minister **Bos**: Nog een keer?

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Ja, en in het spoeddebat, 's nachts om één uur. Dat is uw eigen schuld.

De **voorzitter**: Misschien kunt u het voorkomen, minister.

Minister **Bos**: Straks spreken wij over kredietverlening, dan is mevrouw Van der Hoeven ook aanwezig.

Neem de woningmarkt en de bouw. Onder anderen mevrouw Verdonk en de heer Weekers hebben zich afgevraagd of daar niet meer gedaan moet worden. Men noemt dan de overdrachtsbelasting. Wat is daar de

Bos

afgelopen jaar mee gebeurd? Als je kijkt naar onze inschatting vorig jaar van de inkomsten en je vergelijkt dat met hoe wij er nu over denken, dan hebben wij een en ander neerwaarts moeten bijstellen met ongeveer 2,9 mld. Er wordt op dit vlak een stuk minder verdiend dan wij zouden willen. De heer Weekers spreekt nogal gemakkelijk over het tijdelijk afschaffen van de overdrachtsbelasting. Dat kost al snel 4 mld. in 2010. Afschaffen, tijdelijk of niet, slaat een enorm gat in de schatkist. Via wat voor veronderstelde elasticiteit dan ook krijg je dit niet terug met meer transacties, dat lukt niet.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Dit is geen interruptie, ik stel alleen een vraag ter verduidelijking.

De **voorzitter**: Zo ken ik er nog een paar.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): De minister zei het, misschien wel expres, heel onduidelijk. Wat is nu teruggebracht naar 2,9 mld. of teruggebracht met 2,9 mld.?

Minister **Bos**: Ik pak de cijfers er even bij. Het ging over een teruggang met 2,9 mld. ten opzichte van eerdere schattingen. Ik kan de cijfers zo snel niet vinden, maar ik heb ze wel ergens en ik zal zorgen dat u ze krijgt. Anders kom ik er in tweede termijn op terug.

Voorzitter. Juist de bouw in het algemeen profiteert enorm van het crisispakket. Er gaat 395 mln. aan intensiveringen via BLS en ISV naar allerlei vormen van bouw en onderhoud, ook van monumenten. De WSW-borgingsgrens is opgehoogd. De energie-investeringsaftrek is verhoogd met 277,5 mln. Er is extra geld naar het Energiebesparingsfonds gegaan. Er is een verlaagd btw-tarief op isolatiewerkzaamheden. Er is subsidie voor dubbel glas. Er is een verbetering van de woonlastenfaciliteit van de Nationale Hypotheek Garantie. De Nationale Hypotheek Garantie zelf is verhoogd. Er is een verbreding van de groene regeling van zonnepanelen en waterpompen. Er zijn maatwerkadviezen voor energiebesparing voor particuliere woningeigenaren. We bouwen zorginstellingen. We bouwen jeugdzorginstellingen. We gaan windmolens bouwen. Er is geen sector die zo profiteert van het stimuleringspakket als de bouw, en terecht, want de sector wordt potentieel het meest geraakt door de crisis. Er wordt dus al veel aan gedaan.

De heer **Pechtold** (D66): Ik was twee weken geleden op een congres van een aantal bouwers waarop woningcorporaties, investeerders, projectontwikkelaars en gemeentebestuurders aanwezig waren. De kritiek daar was – en ik vind dat redelijk onverdacht als het uit die monden samen komt – dat het kabinet met splinters komt. Toen kwam er nog zo iets als de hypotheekrente ... pardon, ja, kwam die maar. De hypotheekgarantie kwam er voor een heel klein deel. Maar omdat het kabinet met van die splinters komt en er misschien zo iets als overdrachtsbelasting boven de markt hangt, gaat iedereen zitten wachten. Vindt u nu niet dat het veel krachtiger was geweest als u de leiding had genomen en tegen de collega's uit die sector had gezegd: wij komen in één keer met een pakket? Ook nu is mijn opmerking: was nu met één verhaal voor de woningmarkt gekomen. Ook ik roep nu niet in tijden van crisis: donder de hele hypotheekaftrek erover. Als je in één keer een moderne

visie neerzet, van huursubsidie tot huurliberalisatie, overdrachtsbelasting, grondprijzen en wat de gemeenten aan grond mogen uitgeven, had nu niet iedereen gedacht: misschien nog een maandje wachten, want wie weet komen ze dan wel weer met iets.

Minister **Bos**: Er is gevraagd om snel met een crisis-aanpak te komen. De vraag is of dit zich verhoudt met de tijd die je nodig hebt om een brede visie te ontwikkelen die alles wat u noemt, bestrijkt. Onze prioriteit was om de dingen te doen die nu nodig zijn om de crisis te bestrijden. Het gros daarvan was meteen duidelijk bij de publicatie van het crisispakket. Voor en paar zaken rondom de Nationale Hypotheek Garantie en het WSW-fonds is wat meer tijd genomen. Wij hadden daarvoor goede redenen, omdat wij de belastingbetaler niet met onmogelijke risico's op wilden zadelen. Dat is allemaal in redelijk korte tijd duidelijk geworden. Laat ik duidelijk zijn: er hangt geen verlaging van de overdrachtsbelasting boven de markt.

De heer **Pechtold** (D66): Uit het oogpunt van duidelijkheid zou ik daar blij mee moeten zijn, maar niet uit het oogpunt van een nieuwe visie op de woningmarkt. U hebt 20 mld. in uw begroting staan bij hypotheek-renteaftrek, overdrachtsbelasting, huursubsidies en al die zaken. U kunt niet hard maken dat de hypotheek-renteaftrek op dit moment voor een starterswoning op de koopmarkt het ideale effect heeft, nog zomin dat alle huursubsidie op dit moment terecht komt bij de mensen die dat zouden verdienen. Daarnaast worden veel sociale woningen bewoond door scheefwoners. U hebt in de achterliggende jaren voor de crisis geen enkele poging gedaan om dit aan te pakken. Ik roep u nogmaals op om zo'n visie op de woningmarkt te ontwikkelen. Dat hoeft helemaal niet zo ingewikkeld te zijn. U, van Financiën, met 20 mld. zou daarin het voortouw kunnen nemen.

Minister **Bos**: Ik zal dat verzoek graag doorspelen aan mijn collega voor WWI. U noemt de startersproblematiek. Een van de interessante aspecten van deze crisis en de relatieve daling van woningprijzen, is dat deze het juist voor starters gemakkelijker heeft gemaakt om een huis te kopen. Als je aan banken en hypotheekmakelaars vraagt welke groep zich weet te onttrekken aan de crisis, nog relatief iets meer dan anderen, en de stap waagt om een huis te kopen, dan zijn het juist de starters. Prijsdalingen brengen soms ook voordelen met zich. Dat is in de context van de crisis. Dat is niet in de context van de brede visie die wij gaan ontwikkelen voor de komende tien, twintig jaar. Daar zal ik mijn collega Van der Laan op aanspreken.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): De minister somde net de maatregelen op die genomen zijn voor de bestaande woningbouw. Die zijn voldoende. De CDA-fractie maakt zich zorgen over de nieuwbouw. Er wordt veel geïnvesteerd in bestaande woningbouw, maar wij zien dat de bouw van nieuwe woningen afneemt. Op het moment dat de economie weer gaat aantrekken en daardoor de huizenmarkt omhooggaat, loopt men aan tegen het feit dat er geen nieuwe huizen meer zijn. Dit heeft een enorm prijsopdrijvend effect. Kan de minister erover nadenken hoe wij de nieuwbouwsector met behulp van gemeentes en eventueel provincies kunnen stimuleren?

Bos

Minister **Bos**: Ik zal dat opnemen met collega Van der Laan. Ik zeg erbij, niet om te plagen, dat het mede een inbreng was van uw fractievoorzitter. Bij het uitbreken van de crisis pleitte hij ervoor om meer te kijken naar mogelijkheden om de bestaande woningvoorraad te onderhouden of energie-efficiënt te maken, in plaats van ons te richten op nieuwbouw. Daarvoor waren er twee redenen. Ten eerste: meer nieuwbouw zou de prijs kunnen drukken. Er was al enorm veel speculatie of die prijs niet in zou zakken. Moest dat dan nog versterkt worden met een overheidsinspanning? Ten tweede: als het gaat om werkgelegenheid heeft men bij het plegen van onderhoud minder last van vergunningen en dergelijke dan bij nieuwbouw. Het accent is bewust gelegd op onderhoud van de bestaande woningbouwvoorraad in plaats van op nieuwbouw.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Daar ben ik mij helemaal van bewust. Hij pleitte daar juist voor omdat dit meteen werkte en men er meteen mee aan de gang kon. Voor de langere termijn neemt dat onze zorgen dat er een gat gaat vallen niet weg. Kunt u erover nadenken hoe wij dat zouden kunnen stimuleren?

Minister **Bos**: Ja.

Voorzitter. De heer Cramer heeft gevraagd hoe het zit met de ov-jaarkaart voor mbo'ers. Ik begrijp zijn vraag en ik zal het ook opnemen met collega Van Bijsterveldt. Zij gaat uiteindelijk over de prioritering binnen de OCW-begroting. Die heeft mede hiertoe aanleiding gegeven en speelt ook een rol bij – zo verstond ik de vraag van de heer Cramer – het antwoord op de vraag of in latere jaren deze besteding niet alsnog tot haar recht kan komen. Volgens mij is dat de wens van de ChristenUnie-fractie. Ik zal dit met staatssecretaris Van Bijsterveldt opnemen.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Dank voor deze toezegging, want het is ons heel wat waard. Ik heb er echter een wat meer principiële vraag onder gelegd. Als minister van Financiën bent u verantwoordelijk voor het zorgvuldig uitgeven van geld. Dit is geoormerkt geld; er is budget voor vrijgemaakt. En dan doet de minister dat niet. Dit is een principiëlere kwestie dan alleen dit ene voorbeeld. Ik vind dat u als minister van Financiën een mening moet hebben over de manier waarop dit in zijn algemeenheid moet gaan.

Minister **Bos**: Als u het mij zo vraagt, vind ik het, in het licht van het feit dat collega Van Bijsterveldt ook moest prioriteren en het feit dat zij stuitte op grote uitvoeringsproblemen bij dit specifieke onderwerp, zeer te billijken dat zij gezegd heeft: dan doen wij dit maar even niet en gebruiken wij het geld voor iets anders. Ik heb begrepen dat dit de afweging is geweest.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Daar hoort dan wel een deugdelijke verantwoording bij. Nu was het een mededeling aan de Kamer. Als wij dit met alle posten in de begroting zo doen, dan wordt het wel ingewikkeld als het gewoon naar believen aangepast wordt. Het gaat mij om het principe.

Minister **Bos**: Ik neem aan dat zij daarover in het overleg met de vaste Kamercommissie gedwongen is of wordt om verantwoording af te leggen.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Begin maart is er een briefje geweest, dat in de commissie is besproken. Daarna werd het stil, erg stil. Er is geen verantwoording over afgelegd.

Minister **Bos**: Dan blijft de vraag of u mij daarover moet aanspreken of collega Van Bijsterveldt, maar ik neem het graag met haar op.

Onder anderen de heer Irrgang heeft gevraagd hoe het precies zit met de politie. Ook dat onderwerp is al een aantal malen in de Kamer besproken met collega Ter Horst. Zij heeft kenbaar gemaakt dat overleg gaande is met korpsbeheerders en korpschefs. Het financiële probleem bij de politie is in hoge mate veroorzaakt door het feit dat een cao is afgesloten die duurder is dan wat betaald kan worden uit de middelen die daarvoor beschikbaar zijn gekomen. Er wordt door de politie zelf de keuze gemaakt om die cao niet open te breken. Ze willen die gewoon houden, mede gezien het feit dat de totstandkoming vrij moeizaam was. Dan moet het geld ergens anders vandaan komen. Minister Ter Horst heeft een aantal manieren gevonden om dat te doen: via het vermogen van de politiekorpsen en via een tijdelijke verlaging van de instroom op de politieacademie. De politiekorpsen hebben gezegd dat ze dit niet wenselijk vonden. De houding van het kabinet is de volgende: als zij alternatieven hebben die op hetzelfde bedrag uitkomen, staan wij daarvoor open. Dat gesprek loopt letterlijk vandaag en morgen door. Laten wij dat afwachten voordat wij daar al te veel conclusies over trekken.

De heer de Nerée kan ik toezeggen dat het kabinet op koers ligt met de crisis- en herstelwet. Indiening wordt voorzien op Prinsjesdag. Dat is misschien ook een antwoord op de vraag van de heer Cramer. Hij vroeg zich af of er voldoende gedaan wordt aan versnelling van zaken in de sfeer van het infrafonds en de SDE. Naar mijn beste weten heeft de crisis- en herstelwet niet alleen betrekking op procedures rondom asfalt, maar ook op procedures rond het investeren in duurzaamheid, zoals bij windmolens het geval zou kunnen zijn. Dat wordt echt wel over een breed spectrum ingezet. Dat voorstel hopen wij dus op Prinsjesdag in te kunnen dienen.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Het karakter van mijn vraag was ook hierbij een beetje anders. Het gaat mij niet zozeer om de daadwerkelijke regeling. Ik heb over de SDE gezegd dat de minister wil versnellen, maar dat uit de Voorjaarsnota blijkt dat de daadwerkelijke verplichtingen later worden aangegaan. Dat staat volgens mij haaks op elkaar. Daarnaast heb ik het gehad over het feit dat de gelden van het infrafonds voor 2008 en 2009 besteed zullen worden. De afgelopen jaren hebben wij echter gemerkt dat er telkens een boegdoll is. Daardoor schuift het maar door. Het is dus een meer principiële vraag. Als wij dat echt willen besteden, zal er meer capaciteit op moeten worden gezet. Anders gaan wij het gewoon weer niet redden.

Minister **Bos**: Nee, het is geen kwestie van capaciteit. Het is een kwestie van zorgen dat de procedures het toelaten. Daar kan de Spoedwet wegverbreding van minister Eurlings een rol bij spelen en de crisis- en herstelwet ook. In het algemeen is de reden voor vertraging van infraprojecten in Nederland de afgelopen

Bos

jaren niet gelegen in het feit dat er te weinig geld was. Dat zijn de remmende procedures geweest.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Ik heb nog geen antwoord gekregen op mijn vraag over de SDE, die versneld moet worden, maar waarvoor de besteding later wordt aangegaan.

Minister **Bos**: Dat zal ik in tweede termijn beantwoorden. Dat kan ik niet uit mijn hoofd. Dat moet even voorbereid worden.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Dan ga ik, met goedvinden van de voorzitter, nog even door op het infrafonds. Uit de toelichtingen bij de begroting van met name het infrafonds blijkt dat het een capaciteitsprobleem is. Er zijn projecten waarbij het gaat over de proceduretijd, maar bij de projecten die uitgevoerd kunnen worden, is er sprake van een capaciteitsprobleem.

Minister **Bos**: Wat bedoelt u met een capaciteitsprobleem? Van wie?

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Bijvoorbeeld Rijkswaterstaat of ProRail en dat soort zaken. Ook de capaciteit op de ministeries is onvoldoende om de projecten weg te zetten. Vandaar mijn systeemvraag. Als wij willen versnellen, moet ervoor gezorgd worden dat op de ministeries voldoende capaciteit is.

Minister **Bos**: Dat laat ik gelijk even nakijken. Ik kom erop terug.

Een aantal leden heeft vragen gesteld over de medisch specialisten. Zoals men uit de Voorjaarsnota heeft kunnen afleiden, zijn wij dit jaar nog niet in staat de overschrijding bij medisch specialisten aan te pakken. Die wordt dus opgevangen met meevallers elders. Wij hebben echter goede hoop er binnen een paar weken in het kabinet uit te zijn over de concrete maatregelen waardoor de overschrijdingen binnen het dossier medisch specialisten door en binnen dat dossier wordt opgevangen. Dan hoeft het bijvoorbeeld niet afgewenteld te worden op het pakket, om maar eens wat te noemen. Mijn collega Klink heeft al een voorhangprocedure gestart bij de Kamer waarin het herijken van de compensatiefactor, de ondersteuners, het specifiek aanpassen van de normtijden en de mogelijkheid voor een generieke maatregel voor het uurtarief of de normtijden al aan de Kamer is voorgehangen.

De heer Tang heeft opmerkingen gemaakt over de huurtoeslag. Hij vroeg of de werkloosheid direct een effect heeft op de huurtoeslag. Wij kunnen dat cijfermatig niet gemakkelijk aan elkaar koppelen. Je kunt natuurlijk wel een tweedeorderedenering opbouwen dat werkloosheid leidt tot lagere inkomens en dat dit binnen een inkomensafhankelijke regeling leidt tot meer toeslagen. Het is echter niet een-op-een gelijk te trekken met de uitgaven voor werkloosheid omdat er meerdere van dit soort effecten zijn die een invloed kunnen hebben op het stijgen van de uitgaven voor de huurtoeslag. Dat is dus de reden waarom de huurtoeslag niet buiten de kaders geplaatst is.

De heren De Nerée en Cramer hebben gevraagd naar de provincies. Er lag een advies van de Raad voor de financiële verhoudingen dat suggereerde dat er wel tot

600 mln. weggehaald zou kunnen worden bij provincies zonder hun financiële capaciteiten aan te tasten om te doen wat ze zouden moeten doen. Er waren ook wel analyses mogelijk – in ieder geval was men op mijn ministerie prima in staat om die te fabriceren – dat het bedrag nog wel groter kon zijn. Bij de provincies vond met men vooral dat het lager mocht zijn. Ons leek het, alles afwegende, ook kijkend naar wat er jaar op jaar met de vermogens gebeurt, redelijk om voor 2011 in ieder geval met een uitname van zo'n 300 mln. te komen. Daarmee is niets besloten over de vraag of er nog meer komt of niet. Er wordt ook verder overlegd met de provincies. Ook is niet de deur dichtgegooid voor een oplossing waarbij provincies rijkstaken overnemen en er op die manier geld vrijgespeeld wordt op de rijksbegroting. Dat komt uiteindelijk qua sommetje op hetzelfde neer. Ik zeg alleen wel met een dikke knipooeg richting de heer De Nerée dat bijvoorbeeld minister Van der Hoeven en minister Verburg daar niet altijd even enthousiast over zijn. Wij hebben zo'n exercitie natuurlijk al achter de rug, namelijk toen het ging over die vier keer 200 mln. die wij uit hoofde van het coalitieakkoord bij de provinciale vermogens wilden weghalen. En dat was niet bepaald gemakkelijk.

De heer Irrgang heeft gevraagd of er een strijdigheid bestaat tussen zijn amendement van vorig jaar over inhuur van externen en wat er nu gebeurt op de begroting van Financiën. Het feit dat er een apart artikel nu op de begroting van Financiën komt te staan in een speciaal hoofdstuk dat betrekking heeft op de Generale Thesaurie, waar een heleboel mensen worden ingehuurd in verband met alles wat we rondom banken doen en dergelijke, betekent nog niet dat we daarmee op de begroting van Financiën controle hebben op de inhuur van externen. Als je een apart artikel zou maken over de inhuur van externen, zal je tegelijkertijd ervoor moeten zorgen dat onder alle begrotingsartikelen geen externen meer ingehuurd mogen worden. En dat gebeurt natuurlijk niet. Alle andere begrotingsartikelen spreken over een output die geleverd moet worden en laten volstrekt in het midden of je dat met eigen medewerkers of ingehuurde medewerkers doet. Als je een totale controle via begrotingsartikelen wilt op het aantal externen – dat was wat de heer Irrgang met zijn amendement beoogde – dan kom je er niet door zo'n artikel in elke begroting te zetten. Dan moet je eigenlijk ook een slot op alle andere artikelen zetten, in de zin dat daaronder geen externen ingehuurd mogen worden. Daarom is de strijdigheid die hij meende te constateren uiteindelijk niet aan de orde.

De heer **Irrgang** (SP): Volgens mij is die strijdigheid er wel. Ik neem aan dat uitgaven van de Generale Thesaurie, zijnde onderdeel van uw ministerie, niet meer uit een ander begrotingsartikel kunnen worden betaald, ook niet als dat andere begrotingsartikel een doel heeft waar die ambtenaren van de Generale Thesaurie zich wel mee bezighouden. Om een voorbeeld te geven: u heeft ook de exportkredietverzekering. Daar houden zich ambtenaren mee bezig, niet bij de Generale Thesaurie. Het zal best een keer voorkomen dat een ambtenaar van de Generale Thesaurie er zich ook mee bezighoudt. Dan moet dat toch op dat begrotingsartikel verantwoord worden.

Minister **Bos**: Ik begrijp uw punt. Ik zal het even uitzoeken. Ik zie de logica in uw redenering.

Bos

De heer Pechtold heeft gewezen op zijn in het verantwoordingsdebat ingediende en vervolgens ook aangenomen motie over de kabinetsdoelstellingen. Op 19 juni is een brief aan de Kamer gestuurd over de uitvoering van deze motie, waarin de Kamer ook concreet is uitgenodigd om tijdens het debat over de Voorjaarsnota – ik neem aan dat er uitgebreid in alle fractievergaderingen over gesproken is – maximaal twee onderwerpen aan te wijzen die door de Kamer nu geselecteerd kunnen worden. Dan selecteert het kabinet ook twee onderwerpen. Dan kunnen die volgend jaar centraal komen te staan bij het verantwoordingsdebat, waardoor dat debat veel meer focus heeft dan het de afgelopen jaren gehad heeft.

De heer **Pechtold** (D66): Ik hoop niet dat dit mij een interruptie kost. Ik heb de brief eerlijk gezegd niet gezien. Mag het ook schriftelijk?

Minister **Bos**: Uw medewerkster wel. Ik zie haar knikken.

De heer **Pechtold** (D66): Ik zei dat ik hem niet gezien heb. Zelfs met een overzichtelijke fractie wil er nog wel eens langs elkaar heen gewerkt worden. Als het ook schriftelijk zou mogen deze week, dan zou de minister mij daar een enorm plezier mee doen.

Minister **Bos**: Het punt is dat wij het aan de Kamer vragen; wij vragen het niet per fractie. Onze suggestie was: twee onderwerpen namens de Kamer en twee onderwerpen namens het kabinet. Dan staan die vier onderwerpen volgend jaar in het verantwoordingsdebat centraal. Dan kun je daar met hoorzittingen of wat dan ook iets van maken met elkaar. Dan gaat het niet over 74 onderwerpen.

De **voorzitter**: Even voor alle helderheid: dit lijkt mij bij uitstek iets wat de commissie voor de Rijksuitgaven gaat coördineren.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Dit is besproken in de commissie voor de Rijksuitgaven. Daar hebben we besloten dat de tijd tussen 18 juni, de datum van de brief, en dit voorjaarsdebat veel te kort was om dat te doen.

De **voorzitter**: Het stond ook niet op de agenda. Anders hadden we dat laten weten.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Ik wilde alleen even toelichten dat de commissie voor de Rijksuitgaven daar in een later stadium ...

De **voorzitter**: Ik merk op dat wij, als dit op de agenda had gestaan, dat natuurlijk aan de minister hadden laten weten.

Minister **Bos**: Goed zo. Voorzitter, ik weet hoe nauwkeurig u agendeert voor deze debatten.

De heer Cramer heeft gevraagd hoe het zit met het hogeschoolinitiatief van de VU en Windesheim in Lelystad en Almere. Ik weet dat dit onderwerp de bijzondere aandacht heeft van mijn collega's van OCW. Wij moeten heel goed bekijken hoe wij daarmee omgaan. Er loopt op dit punt een bredere discussie met Almere over de Schaalessprong Almere. Ook loopt er de

vraag of je een bedrag dat hiervoor vrijgemaakt zou moeten worden in het kader van het stimuleringspakket – daar gaat het om, ook in uw vraag – zou moeten besteden aan een extra vestiging van een hogeschool, terwijl de eerste spade waarschijnlijk niet in de recessieperiode de grond in gaat. De stimuleringsmiddelen zijn immers bedoeld voor aanwending in de recessieperiode. Er zijn dus nog een paar vragen die wij met elkaar op te lossen hebben, maar dit is vorige week in de minister-raad aan de orde geweest en komt waarschijnlijk aanstaande vrijdag weer aan de orde. Het staat dus helder op ons netvlies dat daar een issue ligt.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Zoals de minister waarschijnlijk weet, ligt dit onderwerp mij provinciaal gezien na aan het hart. Ik heb begrepen dat financiën op dit moment in de discussie echt het laatste probleem vormen. De meeste problemen zijn opgelost. Ik beschouw de opmerking van de minister dat dit vrijdag in de ministerraad komt, eigenlijk als een aankondiging dat dit probleem wordt opgelost. Laat ik daar maar voorzichtig blij op reageren.

Minister **Bos**: Soms moet je niets zeggen, geloof ik.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Wie zwijgt, stemt toe.

Minister **Bos**: De heer Van der Vlies heeft aandacht gevraagd voor de Capaciteits Alliantie Binnenvaart en de uitbreiding van de garantieregeling voor aardwarmteboringen. Ik zal beide onderwerpen opnemen met collega Van der Hoeven, die daar primair voor verantwoordelijk is. Ik hoop dat de heer Van der Vlies mij dat niet kwalijk neemt. Ik meen te begrijpen dat zij vannacht nog bij ons in de Kamer aanwezig is. Dat zou dus weinig moeite hoeven te kosten.

Zowel de heer Van der Vlies als anderen hebben aandacht gevraagd voor de positie van met name gemeenten inzake het accres voor de jaren 2012 en verder. De aanvullende afspraken hebben inderdaad niets vastgesteld over dat jaar. Daar loopt dus een gesprek over. Ik wil mij nu dus eigenlijk niet vastleggen op hoe wij daarmee moeten omgaan, al is het maar omdat de voorspellingen over hoe 2012 er precies uit zal zien en met welke economische realiteit wij rekening hebben te houden, nog niet rond zijn. Ik knoop de zorgen die de Kamer – met name de heer Van der Vlies – op dat punt heeft verwoord, echter goed in mijn oren.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Waarvoor natuurlijk dank, maar de vraag is wel te stellen of de gemeenten daar heel veel mee opschieten. We hebben kennis van wat op het jaarcongres van de VNG op dit punt is besproken. De gemeenten vinden het bij de constatering dat dit vanaf 2012 op nul zou zijn gesteld – zij zeggen dat zij daar niets van weten; als ik daarover jok, jok ik in commissie – moeilijk om een meerjarenperspectief vast te leggen dat reikt tot na 2011. Ik neem maar aan dat dit een voorzichtigheidsmaatregel is, maar het is natuurlijk moeilijk om dan een meerjarenperspectief te creëren. Zou het bijvoorbeeld kunnen dat de gemeenten, zolang dat overleg nog loopt, ontheven worden van het presenteren van een rondlopend meerjarenperspectief bij de begroting voor de aanstaande jaren tot aan 2012? Dat is natuurlijk lastig, maar hoe moet het anders? Anders

De heer Tang (PvdA)

© M. Sablerolle – Gouda

zijn zij eraan gehouden om fictief, administratief of reëel bezuinigingen in te boeken.

Minister Bos: Dat men in een wereld vol onzekerheid iets moet doen en dat men behoefte heeft aan een meerjarenperspectief, begrijp ik goed. Ik zou de heer Van der Vlies toch willen vragen om nog even te wachten teneinde ons – dat wordt dan de minister van BZK of ik – bijvoorbeeld de kans te geven om bij de Miljoenennota wat meer duiding aan de situatie te geven. Er spelen namelijk ook nog een paar andere dingen. Er is niet alleen onzekerheid over de economische situatie in 2012, maar vanaf 2011 hebben wij ook een nieuw kabinet dat op dit moment niet te duiden inspanningen moet leveren om de overheidsfinanciën op orde te brengen. Dat kan ook bij decentrale overheden neerkomen. Wij evalueren de normeringssystematiek in 2010 en 2011. Ik heb ook toegezegd dat wij dit jaar nog met een wet komen op de tekortnormering. Die wet zal ons op middellange termijn disciplineren in het terugbrengen van het tekort. Wat ons betreft, zal die wet ook betrekking hebben op de tekorten van decentrale overheden. Dat wetsvoorstel is ook nog een keer relevant bij dit probleem. Dat zijn nogal wat onzekerheden bij elkaar. Het kan ook niet oneindig duren, want de lagere overheden moeten op een gegeven moment iets, maar ik zou de heer Van der Vlies willen vragen om ons in ieder geval nog tot de Miljoenennota te geven.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Mag ik het zo verstaan dat de minister toezeft daar expliciet op terug te komen bij de Miljoenennota, dan wel uiterlijk bij de begrotingsbehandeling van het ministerie van BZK of de behandeling van het Gemeentefonds/Provinciefonds als die separaat aan de orde zouden komen? Dat scheelt mij in tweede termijn het indienen van een door mij voorgenoemen motie hierover. Als ik die concrete toezegging krijg, ben ik bereid te wachten.

Minister Bos: Aan dat verzoek voldoe ik graag.

De heer **Tang** (PvdA): Mag ik aansluiten bij dit onderwerp? Ik heb de vraag gesteld welke afspraken met de VNG leidend zijn: het nominaal of het reëel accres? Ik ga

ervan uit dat er een afspraak is over het reëel accres en als de inflatie verandert over het nominaal accres. U mag daar ook in tweede termijn op terugkomen.

Minister Bos: Ja, dat zal ik doen.

Over de deeltijd-WW is in interrupties tussen de diverse leden eigenlijk al alles gezegd wat erover moet worden gezegd. Dat debat wordt morgen of overmorgen nog gevoerd tussen minister Donner en de Kamer. Daar moet ik dus nu maar niet te veel over zeggen.

De suggestie van mevrouw Sap om het urencriterium voor de mkb-winstvrijstelling te schrappen, zal ik meegeven aan staatssecretaris De Jager. Bij het opstellen van het Belastingplan is ondernemerschap voor hem een van de speerpunten. Ik kan mij voorstellen dat het daarbij op zijn minst afgewogen dient te worden. Mevrouw Sap heeft ook nog gevraagd naar de begunstiging van eigenwoningbezitters ten opzichte van huurders bij de toeslagensystematiek. Binnenkort zal het IBO-rapport over vereenvoudiging van de toeslagen aan de Kamer worden aangeboden. Ik zal ervoor zorgen dat in het kabinetsstandpunt over dat onderzoek ook uitgebreid wordt ingegaan op de wenselijkheid van het eventueel niet laten meetellen van aftrekposten bij het toetsingsinkomen.

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Dank voor beide toezeggingen. Over de eerste heb ik een vraag. De minister van Financiën zegt dat hij het urencriterium zal meegeven aan staatssecretaris De Jager. Mag ik dat zo opvatten dat de minister van Financiën het een goed idee vindt om dat urencriterium af te schaffen en te vervangen door een criterium dat kleine ondernemers en ondernemers die het moeilijk hebben in deze crisis, een beetje tegemoetkomt?

Minister Bos: Ik sta best sympathiek tegenover uw idee, maar ik weet dat staatssecretaris De Jager ook een heleboel goede ideeën heeft. Ik wil hem alle goede ideeën tegen elkaar laten afwegen.

De heer Van der Vlies heeft een amendement ingediend in het kader van deze Voorjaarsnotadebatten en suppletore begrotingen over de mainports en logistiek, meer specifiek de capaciteitsreductie bij de binnenvaartvloot. Ik kan daar alleen maar van zeggen dat het budgettair neutraal is. Het is dus een sluitend amendement. Beleidsmatig is het verder aan mijn collega van Verkeer en Waterstaat om dat politiek te beoordelen.

Mevrouw Verdonk had een vraag gesteld over de overdrachtsbelasting. Ik zie nu dat wij ons hierbij hebben vergist: het cijfer van 2,9 mld. ging over de omzetbelasting. Van de overdrachtsbelasting dachten wij vorig jaar september dat die dit jaar ongeveer 6,1 mld. zou opbrengen. Wij ramen dat inmiddels op 4,8 mld. Dat is dus een daling van 1,3 mld.

Ten slotte ga ik nog in op een vraag van de heer Pechtold. Dan ben ik door het reguliere werk heen en dan ga ik in op de ombuigingen en de banken. De heer Pechtold heeft gevraagd of het kabinet kan garanderen dat de stageplaatsen in het kader van het plan van aanpak jeugdwerkloosheid er ook zijn op 1 oktober. Daar zijn wat ons betreft sluitende afspraken over gemaakt met sociale partners. Die afspraken zijn ook sluitend omdat wij daar zelf geld in steken: 25 mln. Het is mij niet gelukt om vanavond nog van mijn collega's van Sociale

Bos

Zaken te horen of wij al feitelijk iets kunnen melden over de tussenstand in termen van realisaties. Ik moet dat overlaten aan het debat met mijn collega's van Sociale Zaken.

De heer Pechtold heeft het nodige gezegd over bezuinigingen. Het was allemaal niet genoeg.

De heer **Pechtold** (D66): Het was niet onderbouwd; het is drijfzand.

Minister **Bos**: Het was ook niet genoeg.

Voorzitter. Ik wil één ding kwijt. Elke keer als de heer Pechtold praat over bezuinigingen, zegt hij dat wij moeten ophouden met die gratis schoolboeken. Ik hoop dat hij in de afgelopen maanden ook heeft gezien dat 40% van de scholen de kosten voor schoolboeken omlaag hebben gebracht, omdat zij zich bijvoorbeeld collectief inspannen om de schoolboeken aan te schaffen. Zij zijn veel kritischer over het benodigde lesmateriaal dan onder het oude systeem. Wie geïnteresseerd is in kostenreductie, zou zo eerlijk moeten zijn om te zeggen dat dit goed heeft uitgewerkt.

De heer **Pechtold** (D66): De minister is gelukkig niet voorbereid. Wat een drama is dit dossier! Ik offer daar zelfs een van mijn kostbare vier interrupties aan op. Hij moet zich er even in verdiepen. Weet hij dat leerlingen niet mogen werken in de werkboeken? Die werkboeken moeten namelijk worden doorgegeven. Ik heb één grote litanie aan klachten. Ik denk dat ik een grote verzamelmil naar de minister stuur, waarin staat wat er allemaal fout is met de schoolboeken.

De minister gooit 150 mln. weg met die maatschappelijke stages. 14- en 15-jarigen jaar leren op woensdagmiddag in de supermarkt wat onbespoten fruit en alcohol is. Tijdens die maatschappelijke stage in de supermarkt doen zij hetzelfde werk dat zij op zaterdag tegen het jeugdminimumloon doen. Dat is de doorgeschoten ideologie en het kost ons allemaal ook nog eens 150 mln. Ik zou zeggen: bezuinig daarop. Als de minister mij vraagt of ik meer ideeën heb, dan zeg ik: de re-integratie en dergelijke. Het kost mij een kostbare interruptie, maar bij dezen.

Minister **Bos**: In alle bescheidenheid, mijn opmerking was dat de heer Pechtold er goed aan zou doen om het onderwerp schoolboeken weg te laten. Dat blijkt bij een meerderheid van de scholen een succes te zijn, want de kosten dalen.

Voorzitter. De heer Pechtold heeft het over meer gehad dan over de schoolboeken. Hij heeft gesproken over de cao's en over het bedrag van 3,2 mld. Die twee andere punten staan nog uit. Iedereen ziet wel dat het bedrag van 1,8 mld. een echte ombuiging is. Die gaan wij ook gewoon doorvoeren. Mocht in 2011 blijken dat de groei tegenvalt, dan trekken wij het stimuleringspakket inderdaad door. Dat betekent niet noodzakelijkerwijs dat wij 100% hetzelfde doen als in 2010 en 2009. Er is dus zeker ruimte voor een nadere afweging van de maatregelen. Misschien zijn er wel andere stimuleringsmaatregelen nodig dan die nu voor 2009 en 2010 zijn voorzien.

Ik heb al een aantal keren in debatten gesteld dat je uitkomt op 3,2 mld. als je in de begroting laat doorwerken wat het meebrengt als er een nullijn in de marktsector tot stand komt, als je het referentiemodel laat

werken en dan kijkt hoeveel je vervolgens kunt bezuinigen op salarissen en uitkeringen in de collectieve sector. Het is dus geen taakstellende bezuiniging. De tekst daarover in het aanvullend beleidskader betekent echter dat het niet vrijblijvend is. Het kabinet kan niet de schouders ophalen en niets doen als het geld niet binnenkomt. Dan zullen wij ons moeten beraden over de dan ontstane situatie en kijken welke bijdrage er wel geleverd kan worden. Het is heel bewust op die manier opgeschreven en zo zou ik het ook graag willen houden. Ik kan wel zeggen dat de conclusie dat die 3,2 mld. niet binnenkomt, te vroeg wordt getrokken. De formulering in de Voorjaarsnota laat zien dat wij het niet zullen halen als de trend blijft zoals die nu is, dat wil zeggen als alle andere cao's die nog over 2010 moeten worden afgesloten, op een vergelijkbaar niveau van contractloonstijging worden afgesloten als de cao's die eerder dit jaar zijn afgesloten. Dat weten wij echter nog niet en daarom is het te vroeg om nu te oordelen.

De heer **Pechtold** (D66): Dan zijn de antwoorden op papier duidelijker, maar die zullen wel ambtelijk zijn gegeven. Daarin staat duidelijk dat de nullijn niet te halen valt en dat het kabinet wel degelijk een probleem van 3,2 mld. heeft. Dat is het eerste probleem.

Minister **Bos**: Als deze trend onverkort zou doorzetten, als de onderhandelingen over het contractloon voor de andere cao's over 2010 dezelfde uitkomst opleveren als de onderhandelingen die tot nu toe zijn gevoerd.

De heer **Pechtold** (D66): Ik heb veel moeite met deze salamatactiek die salami is van een leeg velletje. De minister zegt eerst dat er 5 mld. wordt bezuinigd. Hij vult daar 1,8 mld. van in en laat 3,2 mld. open. Van die 3,2 mld. schrijft hij in de antwoorden aan de Kamer dat dit een probleem is. Dan wil het er bij mij nog steeds niet in dat in het aanvullend pakket crisis onder kopje c. De maatregelen, vanaf 2011 1,8 mld., loopt, maar vanaf 2010 al het eerste deel van die 3,2 mld. Als ik twee bladzijden terugblader, staat onder Doorwerking maatregelen beleidskader dat dit taakstellende opbrengsten in het percentage bbp zijn. Ik kan niet anders dan concluderen dat het kabinet nu heel voorzichtig probeert om deze taakstelling weg te krijgen. Ik ben van mening dat de minister nu langzamerhand hom of kuit moet geven. Ik heb vanaf het moment dat hij er mee kwam, gezegd: ik wil niet dat het in die cao's leidt tot bijvoorbeeld problemen voor de schoolbesturen. Ik ben van mening dat hij voor de zomer nu maar eens duidelijk moet maken of hij dit gaat invullen of niet. Hij kan niet alleen zeggen dat het nu nog niet duidelijk is.

Minister **Bos**: Zowel de minister-president als minister Donner als ik hebben in menig debat met de Kamer voor de aard van die 3,2 mld. steeds verwezen naar de tekst onder punt 42 van het aanvullend beleidsakkoord. Daar staat exact beschreven hoe wij aan die 3,2 mld. komen en wat wij doen als dit bedrag niet wordt gehaald. Daar wil ik het vandaag bij houden.

Dit heeft op zichzelf niet veel te maken met de cao's. Ik stel nog wel op mijn beurt een vraag aan de heer Pechtold. Is hij het met mij eens dat wij er gemiddeld genomen over een langere termijn naar zouden moeten streven dat de loonontwikkeling in de collectieve sector

Bos

gelijk is aan die in de marktsector? Is hij dat met mij eens?

De heer **Pechtold** (D66): Ja, de minister heeft mij nooit over ont koppeling horen spreken.

Minister **Bos**: Zeker, maar dan moet de heer Pechtold ook toegeven dat nu de loonontwikkeling in de collectieve sector hoger is dan in de markt, het logisch is om voor de komende jaren te streven naar een loonontwikkeling in de collectieve sector die lager is dan in de markt.

De heer **Pechtold** (D66): Ik vind het prachtig dat de minister de oppositie gebruikt om ...

Minister **Bos**: Nee, nu moet de heer Pechtold ook hom of kuit geven. Hij neemt steeds het kabinet de maat, maar hij heeft nu net bevestigd dat hij van mening is dat de contractloonstijging, bijvoorbeeld in het onderwijs, de komende jaren minder zal moeten zijn dan in de markt, omdat men zich deze jaren boven de markt bevindt.

De heer **Pechtold** (D66): Dat zeg ik helemaal niet. Ik vertik het om het probleem van het kabinet op te lossen. De heer Tang probeert dit ook. Het zijn toch de problemen van het kabinet.

Minister **Bos**: Dan moet de heer Pechtold ons ook niet de maat nemen.

De heer **Pechtold** (D66): Ik neem u wel de maat!

Minister **Bos**: De heer Pechtold kan niet tegelijkertijd zeggen dat wij de cao in het onderwijs niet mogen openbreken en dat de loonstijging in het onderwijs gelijk moet zijn aan de loonstijging in de markt.

De heer **Pechtold** (D66): Het is mijn taak om de minister te controleren. Nadat hij zich drie weken achter hekken heeft opgesloten, komt hij met een pakket maatregelen waar hij zo trots op is, terwijl half Nederland niet kan uitleggen wat dit allemaal inhoudt. Op het moment dat hij 5 mld. presenteerde en daar maar 1,8 mld. van hard kon maken, heb ik al gezegd dat die 3,2 mld. dun is. Ik zeg niet dat hij het zo moet uitvoeren; ik heb gevraagd hoe hij dit gaat doen. Ik heb hem dit toen gevraagd en mijn collega Koşer Kaya doet dit bijna wekelijks. Nu, op een van de laatste dagen dat wij hier vergaderen, zegt de minister dat het nog niet helemaal duidelijk is. Ik heb al, met de papieren in de hand, gezegd dat zijn ambtenaren het anders heel duidelijk opschrijven. Nu krijg ik te horen dat ik geen keuzes maak. Het is het probleem van de minister. Ik vraag wat hij met die 3,2 mld. doet en of hij dat bedrag als taakstellend ziet.

Minister **Bos**: Ik constateer alleen maar dat de heer Pechtold veel woorden nodig heeft, maar op het eerste het beste moment dat ik hem een pijnlijke keuze voorleg die dus ook de vraag naar ombuigingen met zich meebrengt, loopt hij weg. Hij durft gewoon niet te kiezen. Dat is heel gemakkelijk.

De heer **Irrgang** (SP): De minister spreekt over de cryptische formulering wat er moet gebeuren als het niet lukt met die 3,2 mld., als de loonstijging niet op nul

komt. Hij lijkt te suggereren, ook met zijn uitleg, dat het kabinet de arbeidsvoorwaarden in de publieke sector op nul zou willen zetten als de pensioenen niet worden geïndexeerd, om zo alsnog een deel of het geheel van de besparingen binnen te halen. Klopt dat?

Minister **Bos**: Het kabinet zal zich beraden op wat het gaat doen als het zekerheid heeft over de omvang van het probleem.

De heer **Irrgang** (SP): Dat betekent dus dat u niet uitsluit dat u volgend jaar aan de publieke sector – onderwijs, politie, noem ze maar op – wil opleggen dat de salarissen met 0% omhooggaan, als de pensioenen voor een groot deel van de mensen niet worden geïndexeerd?

Minister **Bos**: Wij zijn heel duidelijk geweest. Wij passen het referentiemodel gewoon toe, wat in principe betekent dat voor de collectieve sector geld beschikbaar komt om cao's af te sluiten, dat gebaseerd is op hetgeen werkgevers in de marktsector hebben voor de cao's. Op dit moment hebben we in de collectieve sector relatief dure cao's. We proberen er zo uit te komen dat we die niet hoeven open te breken, omdat we het belangrijk vinden dat, bijvoorbeeld, de politie-cao in stand blijft. Maar zoiets trekt natuurlijk wel een wissel op de toekomst. In het debat met de heer Pechtold zei ik al dat een terugkeer naar een loonontwikkeling in de collectieve sector die gelijk is aan die in de markt, keuzes vergt voor volgende cao's. Dat is dus niet het openbreken van cao's. Wat het wel is, zullen we keurig zien in het arbeidsvoorwaardenoverleg tussen werkgevers en werknemers.

De heer **Weekers** (VVD): Voorzitter. De minister maakte een heel interessante opmerking: het kabinet probeert de cao's niet open te breken. Is dat een soort dreiging die boven de markt hangt?

Minister **Bos**: Nee. Allereerst ga ik er niet over. Collega Ter Horst gaat bijvoorbeeld over de politie, andere collega's over andere cao's. Bij geen van hen bespeur ik de intentie om cao's open te breken, integendeel: bij onderwijs, politie et cetera proberen we de boel rond te krijgen zonder de cao open te hoeven breken.

De heer **Weekers** (VVD): Ik heb gevraagd dat de minister zei dat, als aan het begin van deze kabinetsperiode wat te goudgerande cao's zijn afgesloten, de cao's in de tweede helft ervan ergens onder het marktniveau moeten worden afgesloten om grosso modo gelijke tred te houden. Als ik het zo goed heb begrepen, vind ik dat in ieder geval verstandig beleid.

Ik zit met nog iets anders. De 3,2 mld. staat nu hard in de meerjarencijfersboeken. Dat zijn niet alleen lonen, maar ook uitkeringen. De coalitiepartijen hebben in het aanvullend akkoord opgeschreven dat met name solidariteit zal worden betracht met gepensioneerden, die de zaak niet geïndexeerd krijgen, en met mensen die hun baan kwijtraken. Wat gaat er met de uitkeringen gebeuren? Is ont koppeling eventueel aan de orde, wanneer sociale partners geen maat menen te moeten houden?

Minister **Bos**: Voor mij is ont koppeling altijd een

Bos

onmogelijke uitwerking van de solidariteitsgedachte geweest.

Ik kom bij de banken. Ik wil beginnen met ABN-AMRO en de technische verhangings. Het moet me van het hart dat ik vind dat de heren Irrgang en Weekers nogal zware woorden hebben gebruikt in hun bijdragen, door te zeggen dat zij zich op het verkeerde been gezet voelden. Ik heb eigenlijk een vraag aan hen. Wat weten zij nu, wat zij vorig jaar december niet wisten? Wat is er nieuw voor hen, waarover zij niet eerder geïnformeerd waren? Alleen dan kunnen zij namelijk op het verkeerde been zijn gezet.

De **voorzitter**: De minister stelt Kamerleden een vraag. Dat is ongebruikelijk.

Minister **Bos**: Misschien, maar ik word ervan beschuldigd dat ik hen op het verkeerde been heb gezet.

De heer **Irrgang** (SP): Ik geloof niet dat ik heb gezegd dat ik op het verkeerde been ben gezet, maar dat maakt niet uit; ik wil best wel antwoorden. Het gaat om het volgende. De minister zei dat er geen sprake zou zijn van een kapitaalinjectie. Dat zei hij in december en dat zegt hij tot nu. Volgens mij is dat onjuist en daarom voel ik mij op het verkeerde been gezet.

Minister **Bos**: Dan is er dus niets waarover u verkeerd geïnformeerd bent geweest vorig jaar. We waren het gewoon in december oneens en we zijn het nog steeds oneens, omdat u uw gelijk niet heeft gekregen. Maar u bent niet op het verkeerde been gezet: er is niets wat u nu weet, wat u in december niet al wist. Voor mij is dat belangrijk om te weten, want rondom deze discussie hangt de geur dat ik de Kamer verkeerd zou hebben geïnformeerd; er worden namelijk woorden gebruikt als "op het verkeerde been gezet". Nee, u was het gewoon met mij oneens.

De heer **Irrgang** (SP): Als de minister zegt dat er geen kapitaalinjectie is geweest ...

Minister **Bos**: Nee, geef even antwoord op mijn vraag. U was het gewoon oneens met mij, in december en nu nog steeds.

De **voorzitter**: Dit gaat wel erg ver, minister.

De heer **Irrgang** (SP): Ik was het toen ook met u oneens. Dat ben ik met u eens.

Minister **Bos**: Dat is dus geen verandering. En nu de heer Weekers.

De **voorzitter**: Nu neemt u mijn werk ook nog over. Het spijt mij, maar dit gaat mij een stap te ver. Mijnheer Weekers, u hebt het woord.

De heer **Weekers** (VVD): Voorzitter. Ik heb de woorden gebruikt: ik voelde mij op het verkeerde been gezet. Waarom? Door de term "technische verhangings". Daarmee is de suggestie gewekt dat het om een louter boekhoudkundige exercitie ging, waarover wij op de dag voor het kerstreces nog even in een klein briefje werden geïnformeerd. Wij hebben dezelfde avond nog geprobeerd om daarover opheldering te krijgen. Het is uiteindelijk weggelopen in het debat over de Najaars-

nota. Eigenlijk werden wij er pas weer goed op gewezen door de Algemene Rekenkamer die zegt dat Fortis/ABN AMRO niet voor 16,8 mld. in de boeken staat maar voor 23,3 mld. Toen pas bleek heel duidelijk dat 6,5 mld. van de pakweg 50 mld. aan overbruggingskredieten was omgezet in eigen vermogen. Ik voel mij dan op het verkeerde been gezet.

Minister **Bos**: Voorzitter. Is de heer Weekers het met mij eens dat alle informatie die betrekking had op die 16,8 mld. en 6,5 mld. gewoon in de brief van december stond en dat wij daar gewoon met elkaar in december over hebben kunnen praten? Ik weet dat hij het toen niet met ons eens was, maar alle informatie stond wel gewoon in die brief. Is er iets wat niet in die brief stond wat u nu pas weet?

De heer **Weekers** (VVD): Ik heb gezegd dat ik mij op het verkeerde been gezet heb gevoeld. Ik heb de brief nu niet bij de hand en ik heb die ook niet naast de allerlaatste stukken van gisteren gelegd om na te gaan of daar verschillen in zitten. Ik word in elk geval een- en andermaal bevestigd dat in relatie tot ABN AMRO wij niet meer spreken over 16,8 mld. maar over 23,3 mld. De teller is opgelopen.

Minister **Bos**: Dat is allemaal in december met de Kamer gewisseld. Ik stel het op prijs om vast te stellen dat de Kamer volledig en tijdig is geïnformeerd over wat er destijds gebeurd is. Dat de heren Irrgang en Weekers het in december niet eens waren met het kabinet over de vraag of er sprake was van een kapitaalinjectie of niet is helder. Ik heb de Handelingen erop na gelezen en zowel de heer Weekers als de heer Irrgang vonden ook in december vorig jaar dat er wel degelijk sprake was van een kapitaalinjectie. Het kabinet vond dat niet. Ook dat meningsverschil is niet veranderd. Er is geen informatie onthouden, de Kamer wist alles en wij hebben er met elkaar over kunnen spreken. Ik vind het gewoon belangrijk om dat vast te stellen want dan kunnen wij nu toe naar de vraag: was er wel of niet sprake van een kapitaalinjectie?

De heer **Weekers** (VVD): Als de minister vraagt of hij een politieke doodzonde heeft begaan, dan zeg ik dat ik hem daar niet van heb beticht. De Kamer is in elk geval niet tijdig geïnformeerd. De Comptabiliteitswet schrijft voor dat met het aangaan van deelnemingen, en dat is een kapitaalinjectie, de Kamer tijdig geïnformeerd moet worden. De Kamer moet daar ook toestemming voor geven. Daar geldt geloof ik een periode van 30 dagen voor. Die tijd heeft de minister absoluut gehad. Op het allerlaatste moment moest er echter nog wat gebeuren. Daarbij werd de term "technische verhangings" gebruikt, halsoverkop, binnen één dag. Daardoor voelde ik mij op het verkeerde been gezet. Ik neem dat de minister niet heel zwaar kwalijk want anders had ik daar een andere politieke kwalificatie aan gegeven. Laat ik daar helder over zijn.

Minister **Bos**: Ik zeg het omdat ik de heer Weekers dezer dagen tegenkom in krantenartikelen. Zijn citaten worden gebruikt in de context van dat de Kamer niet volledig en tijdig zou zijn geïnformeerd. In de brief van 16 december 2008 stel ik echter expliciet op pagina 2, in de laatste alinea, de procedure conform de Comptabiliteitswet in

Bos

werking. Die brief is op 21 november aan de Kamer gestuurd. In die brief staat: "Middels mijn brief d.d. 21 november 2008 (Kamerstuk I/II 2008-2009, 31789, nr. A/1) is de voorhangprocedure onder artikel 34 onder de Comptabiliteitswet gestart ..." Wij hebben dus exact de procedure gevolgd. De Kamer had ervoor kunnen kiezen om dat debat niet met mij te voeren bij de Najaarsnota maar bijvoorbeeld één of twee weken in het reces. Wij hadden teruggeroepen kunnen worden om het er dan over te hebben. De Kamer heeft er zelf voor gekozen – zij is er in elk geval mee akkoord gegaan – om het in dat debat af te handelen. Het is exact volgens de regels van de Comptabiliteitswet gedaan. Sterker nog, die is aangeroepen in die brief. Ook op dat punt is de heer Weekers dus niet op het verkeerde been gezet.

De heer **Weekers** (VVD): Ik denk dat wij hier allemaal van moeten leren. Ik zal in elk geval in de toekomst nog veel alerter zijn als dit soort briefjes komen. Ik zal weigeren om die bij een Voorjaarsnota of bij financiële beschouwingen af te doen. Dat betekent tevens dat ik nog meer op mijn qui-vive zal zijn wanneer wij aanstaande donderdag discussiëren over een andere kwestie met ABN AMRO en zaken niet zonder meer zal laten passeren.

Minister **Bos**: Dat is het goed recht van de heer Weekers. Ik ben overigens van mening dat de conclusie die hij hieraan verbindt fair is. Ik beschouw de zaak daarmee dan ook als uit de wereld.

De heer **Irrgang** (SP): Voorzitter. Ik zal hierop in mijn tweede termijn nog terug komen. Ik neem aan dat wij ook nog zullen spreken over de kwestie van de kapitaalinjecties.

Minister **Bos**: Daarover wil ik nu wat zeggen. De heer Irrgang persisteert dat sprake is van een kapitaalinjectie. Ik meen dat ook de heer Weekers dit stelt. Hij zou mij helpen als hij zegt waar dit dan het geval is. In de boeken van de ABN AMRO is bij de technische verhanding niets veranderd. De balans van Fortis is juist verkort. Geen van beide banken heeft er kapitaal bij gekregen. Er heeft dus geen kapitaalinjectie plaatsgevonden. Ik kan het niet mooier maken.

De heer **Irrgang** (SP): Voorzitter. Ik heb maar een beperkt aantal mogelijkheden om de minister te onderbreken. Ik vind het wel jammer dat ik er daarvan een hiervoor moet gebruiken. In mijn eigen bijdrage heb ik gezegd dat het omzetten van een lening in aandelenkapitaal een kapitaalinjectie is.

Minister **Bos**: Nee.

De heer **Irrgang** (SP): Het is het omzetten van vreemd vermogen in eigen vermogen. Ik kan dat niet anders zien dan een kapitaalinjectie.

Minister **Bos**: De heer Irrgang haalt twee dingen door elkaar. Op de staatsbalans heeft een verandering in de samenstelling van het staatsvermogen plaatsgevonden. De verhouding tussen eigen vermogen en vreemd vermogen op de staatsbalans is veranderd. Op de balans van Fortis en op de balans van ABN Amro is dat niet zo gegaan. Op de balans van Fortis stond een bedrag aan

eigen vermogen dat was gerelateerd aan het feit dat Fortis de aandelen bezat in RFS Holdings. Die zijn gewaardeerd op 6,5 mld. en vervolgens aan de balans van Fortis onttrokken. Aan de andere kant is de balans is precies datzelfde bedrag van 6,5 mld. onttrokken door het uitstaand vreemd vermogen te verkleinen. Dat heeft geleid tot een balansverkortings bij Fortis Bank Nederland met 6,5 mld. Er is dus geen kapitaal ingegaan. Er is juist kapitaal uitgehaald. In dit geval betrof dat vreemd vermogen. Het kan geen kapitaalinjectie zijn als er kapitaal uit gaat.

Kijkend naar de totale compositie van het vermogen van de Staat moet je constateren dat de verhouding is veranderd tussen wat de overheid in handen heeft in termen van aandelen, eigen vermogen, en wat de overheid heeft in termen van vreemd vermogen. Ik meen dat de heer De Nerée dit al in december heeft opgemerkt. Je kunt daarbij allerlei verhalen bedenken of het risicoprofiel hierdoor al dan niet wordt veranderd. Bij vreemd vermogen heb je immers zekere inkomsten en bij eigen vermogen heb je onzekere inkomsten. Daar staat weer tegenover dat de aandeelhouder daar zelf weer van profiteert, omdat hij ook aan de ander kant van de transactie zit. Dat debat hebben we met name met de heer De Nerée gevoerd, want hij verwoordde het vorig jaar december ook zo, volgens mij. Dat wil niet zeggen dat we het op dezelfde manier appreciëren, maar de feitelijke analyse van de heer De Nerée van de betekenis was wel de correcte.

De heer **Irrgang** (SP): Het blijft zo dat het aantal leningen aan Fortis is verminderd. Daar staat tegenover dat Fortis extra aandelenkapitaal heeft gehad.

Minister **Bos**: Nee, Fortis heeft geen extra aandelenkapitaal.

De heer **Irrgang** (SP): Er is 6,5 mld. in Fortis gegaan.

Minister **Bos**: Nee!

De heer **Irrgang** (SP): Jawel.

Minister **Bos**: Fortis hield aandelen in ABN AMRO. Dat hebben wij overgenomen van Fortis en daarmee was Fortis in staat om zijn vreemd vermogen te verminderen. Er zijn geen aandelen in Fortis gegaan. Nooit.

De heer **Irrgang** (SP): Fortis hoeft 6,5 mld. minder terug te betalen. Dat is dus een kapitaalinjectie. Het hoeft 6,5 mld. minder terug te betalen! Als ik een rekening bij u heb lopen en ik moet 6,5 mld. minder terug te betalen, beschouw ik dat toch als een kapitaalinjectie in mijn persoonlijke portemonnee. En dat is wat hier is gebeurd. Volgens mij zou DNB het ook zo kwalificeren. Als de minister werkelijk meent wat hij zegt, namelijk dat het bij de leningen eigenlijk niet uitmaakt of het vreemd vermogen of aandelenkapitaal betreft, dan hebben we nog veel meer betaald voor Fortis en ABN AMRO. Het totale bedrag liep namelijk op tot 50 mld.

Minister **Bos**: Dat gaat over leningen die destijds zijn overgenomen. Daarover praten we donderdag ook verder. Wat wij gedaan hebben, en dat moet in samenhang worden gezien, is dat we het eigendom hebben overgenomen dat Fortis had in ABN AMRO. Tegelijkertijd

Bos

is daarmee de hoeveelheid uitstaand vreemd vermogen bij Fortis verminderd. Er is dus niets op de balans van ABN AMRO gebeurd, en wat er op de balans van Fortis is gebeurd, is dat die korter is geworden. Vervolgens is de compositie van het staatsvermogen veranderd. De vergelijking die de heer Irgang in eerste termijn maakte over de pen en de lening gaat mank, omdat hier geen derde persoon bij is betrokken. Het speelt zich allemaal binnen het staatsvermogen af. Dat betekent dus ook dat degene die er voordeel van heeft dezelfde is als degene die er nadeel van heeft.

De **voorzitter**: Ik probeer nu een eind te maken aan deze discussie, die volgens mij niet meer vordert, maar blijft hangen. De woordvoerders bedenken of zij hier in tweede termijn op terug willen komen. We gaan nu naar een volgend punt.

Minister **Bos**: Ik ben blij dat u mij in elk geval deze tijd gegund hebt, want dan heb ik die propedeuse boekhouden toch ergens voor opgediept.

De **voorzitter**: Ik kan er morgen zelf examen in doen, geloof ik.

Minister **Bos**: Over de rest hebben wij het donderdag.

Er is gevraagd naar het overleg met pensioenfondsen. Dat overleg loopt en het is constructief. Ik zie de heer Pechtold nu even niet, maar hij vroeg wat het overleg voor zin heeft. We verwachten toch van de pensioenfondsen dat ze gewoon rendement maken? Waarom zou je ze dan moeten verleiden tot een ander type investering dan ze anders zouden doen? Dat is waar. Wij zullen er bij pensioenfondsen ook zeker niet op aandringen dat ze opeens genoeg gaan nemen met minder rendement. Er spelen echter wel drie andere argumenten een rol.

Ten eerste hebben pensioenfondsen natuurlijk wel heel bijzondere expertise, ook op het gebied van financiering, die interessant is om binnen te halen. Ten tweede zijn pensioenfondsen geïnteresseerd in zeker langetermijnderendement. Een van onze klachten over de financiële sector is dat men daar misschien wat te hijgerig is en wat te zeer is gericht op de korte termijn. In dat licht zijn de pensioenfondsen dus interessante potentiële aandeelhouders. Ten derde zijn pensioenfondsen nogal geworteld zijn in de Nederlandse samenleving, al is het maar vanwege degenen door wie ze worden bestuurd. Misschien is dat ook een interessant aspect in het licht van de herordening van financiële markten. Wij zien dus wel iets in het gesprek met de pensioenfondsen, zonder iets over de uitkomsten te kunnen voorspellen. De eerste gesprekken hebben plaatsgevonden en zijn door alle partijen als constructief ervaren.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Ik heb begrepen dat er afgelopen maandag zo'n gesprek was. Kan de minister iets meer zeggen over de uitkomst daarvan? Ik heb ook begrepen dat pensioenfondsen meer zijn geïnteresseerd in publiek-private samenwerking met de overheid. Is daar ook over gesproken?

Minister **Bos**: Daar wordt ook over gesproken.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): En wat is het gevolg? Komt er een vervolgesprek?

Minister **Bos**: Als er resultaten zijn, dan meld ik die.

De heer De Nerée vraagt of wij open staan voor een gesprek over de exitcondities wanneer banken bij ons aankloppen. Hij heeft het vooral gehad over banken als ING en SNS, die natuurlijk flink moeten betalen voor het feit dat wij ze helpen. Als instellingen overleg willen, dan kan dat. Ik neem aan dat de heer De Nerée beseft dat de condities zijn besproken met de Europese Commissie. Het is belangrijk dat het niet goedkoop en makkelijk wordt om staatskapitaal te krijgen. Ik keer even terug naar de zin waar ik mijn antwoord mee begon: Als instellingen overleg willen over een exit, dan kan dat.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Ik ben blij dat te horen. Ik vraag geen speciale behandeling, absoluut niet. Ik verzoek de minister alleen te bezien of deze voorwaarden niet het doel doorkruisen dat de Staat er zo snel mogelijk uit kan. Dat is mijn bedoeling.

Minister **Bos**: Dat is duidelijk.

De heer De Nerée vraagt ook of de garantiefaciliteit van 200 mld. te ruim is. De faciliteit hoeft niet op, dus in die zin is die niet te ruim. Het is geen uitgaven-doelstelling. Het kost ons ook niets om het te laten staan op dat bedrag. De voorwaarden die wij stellen, zijn in Europees verband afgesproken. Vooral voor de prijs die wordt verbonden aan het verlenen van de garantie is in Europees verband, op voorspraak van de Europese Centrale Bank, een maatvoering gevonden. Wij hebben geen redenen om aan te nemen dat dit op dit moment niet goed werkt.

Er is nog een vraag over de bonus van de heer Zalm. Ik heb daarover in de Eerste Kamer letterlijk gezegd dat hij alleen een bonus krijgt als hij in staat is om de onderneming uiteindelijk te verkopen met winst voor de belastingbetaler. Dat is dus niet gerelateerd aan het eerste bedrag dat ooit is betaald. Uiteindelijk is het straks alleen maar te relateren aan het totale bedrag aan belastinggeld dat erin is gegaan. Dat zal minstens terug moeten komen wil er sprake zijn van een bonus. Stel dat wij de komende maanden extra geld in ABN AMRO zouden steken, om wat voor reden dan ook. Alle euro's die er dan ingaan, zullen er weer uit moeten komen voordat er sprake is van een bonus. Dat hebben wij steeds aangegeven.

Dan nog de vraag hoe wij moeten omgaan met het beheer van de relaties met financiële instellingen en of dat binnen het ministerie van Financiën moet of op afstand.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Ik heb ook nog gevraagd of de verandering van boekhoudregels er niet toe leidt dat de Alt-A hypotheek bij banken hoger kunnen worden gewaardeerd en of dit de noodzaak voor de staat niet doet afnemen om daarin te blijven zitten.

Minister **Bos**: Nee, want er waren al twee aanpassingen doorgevoerd. De eerste aanpassing is direct overgenomen door de IASB, maar een en ander had geen consequenties voor de Alt-A ING, gezien de manier waarop dat reeds was gewaardeerd. Zou er nog een verdere verfijning van de afscheidingsregels plaatsvinden, dan kan dat wel consequenties hebben voor Alt-A ING. Wij moeten ons wel realiseren dat de problematiek van Alt-A ING breder was dan alleen boekhoudregels.

Bos

Dan nog iets over het beheer. In de brief daarover aan de Kamer komt het uiteindelijk op het volgende neer. Er bestaat geen principiële gebrek aan bereidheid bij het kabinet om het beheer van relaties met financiële instellingen op afstand te organiseren. Als het toegevoegde waarde moet hebben ten opzichte van hoe het nu functioneert, dan vergt dat grote terughoudendheid van Kamer en minister. Als wij ons gezamenlijk met alles blijven bemoeien, en dan alleen maar een partij toevoegen aan het toch al complexe overleg, dan leidt dat tot helemaal niets. De twee meest complexe onderwerpen waarover wij spreken, betreffen het beloningsbeleid en de kapitaalinjecties. Het eerste vooral vanwege de maatschappelijke onrust, maar ook omdat het tot bepaald risicovol gedrag zou kunnen aanzetten. Het tweede omdat het om belastinggeld gaat. Ik hecht er zeer aan om, zolang het over die beide onderwerpen gaat, hier verantwoording te kunnen afleggen. Zolang het gaat over de vraag hoeveel miljard er wel of niet in een bepaalde bankinstelling zou moeten worden gestoken of onder wat voor condities aan een financiële instelling ter beschikking gesteld wordt, zal ik er als minister van Financiën wel belang bij hebben om mij daarover hier democratisch te kunnen verantwoorden. Voor beloningsbeleid geldt precies hetzelfde. Dus in dat licht zie ik als moment waarop wij zouden kunnen overgaan naar meer beheer op afstand eigenlijk vooral het moment waarop wij dat min of meer – dat is allemaal niet precies vooraf te zeggen – achter de rug hebben. Ik ben er niet zeker van dat dat moment al bij de aanstaande Miljoenennota daar is. Ik heb al eerder gezegd dat wij er rekening mee moeten houden dat de komende anderhalf jaar wellicht toch nog momenten kunnen zijn voor extra kapitaalinjecties in financiële instellingen. Het beloningsbeleid is naar aanleiding van het rapport-Maas of de principes van AFM en DNB ook hier nog niet eens in extenso met u bediscussieerd. Dus ook daarmee zijn wij niet klaar.

Wat ik zou kunnen doen om deze discussie van haar abstracties te ontdoen, is zorgen dat u bij de aanstaande Miljoenennota van mij een brief krijgt over de vraag hoe zo'n organisatie er in concreto uit zou kunnen zien en wat dat zou impliceren voor de zaken die wij hier wel of niet met elkaar bediscussiëren. Dan zijn wij denk ik vervolgens bij de algemene financiële beschouwingen ook in staat om op basis van die contouren preciezer met elkaar te bediscussiëren wat een geschikt moment is om zo'n organisatie ook in het leven te roepen. Maar het idee dat wij al bij de aanstaande Miljoenennota een beheersovereenkomst zouden kunnen sluiten, zodat je die tent al bijna up and running hebt, is echt een illusie. Dat is bijvoorbeeld ook een illusie – zeg ik nadrukkelijk in de richting van de heer De Nerée – omdat ik denk dat het belangrijk is om de uiteindelijke bevoegdheden van zo'n club wettelijk vast te leggen en niet via een privaatrechtelijke beheersovereenkomst.

Er is een risico als je het privaatrechtelijk doet dat je met allerlei aanbestedingsproblemen komt te zitten. Ik denk dat het belangrijk is, omdat dit uiteindelijk ook betrekking heeft op de rechten die de Tweede Kamer heeft vis à vis de minister, om dat niet in een privaatrechtelijke overeenkomst vast te leggen maar het wettelijk te verankeren. Dat betekent dus dat wij daarvoor dan ook iets meer tijd met elkaar zouden moeten nemen. Ik zeg dit allemaal niet om dit proces te vertragen. Wat ik u aanbied, is dat ik zorg dat er bij de

Miljoenennota een schets ligt van hoe zo'n organisatie eruit zou kunnen zien en wat het zou impliceren voor onze onderlinge omgang. Dan kunnen wij aan de hand van die schets concreter met elkaar verder praten over het wat, wanneer en hoe.

Daarmee heb ik mijn eerste termijn afgerond.

De **voorzitter**: Is er bij de leden behoefte aan een tweede termijn? Mevrouw Verdonk heeft nog een vraag.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Ik zou graag antwoord krijgen op de vragen die ik heb gesteld, ten eerste wat de minister eraan doet om de bodemloze put van de immigratie nu eens te gaan dichten, in plaats van constant alleen maar de ramingen aan te passen. Ten tweede, wat is er gebeurd met al het geld dat over is van de inburgering? Ook daarop heb ik geen antwoord gekregen. Ten derde, hoe zit het met de overdrachtsbelasting? 6,1 mld. in september 2008, en 4,5 mld. per wanneer? Per 1 juni? Of was dat 1 januari? Ik krijg hier graag een datum bij, zodat wij dit echt terug kunnen zien.

Minister **Bos**: De vragen over inburgering had ik uitgezet. Daarop heb ik nog geen antwoord binnen. Ik vraag mijn ambtenaren dus via de microfoon om te kijken of zij dat alsnog kunnen leveren. Over asiel is door collega Albayrak het nodige al gezegd. Op dat terrein zijn ook de nodige maatregelen genomen in het afgelopen halfjaar. Denk bijvoorbeeld aan de veranderingen ten opzichte van Somalische asielzoekers. Daar gaat de minister van Financiën ook niet over. Mijn taak is om er op het moment dat ik de kosten uit de hand zie lopen en hoger zie worden dan de ramingen – dat is helaas menigmaal het geval – bij de collega's van Justitie op aan te dringen dat er aanvullende maatregelen genomen worden. Dat doe ik ook steeds. De derde vraag ging over de overdrachtsbelasting. Het waren jaarrealisaties, dus wat er in een jaar gerealiseerd wordt.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): 6,1 mld. in september 2008. Wanneer is die 4,8 mld. dan?

Minister **Bos**: Nee, wij dachten in september 2008 dat er in 2009 6,1 mld. zou worden ontvangen aan overdrachtsbelasting. Nu ramen wij voor heel 2009 dat het niet 6,1 mld. is maar 4,8 mld.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Dat wil ik natuurlijk niet weten. Ik wil weten wat de daadwerkelijke uitputting is. U had 6,1 mld. geraamd. Wat is er nu echt binnengekomen aan overdrachtsbelasting?

Minister **Bos**: Dan zou ik in de maandboeken of kwartaalboeken van de Belastingdienst moeten duiken. Ik weet niet of mij dat vanavond nog lukt, maar dat laat ik u anders separaat weten.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Oké.

De heer **Tang** (PvdA): Ik heb nog twee vragen over risico. De eerste was wat meer specifiek: kan de minister inzicht bieden in de exposure die wij hebben door de interventies in de financiële sector? Wat betekent dat? Hij begrijpt dat wij als parlement wanhopig zoeken naar enig houvast. Ik hoop dat de minister daarvoor enig begrip

Bos

heeft en dat hij hier welwillend naar wil kijken. Verder zou ik graag een reactie ontvangen op de waarschuwing van de Bank for International Settlements dat de politiek te weinig doet aan de troep op de balans, waardoor een Japans scenario wat dichterbij komt. Ik kan mij voorstellen dat de minister dit punt meeneemt in zijn brief over de inrichting van de financiële sector.

Minister **Bos**: De vraag naar de risico's is al vele malen en op verschillende manieren door de heer Tang gesteld. Kennelijk slagen wij er niet in om hem hierop een goed antwoord te geven. Misschien mag ik hem vragen om eens wat meer tijd te nemen en met een van mijn medewerkers te praten, opdat wij technisch begrijpen wat hij bedoelt. Daarna kan ik via de normale kanalen een politiek antwoord formuleren. Kennelijk hebben wij steeds weer een verkeerd begrip van hetgeen ons gevraagd wordt.

De **voorzitter**: De heer Tang kan dit voorstel ook aan de commissie doen?

Minister **Bos**: Zeker.

Wat de tweede vraag betreft, het risico dat de BIS ziet, zien wij ook. De vraag is wat je hier precies tegen kunt doen. Banken moeten wel voldoende buffers aanhouden voor de risico's die ze lopen. Deze moeten dan wel helder zijn. Vaak heb je hiervoor de medewerking van de banken nodig, tenzij je in situaties terechtkomt zoals bij ING waarin je zelf accountants op de bank kunt afsturen en een eigen en onafhankelijk zicht krijgt op de risico's die aan bepaalde portefeuilles verbonden zijn. Op dit moment wordt het probleem in Europa zowel op Europees als op nationaal niveau aangepakt door middel van diverse vormen van stresstesten. Deze moeten uiteindelijk zicht bieden op de vraag of er nog problemen zijn die onvoldoende geadresseerd zijn en of er nog extra kapitaal bij moet. Ik wil wel waarschuwen voor het ophemelen van deze stresstesten. Immers, tussen wat je in een stresstest stopt en wat je eruit krijgt, zitten zo veel veronderstellingen over bijvoorbeeld wat voor beslissingen het bankmanagement neemt onder invloed van een aantal stressachtige omstandigheden, dat je deze beperkingen van het model wel goed dient te begrijpen.

De **voorzitter**: Dat punt is al eerder besproken in deze zaal.

De heer **Tang** (PvdA): Begrijp me goed: ik hemel de stresstest niet op. Wel wil ik over niet al te lange termijn een inschatting van de minister ten aanzien van de vraag hoe het Nederlandse bankwezen ervoor staat, zeker in het licht van de opmerking van de Bank for International Settlements. Hoever is Nederland gevorderd met het opruimen van de troep?

Minister **Bos**: Dat trek ik iets breder. Wij zijn niet enkel geïnteresseerd in de vraag of alle troep is opgeruimd. Wij zijn ook geïnteresseerd in de vraag of banken voldoende kapitaal hebben om niet alleen hun troep te kunnen opruimen, maar ook om niet in de problemen te komen als bedrijven met een bedrijfskrediet failliet gaan en er steeds meer wanbetalers zijn. Wij willen een breder spectrum van problemen tijdig in de gaten hebben. Hierover ben ik in overleg met de heer Wellink. Ik hoop

de Kamer hierover spoedig na het zomerreces te kunnen berichten.

□

De heer **Irrgang** (SP): Voorzitter. Ik heb nog een aantal korte punten. In mijn eerste termijn heb ik gezegd dat tegenover een stimuleringspakket ook een bezuinigingspakket staat. De minister weersprak niet dat in 2010 geen sprake is van een nettostimulering bij het Rijk. Hij verwees door naar de lokale overheden. De minister heeft hier in principe gelijk in: dit is niet zijn centrale verantwoordelijkheid. Het geeft in ieder geval aan dat vanuit zijn directe verantwoordelijkheid het bezuinigingspakket blijkbaar even groot is als het stimuleringspakket voor volgend jaar.

Voor de bezuinigingen in 2010 zal nog heel wat moeten worden ingevuld. In het aanvullend coalitieakkoord staat: 3,1 mld. Voorjaarsnota taakstelling. De beroemde 3,2 mld. is volgend jaar nog maar 1,3 mld. Daarna loopt het bedrag verder op. Ik wil hierover nog één concrete vraag stellen. De minister legt de nadruk op de ontwikkeling in de marktsector, de contractloonstijging. Stel dat de contractloonstijging volgend jaar niet 0%, maar 1,5% of 1% is. Wil hij dan wel of niet extra gaan bezuinigen, omdat hij in dat geval niet het bedrag van 1,3 mld. zal halen in 2010 of 3,2 mld. in 2011? De minister leek dat te suggereren.

De minister komt in tweede termijn terug op de externe inhuur. Dat is voor mij een belangrijk punt. Ik wil niet nog een derde termijn, maar afhankelijk van de beantwoording wil ik zeker niet uitsluiten dat ik nog een amendement op de suppletoire begroting zal indienen. Ik zal dan in de toelichting moeten ingaan op de reactie van de minister, want het wordt nu wel laat en ik wil er ook niet weer op terugkomen bij de Voorjaarsnota 2010.

De heer **De Nerée** heeft de discussie aangezwengeld over de voorwaarden voor de terugbetaling. Ik heb ze inmiddels even bekeken. De heer **De Nerée** suggereerde dat er een premie zat op laat aflossen, maar dat is volgens mij afhankelijk van de koersontwikkeling die je verwacht. Zijn verhaal gaat wel op als je voor tien hebt gekocht en binnen drie jaar op vijftien moet terugbetalen terwijl de koers na die drie jaar ergens tussen tien en vijftien ligt. Maar als dat niet het geval is en de koers naar verwachting na drie jaar vijftien of hoger is, kun je beter zo snel mogelijk aflossen. Het hangt dus wel af van de verwachte koersontwikkeling. Ik vind dat moeilijk om in te schatten, maar een automatisme is er volgens mij niet.

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): De koers staat nu op ongeveer op zeven en dat is nog zwaar beneden de tien. De belastingbetaler legt er nog steeds 3 mld. op toe. Wij willen er graag op een nette, tijdige en zo verantwoord mogelijke manier van afkomen zonder dat de Staat tekort komt.

De heer **Irrgang** (SP): Ik geef de heer **De Nerée** onmiddellijk toe dat ik dat niet zo direct zie gebeuren, maar de eerlijkheid gebiedt mij ook te zeggen dat wij natuurlijk niet weten hoe het gaat. Dat is wel de andere kant. We weten niet waar de koersen zich over drie jaar bevinden. Volgens mij geldt dit ook voor de directie van deze en gene onderneming.

Irrgang

Het laatste en voor mij ook belangrijkste punt is de technische verhangning. Ik blijf erbij dat het een kapitaalinjectie is en naar mijn mening denkt de meerderheid van de Kamer daar ook zo over. Het finale woord zal daarover echter in het rapport van de onderzoekscommissie worden gesproken en naar aanleiding daarvan zullen wij verder zien.

□

De heer **De Nerée tot Babberich** (CDA): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn uitvoerige beantwoording. Er zijn nog een paar kleine dingen waarop ik wil terugkomen. Ik heb inderdaad aangedrongen op de lijst van stimuleringsmaatregelen. De minister heeft deze lijst toegezegd. Ik heb het met name gevraagd opdat ondernemers en burgers zien wat al op de rails staat en wat ze kunnen doen. Daar gaat het eigenlijk om. Zo'n stimuleringspakket moet nu werken en niet over anderhalf jaar als de economie weer wat naar boven gaat.

Ik heb gesproken over doelmatiger en rationeler waterbeheer. Daar heb ik de minister verder niet over gehoord.

Ik heb ook gesproken over de buffer die tussen de minister van Financiën en de banken moet worden gezet. De CDA-fractie hecht er toch sterk aan dat dit snel gebeurt. Wij zouden graag zien dat voor de Miljoenennota in ieder geval een schets van de organisatie kan worden gegeven. Daarna kan worden ingevuld wat de organisatie moet doen. De minister heeft gezegd dat dit wettelijk geregeld moet worden en dat het moet worden aanbesteed, maar ik heb niet de indruk dat dit ook in Engeland is gebeurd. Daar is een beheersovereenkomst gesloten tussen de overheid en het nieuw gecreëerde lichaam. Ik wil de minister vragen om daar toch nog even naar te kijken.

Mijn laatste opmerking betreft de discussie over de verhangning. Waar het mijn fractie om ging, was dat duidelijk is dat er 22,3 mld. in ABN zit en dat het terug moet komen. Dat is voor ons het belangrijkste punt. In het najaar waren wij enigszins in verwarring. Het was een erg moeilijke brief en we hebben geprobeerd er brood van te bakken, maar we zijn juist weer door de Rekenkamer met de neus op het feit gedrukt. Nogmaals, voor de CDA-fractie was het belangrijkste punt dat we de kapitaalinjectie in ABN AMRO van 23,3 mld. weer terug willen hebben. Dat daar bonussen aan zijn gekoppeld, is het gevolg van het feit dat zoveel kapitaal op het einde zit.

□

De heer **Weekers** (VVD): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn beantwoording in eerste termijn. Wij blijven van mening verschillen over het budgettaire beleid dat op dit moment nodig en wenselijk is. Ik ga deze discussie niet herhalen. Wij vinden dat het huishoudboekje sneller op orde moet worden gebracht. Wij constateren dat de door het kabinet ingeboekte bezuinigingen boterzacht zijn. In rapportages later in het jaar, de Miljoenennota en de Najaarsnota, zal dat wel blijken. Ik mag hopen dat ik op dat punt ongelijk heb.

Daarnaast verschillen wij van mening over het stimuleringspakket. Het kabinet kiest voor publieke consumptie op allerlei terreinen, voor overal kleine

potjes. De VVD kiest ervoor om private investeringen uit te lokken, te stimuleren. Ik dien enkele moties in om dat te stipuleren, maar niet nadat ik de minister nog een keer heb gevraagd om nog even te reageren op de opmerking van het Centraal Planbureau, dat bij het uitbrengen van de koningin-MEV heeft gewezen op het probleem van ouderen en outsiders op de arbeidsmarkt. Het zegt dat er echt wat dingen moeten veranderen in de sfeer van WW, cao's en ontslagbescherming. Ouderen in een geprivilegieerde positie die door deze crisis onverhoopt aan de kant komen te staan, komen daarna nooit meer aan de slag. Ik vind dat wij ons dat ter harte moeten nemen.

Ik kom op mijn moties.

De **voorzitter**: Hoeveel zijn het er?

De heer **Weekers** (VVD): Vier.

De **voorzitter**: Zo.

De heer **Weekers** (VVD): Het is niet mijn gewoonte om zo veel moties in te dienen, maar vandaag vond ik dat nodig.

Mijn eerste motie slaat op een paar specifieke stimuleringsmaatregelen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat huizenprijzen dalen, het aantal verkopen dramatisch terugvalt en dat verdere verslechtering van de woningmarkt desastreuze gevolgen kan hebben voor de gehele economie;

overwegende dat de risico's van de kosten van de overdrachtsbelasting voor koper en bank bij gedwongen verkoop van een woning een grote rol spelen in de aankoopbeslissing;

verzoekt de regering om in een quick scan een kosten-batenanalyse te maken van de mogelijkheden die het tijdelijk afschaffen van de overdrachtsbelasting biedt voor het stabiliseren van de woningmarkt en het oplossen van de restschuldproblematiek, en de Kamer hierover te informeren voor de aanbidding van de Miljoenennota 2010,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Weekers. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 4 (31965).

De heer **Weekers** (VVD): Ik zeg daarbij dat de getallen die de minister heeft genoemd voor derving overdrachtsbelasting in ieder geval niet stroken met de getallen die wij hebben gekregen van de technische bijstand. Wij hebben ons beperkt tot de particuliere woningen.

De **voorzitter**: U loopt nu echt uit de tijd.

Weekers

De heer **Weekers** (VVD): Dan ga ik snel naar mijn volgende motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

van mening dat het uitlokken van private investeringen effectiever is voor de stimulering van de bouw dan directe investeringen in onderhoud en bouw in publieke sectoren;

voorts van mening dat een generieke btw-maatregel naar Belgisch voorbeeld, gelijke kansen biedt voor alle ondernemers in de bouwsector;

verzoekt de regering, zo snel mogelijk onderhoud en verbetering van woningen onder het verlaagde btw-tarief te brengen en hiervoor dekking te vinden in de gereserveerde middelen uit het aanvullend beleidsakkoord voor onderhoud en bouw van scholen en jeugdzorg-instellingen;

verzoekt de regering voorts, een quick scan te verrichten naar de mogelijkheid om de nieuwbouw van woningen tevens onder het verlaagde btw-tarief te brengen en een afweging te maken om het stimuleringsbudget woningbouw uit de woningmarktbrief hiervoor in te zetten en de Kamer hierover voor de aanbieding van de Miljoenennota 2010 te informeren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Weekers. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 5 (31965).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat uit onderzoek blijkt dat de structurele administratieve lasten van de verpakkingentaks met ruim 19 mln. ruim 22 keer zo hoog zijn als oorspronkelijk door het kabinet werd geraamd en deze lasten voor vele bedrijven hoger zijn dan de belasting zelf;

verzoekt de regering, ter voorkoming van verdere beschadiging van de economie, om in navolging van de vliegtaks ook de verpakkingentaks per 1 juli 2009 af te schaffen en dekking te vinden in een efficiencytaakstelling voor het Rijk en de beperking van inhuur van externen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Weekers. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 6 (31965).

De heer **Weekers** (VVD): Voorzitter. Mijn laatste motie dien ik in omdat ik hiervoor in tegenstelling tot december nu wel steun heb in de Kamer.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de kredietcrisis de regering noodzaak heeft financieel en anderszins te interveniëren in de financiële sector;

overwegende dat deze interventies in sommige gevallen geleid hebben tot een overheidsbelang van 100% dan wel nagenoeg 100% in financiële instellingen, in andere gevallen tot aanzienlijke kapitaalinjecties door de overheid in het eigen vermogen van deze instellingen dan wel tot het door de overheid verwerven van de economische eigendom van activa van deze instellingen;

overwegende dat mogelijke belangentegenstellingen in de functie van de minister van Financiën als aandeelhouder, toezichthouder en beleidsmaker niet zijn uitgesloten;

van mening dat het instellen van een nieuw bureau voor het beheer van de nieuw verkregen deelnemingen op het ministerie van Financiën als onderdeel van de Generale Thesaurie onvoldoende garandeert dat mogelijke belangentegenstellingen worden blootgelegd;

voorts van mening dat een grotere afstand tussen de aansturing van de door de Staat geholpen financiële instellingen en de overheid blijk geeft van een geloofwaardige toekomstige exitstrategie richting de markt;

verzoekt de regering, in overleg met het parlement met de grootste spoed een kleine en effectieve organisatie met eigen rechtspersoonlijkheid, mogelijk naar Brits model, in te stellen, belast met de uitoefening van aandeelhouders-, aansturings- en beheerstaken en om de belangen van de Staat der Nederlanden optimaal te dienen;

verzoekt de regering voorts, uiterlijk bij het indienen van de Miljoenennota 2010 met voorstellen naar de Kamer te komen voor een mandaat van een dergelijke organisatie,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Weekers, De Nerée tot Babberich en Tang. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 7 (31965).

De heer **Weekers** (VVD): Deze motie heb ik dus ingediend namens mijzelf, de heer De Nerée tot Babberich en de heer Tang. Het verzoek van de medeondertekenaars was of dat ook aldus de annalen in kan.

De **voorzitter**: U hebt het gezegd en daarmee staat het in de annalen.

De heer **Tang** (PvdA): Voorzitter. Ik doe enkele constatering. De eerste is dat ik geen idee heb gehoord van de PVV over de manier waarop wij de crisis te lijf moeten gaan. Het ene idee van de PVV, € 400 voor alle gezinnen, is effectief door het CPB ontkracht. Mensen zouden dat bedrag sparen en het zou dus niet leiden tot een stimulering van de economie. Verder komt er van de PVV geen idee. Dat is de ondraaglijke lichtheid van die partij.

De tweede constatering is dat ik veel stoere liberale praat van D66 hoor, maar dat de partij het één zegt en het ander niet doet. Men pleit voor versoepeling van het ontslagrecht, maar geeft ook steun aan de deeltijd-WW, waarbij ontslagen juist worden voorkomen. Zo zijn er meer voorbeelden in dit debat geweest.

Mijn derde constatering is dat het kabinet wel degelijk lef heeft. In 2003 en in alle voorgaande recessies was dat lef er niet. Er wordt nu voor gekozen om op de oude voet te groeien en daarmee de economie overeind te houden. De rekening wordt doorgeschoven om later ingelost te worden. Dat is volgens het boekje voor economen, maar dat is lef voor politici.

Ik dank de minister voor de beantwoording, maar één vraag is blijven liggen. Volgens onze berekeningen is de schuld opgelopen door hogere uitgaven en lagere inkomsten: 66 mld. komt ten goede aan burgers en bedrijven en 44 mld. wordt besteed aan ingrepen bij banken. Graag hoor ik of dit de juiste getallen zijn.

Ik dien een motie in over de huurtoeslag. De toename van de uitgaven is niet volledig toe te schrijven aan werkloosheid, maar dit zal zeker een factor zijn.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het kabinet het voornemen heeft om de huurtoeslag te beperken om de overschrijding in de uitgaven voor de huurtoeslag op te vangen;

overwegende dat een beperking van de huurtoeslag de rekening van de overschrijding bij huishoudens met een smalle beurs legt;

overwegende dat hiermee tevens een hypotheek op de uitkomsten van het interdepartementaal beleids-onderzoek naar vereenvoudiging van toeslagen wordt gelegd;

verzoekt het kabinet, bij de Miljoenennota met alternatieven te komen om de beperking van de huurtoeslag te voorkomen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter: Deze motie is voorgesteld door het lid Tang. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 8 (31965).

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Voorzitter. Ik begin met een reactie op de opmerking van de heer Tang. Als het CPB zegt dat je ten tijde van crises vooral geld over de balk moet blijven gooien, dan moeten wij toch eens kijken wat er in dat CPB zit. Dat is namelijk wat de heer Tang zegt: wij blijven geld over de balk gooien en dat is goed voor de economie. Wij doen daar niet aan mee, wij hoeven geen econoom te zijn om die redenatie niet te volgen. Geld blijven uitgeven en zelfs meer geld uitgeven is voor ons geen oplossing. Op zijn minst zou het kabinet de begroting moeten saneren op uitgaven die de economie niet direct raken. Hierbij denk ik met name aan subsidies en overboekingen naar het buitenland. Daarom heb ik twee moties om daar meer inzicht in te krijgen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

verzoekt de regering, een artikelsgewijs overzicht te presenteren voor 1 augustus 2009 van alle subsidies die door de Staat worden betaald,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter: Deze motie is voorgesteld door het lid Tony van Dijck. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 9 (31965).

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Deze motie dien ik in omdat de subsidiebijbel een aantal jaren geleden is afgeschafte en wij totaal geen inzicht meer hebben in wat er allemaal aan subsidies uit de overheidsbegroting verdwijnt. Dan kom ik op mijn volgende motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

verzoekt de regering, een artikelsgewijs overzicht te presenteren voor 1 augustus 2009 van alle overboekingen die ten bate van buitenlandse partijen worden gedaan,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter: Deze motie is voorgesteld door het lid Tony van Dijck. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 10 (31965).

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Met buitenlandse partijen bedoel ik partijen die zich niet in Nederland hebben gevestigd. Dat geld komt niet ten goede aan de Nederlandse economie.

□

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik wil de minister hartelijk danken voor de, in mijn ogen behoorlijk uitgebreide, beantwoording. In tegenstelling tot sommige fracties in deze Kamer ziet de ChristenUnie wel voortgang in de aanpak van het kabinet van de huidige crisis en de maatregelen die wij daarvoor met elkaar hebben afgesproken. Het is volgens mij zelfs te zien in de aanpak tot na 2011 als de economie daar ruimte voor geeft.

Ik had drie moties voorbereid, maar ik ga ze niet indienen. Ik wil ze wel even noemen omdat het aansluit bij mijn tekst en ik zal zeggen wat ik ervan vond. Ik heb gevraagd naar ov voor minderjarige mbo'ers. Ik had daar een motie voor klaarliggen, maar gezien de opmerkingen van de minister hierover en over de systeemdificussie die wij hierover hebben gehad, vraag ik wel een toezegging. De Kamer wil zo mogelijk per ommegaande een brief van de staatssecretaris hierover krijgen. Aan de minister dus de vraag om dat door te geleiden. De staatssecretaris wordt verzocht in die brief in te gaan op mijn vraag om dit bij de begroting van 2010 en 2011 alsnog te regelen. Ik vraag niet al om een regeling, maar om een toezegging dat hiernaar gekeken gaat worden.

Net als de heer De Nerée had ik een aantal opmerkingen over het Provinciefonds. In de voorbereiding was ik ook met een motie hierover bezig. De minister heeft gezegd dat er nadere discussie komt. Ik ben benieuwd hoe het overleg met het IPO gaat aflopen. Ik zou graag de toezegging van de minister hebben om ons zo mogelijk bij de Miljoenennota verder te informeren over de voortgang van de gesprekken en over hoe dit met de provincies afloopt. Als ik die toezegging krijg, denk ik dat wij al veel bereikt hebben in dit debat.

Dan kom ik op de hogeschool in Flevoland. Dat ligt mij natuurlijk na aan het hart. Ik ben positief gestemd over de antwoorden van de minister. Laat ik zijn glimlach maar zo uitleggen. Misschien leg ik die fout uit en dan ben ik weer treurig, maar vooralsnog is dat niet het geval. Alles staat klaar in Flevoland. Als er voor de zomer een "ja" komt, zal hoger onderwijs in Flevoland nog in het studiejaar 2010-2011 kunnen starten. Dat zou voor deze jongste provincie in Nederland een geweldige start zijn. Ik zou het zeer op prijs stellen als daarover vrijdag een besluit valt in de ministerraad en dat deze Kamer daarvan zo snel mogelijk op de hoogte wordt gebracht.

□

Mevrouw **Sap** (GroenLinks): Voorzitter. Ik dank de minister allereerst voor de beantwoording, zeker op dit late tijdstip. Wij missen in de kabinetsagenda aandacht voor de echte structurele hervormingen. Ook dit debat heeft daar weer heel weinig in geboden. Het heeft ons eigenlijk het doorkijkje geboden dat het kabinet op wezenlijke punten – de 3,2 mld. en de AOW zijn genoemd – er niet doorkomt en er echt niet samen uitkomt.

Op het terrein van de AOW zijn veel misverstanden. Dat bleek ook uit dit debat. Ik herhaal mijn aanbod om daar waar nodig te bemiddelen. De kern daarin is of je in de toekomst toe wilt werken naar economische zelfstandigheid, ook voor lager opgeleide vrouwen. Of zetten wij het halfslachtige beleid voort waarbij wij deels op de weg van de economische zelfstandigheid gaan, maar ook nog steeds voor een ander deel kostwinners-

voorzieningen in ons systeem blijven handhaven; in dit geval in de AOW. GroenLinks wil dat niet. Wij willen echt inzetten op economische zelfstandigheid voor deze kwetsbare vrouwen en wij willen daarbij uiteraard naast de prikkels in de AOW, betere scholing, verlof en kinderopvang. Dat zou echt een enorme stimulans zijn voor zowel de participatie als voor de houdbaarheid.

Dan mijn verzoeken met betrekking tot het uren-criterium en het toeslagensysteem. Dank voor de toezegging dat het de aandacht heeft van het kabinet, maar GroenLinks wil graag dat er ook echt iets mee gebeurt. Daarom heb ik twee moties.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de huidige regelgeving ten aanzien van zelfstandige ondernemers het zelfstandig ondernemerschap in vele gevallen onnodig frustrateert;

overwegende dat de vele mensen die de komende tijd hun baan zullen verliezen een nieuw perspectief kunnen vinden door voor zichzelf te beginnen;

overwegende dat ook zelfstandig ondernemerschap in deeltijd zeker in economisch zware tijden zo veel mogelijk gestimuleerd dient te worden;

overwegende dat zelfstandige en startende ondernemers momenteel verplicht worden, te veel tijd aan administratieve lasten te besteden en dat zij deze tijd beter aan hun ondernemerschap zelf zouden kunnen besteden;

verzoekt de regering, het uren-criterium waarbij een ondernemer minimaal 1225 uren aan zijn onderneming dient te besteden zo snel mogelijk te vervangen door een systeem waarbij de verstrekking van fiscale aftrekposten en subsidies gekoppeld wordt aan het aandeel van het inkomen dat iemand uit het ondernemerschap haalt,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Sap en Weekers. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 11 (31965).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat er grote en onrechtvaardige verschillen bestaan in de ontvangen toeslagen van kopers en huurders met hetzelfde bruto-inkomen;

constaterende dat de oorzaak hiervan is dat de hypotheekrenteaftrek leidt tot een verlaging van het toetsinkomen in de Algemene Wet Inkomensafhankelijke Regelingen (AWIR);

Sap

verzoekt de regering, het toetsinkomen waarop de verschillende toeslagen worden gebaseerd zodanig te herzien dat huurders en kopers met eenzelfde brutoinkomen niet langer verschillende toeslagen ontvangen en de Kamer van deze herziening uiterlijk bij Prinsjesdag op de hoogte te stellen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Sap en Irrgang. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 12 (31965).

De heer **Pechtold** (D66): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn beantwoording. Ik weet niet hoe laat het in zijn beleving op dit moment is, na de reis van gisterenavond, maar ik hoop dat hij morgenavond iets leukers te doen heeft.

Mijn zorgen blijven. Dit kabinet heeft weliswaar een pakket gepresenteerd, maar de structurele aanpak op de lange termijn, de kansen van de crisis, blijven liggen. Dan heb ik het met name over arbeidsmarkt en woningmarkt. Mijn partij heeft duidelijk aangegeven de kiezer niet naar de mond te willen praten, ook niet in crisistijd, maar lef wil tonen om de mensen mee te nemen in een visie.

Ik heb kennisgenomen van de toezegging van de minister als het gaat om de stages. Ik heb begrepen dat daarover voor 1 oktober helderheid komt. Dat is eigenlijk wat het kabinet ook belooft, namelijk inzicht in hoeveel bedrijven er zitten te popelen om die stages te bieden. Ik zou voor het verslag nog graag iets duidelijker willen hebben wat die toezegging nu precies inhoudt. Is dat een brief die wij bij de Miljoenennota krijgen of is dat iets wat wij voor het reces nog mogen verwachten?

Dan die focus. Dat is inderdaad een fout van mij. Het betreft inderdaad de commissie voor de Rijksuitgaven. Mijn fractie zal er graag aan meewerken en ik vind het aanbod van de regering, twee van de Kamer en twee van het kabinet, een zeer werkbare.

Dan nog het punt van de 3,2 mld. De minister stelt dat hij 3,2 mld. bezuinigt. In het antwoord op de feitelijke vragen zegt de minister: voor zowel uitkeringen als lonen geldt dat de ontwikkelingen in de markt worden gevolgd; afwijking van de ontwikkelingen in de markt is een structurele bezuiniging. De minister geeft hierbij dus aan dat er geen sprake is van een bezuiniging in de eerste plaats. Het volgen van de lonen in de markt is namelijk staand beleid. Voor 2011 moet deze boekhoudkundige truc – want zo zie ik het toch maar – 3,2 mld. opleveren, maar de minister boekt voor 2010 al 1,3 mld. in. Over twee maanden moet zijn begroting af zijn. Kan de minister aangeven of hij van plan is om de 1,3 mld. voor dat jaar op een andere manier in te vullen als blijkt dat dit bedrag niet gehaald wordt door loonstijgingen in de private sector? Graag hierop een helder antwoord en niet weer een uitstel van antwoord.

Dan heb ik nog twee moties. De eerste gaat over het stimuleringspakket en een heroverweging ter zake.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat het kabinet in het voorjaar van 2010 een weegmoment heeft waarop wordt besloten of en met hoeveel, afhankelijk van de economische groei, het stimuleringspakket wordt doorgetrokken;

constaterende dat er tot nog toe geen onderzoek is gedaan naar de effectiviteit van de crisismaatregelen;

van mening dat het doortrekken van het crisispakket alleen zinvol is als het pakket aantoonbaar positieve effecten op de economie sorteert;

verzoekt de regering, de maatregelen van het crisispakket te laten onderzoeken, de Kamer over de resultaten van het onderzoek te informeren gelijktijdig met de verschijning van het Centraal Economisch Plan van het CPB en de resultaten van het onderzoek mee te laten wegen in de beslissing om het crisispakket door te trekken naar 2011,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Pechtold. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 13 (31965).

De heer **Pechtold** (D66): Omdat ik al vermoedde dat de heer Cramer – hoe zeg je dat netjes? – zijn verhaal over de mbo zou intrekken en omdat de SP, GroenLinks en D66 al jaren proberen voor elkaar te krijgen dat we het openbaar vervoer goed regelen, wat echter voor het volgende schooljaar en het schooljaar daarna weer wordt uitgesteld, ga ik de heer Cramer met de volgende motie helpen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de middelen die oorspronkelijk waren geoormerkt voor de tegemoetkoming in de reiskosten voor 16- en 17-jarige mbo'ers anders worden aangewend;

van mening dat de belangrijke keuze van deze scholieren voor een opleiding niet beperkt mag worden door financiële overwegingen als reiskosten;

verzoekt de regering, de eerder hiervoor geoormerkte middelen alsnog in te zetten voor de tegemoetkoming in de reiskosten van 16- en 17-jarige mbo'ers,

en gaat over tot de orde van de dag.

Pechtold

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Pechtold. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 14 (31965).

De heer **Pechtold** (D66): De heer Cramer kan voor deze motie stemmen, want daarin staat precies zijn verhaal.

De **voorzitter**: De heer Cramer merkt op dat hij dit een sympathieke motie vindt.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Voorzitter. Ik kan kort zijn. Ik wil de minister graag bedanken voor zijn beantwoording. Ik had een motie in gedachte over de problemen in gemeentebestuurlijke kring met het meerjarenperspectief na 2011. De minister heeft klip-en-klaar toegezegd bij de begrotingsstukken voor het komende begrotingsjaar op Prinsjesdag bij de Miljoenennota enzovoort expliciet op die vraagstelling terug te komen. Hij verzocht mij om dat af te wachten. Dat wil ik dus doen en zie af van het indienen van een motie.

Wat betreft mijn pleidooi om in het kader van de verduurzaming de projecten voor het benutten van aardwarmte mee te nemen, heeft de minister verwezen naar minister Van der Hoeven. Ik kan dat begrijpen, maar hij zou mij zeer dienen als hij mij kan toezeggen dat hij dit doorgeleid naar die minister, met het verzoek om daar in een brief of op een andere wijze op korte termijn op terug te komen in de Kamer.

Tot slot het amendement op stuk nr. 4 bij de met de Voorjaarsnota samenhangende wijzigingen van de begroting van het ministerie van Verkeer en Waterstaat voor 2009. Dat amendement is vanavond in het AO over de binnenvaart aan de orde gesteld door mijn collega in de fractie, de heer Van der Staaij. Een kleine fractie heeft nadelen, maar ook wel eens voordelen. Ik heb intussen van hem begrepen dat de staatssecretaris, mevrouw Huizinga, sympathie heeft voor dit amendement en de doelstelling accepteert en zelfs steunt. Zij constateerde met de minister van Financiën dat het amendement qua dekking rondloopt. Ik neem dus aan dat dit amendement daarmee een positieve bejegening kan krijgen van de bewindslieden.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Voorzitter. Het land is in een kredietcrisis, mensen worden werkloos en zien hun vermogen afnemen, en wij hebben het debat over de Voorjaarsnota. Ik doe voor het eerst aan dat debat mee en heb mij zeer verbaasd. We krijgen een brief, een Voorjaarsnota, op 29 mei. Daarover debatteren wij op 30 juni met een minister, die constant zit te sms'en.

Minister **Bos**: Maar ik hoor u wel. Ik doe dat onder andere om antwoord op uw vragen te kunnen geven.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Mannen kunnen geen twee dingen tegelijk.

De **voorzitter**: Dat is echt bewezen. Dat steun ik, maar het is niet hoffelijk en dat weet de minister ook. Mevrouw Verdonk vervolgt haar betoog.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Dan krijg je die brief op 29 mei, debat op 30 juni, zo'n pak papier, niet genummerd, heel veel plannen, niks concreets en niks over de voortgang. Ik heb mij dus nogal verbaasd vanavond.

Ik heb immigratie een bodemloze put genoemd. Ik krijg van de minister het antwoord dat ik maar eens even moet gaan praten met de staatssecretaris van Justitie. Nee, er wordt veel te veel geld uitgegeven en ook de ramingen van volgend jaar zijn weer veel te laag. Dat concludeer ik bij dezen.

Ik krijg ook nog een antwoord op de vraag over wat er met de inburgeringsgelden is gebeurd. Er is namelijk niet ingeburgerd, dus er is gewoon geld over. Verder krijg ik nog een antwoord van de minister op mijn vraag over de overdrachtsbelasting. En dan dien ik ook nog een motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat een ov-jaarkaart voor middelbare scholieren in de leeftijd van 16 tot 18 jaar gewenst is;

overwegende dat er gelden voor een dergelijke maatregel waren gereserveerd;

verzoekt de regering, deze ov-jaarkaart voor middelbare scholieren van 16 tot 18 jaar alsnog met ingang van het schooljaar 2009-2010 in te voeren;

verzoekt de regering tevens, de daarvoor gereserveerde gelden alsnog voor dit doel te bestemmen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Verdonk. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 15 (31965).

De heer **Tang** (PvdA): Ik wacht nog op een complimentje voor dit kabinet vanwege de voortvarende aanpak van de jeugdwerkloosheid, gelet op het actieplan tegen jeugdwerkloosheid.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Ik zag u al staan. Er ligt inderdaad een plan. Ik heb goed bekeken wat er wordt gedaan met de aanbevelingen van de heer De Boer. Die man weet immers waarover hij spreekt. Ik zie dat de eerste aanzet er is. Oké, het kabinet krijgt het voordeel van de twijfel, maar ik zal het scherp in de gaten houden.

De **voorzitter**: Daarmee zijn wij klaar met de inbreng in tweede termijn van de kant van de Kamer. Op verzoek van de minister schors ik de vergadering enkele minuten, maar ik heb voor de leden gezorgd in het ledenrestaurant.

De vergadering wordt van 0.25 uur tot 0.40 uur geschorst.

Minister **Bos**: Voorzitter. Ik zal proberen zo snel mogelijk af te ronden.

De heer **Irrgang** vroeg zich af of het feit dat er een apart artikel voor de Generale Thesaurie voor inhuur externen is opgenomen, betekent dat externen niet meer onder de andere begrotingsartikelen geboekt kunnen worden. Nee, dat is niet zo. De problematiek waar ik vorig jaar op wees, gaat nog steeds op, ook bij Financiën. De reden om dit artikel op te nemen, is dat wij op dit moment binnen de Generale Thesaurie heel erg flexibel moeten zijn in wie wij waar inzetten. In plaats van specifieke menskracht aan specifieke begrotingsartikelen toe te wijzen om dat een halfjaar later weer te veranderen omdat de behoefte zo snel verandert, hebben wij ervoor gekozen om één nieuw artikel voor inhuur te plaatsen. Dat betekent dat wij dat vervolgens naar willekeur binnen de Generale Thesaurie kunnen toedelen. De vraag van de heer **Irrgang** was of je met behulp van begrotingsartikelen de inhuur van externen kunt stoppen. Het probleem waar hij op wees, is hier in ieder geval niet opgelost. Als wij daar iets aan willen doen, dan moeten wij verder op de route die met minister Ter Horst is besproken. Dan moeten wij kijken naar een vorm van normering.

De heer **Irrgang** (SP): Voorzitter ...

De **voorzitter**: Ik wil eigenlijk geen interruptie meer toestaan.

De heer **Irrgang** (SP): Dit is een discussie over de begrotingsindeling.

De **voorzitter**: Dat is mij niet ontgaan.

De heer **Irrgang** (SP): Er is eigenlijk geen ander moment meer. Dat is mij in ieder geval niet bekend. Ik zou er met uw permissie nog één vraag over willen stellen.

De **voorzitter**: Ga uw gang.

De heer **Irrgang** (SP): Kosten voor ambtenaren Generale Thesaurie kunnen dus niet meer uit andere begrotingsartikelen worden bekostigd dan uit dit artikel. Ik zie de minister nu knikken. Misschien moet hij er nogmaals op reageren.

Minister **Bos**: Nee, dat is niet zo. Het is een flexibiliteitsartikel dat wij hebben toegevoegd aan de begroting. Dan hoeven wij mensen niet bij voorbaat aan het ene of het andere begrotingsartikel toe te delen, maar kan de toedeling in de loop van het jaar variëren. Dan wordt het één keer toebedeeld aan een begrotingsartikel. Dat betekent niet dat er onder andere begrotingsartikelen geen sprake kan zijn van inhuur van externen.

De heer **Irrgang** (SP): Kunnen ambtenaren Generale Thesaurie ook op andere begrotingsartikelen geboekt worden dan op het nieuwe niet-beleidsartikel Generale Thesaurie?

Minister **Bos**: Nu begrijp ik er niets meer van.

De heer **Irrgang** (SP): U begon zelf over externe inhuur.

Uw artikel gaat daar helemaal niet over. Dat is de discussie die ik vorig jaar voerde.

Minister **Bos**: Maar u haalde het in die context aan.

De heer **Irrgang** (SP): Ja, omdat u zelf een niet-beleidsartikel maakt, waar de kosten voor ambtenaren Generale Thesaurie ...

Minister **Bos**: Het principe blijft hetzelfde. Het is eigenlijk een soort poolartikel. Daar boeken wij mensen die wij gedurende het jaar flexibel willen kunnen inzetten. Dat betekent niet dat er elders niet voor dezelfde taken geboekt zou kunnen worden. Het is een extra. Het is niet zo dat andere zaken onder de andere artikelen niet meer nodig zijn. In die zin biedt het net zo min een oplossing. Het werkt net zo min normerend als het zou hebben gewerkt als wij de problematiek van externe inhuur zouden willen aanpakken.

De heer **Irrgang** heeft met de heer De Nerée gedebatteerd over de ING-condities. Ik laat het even voor wat het is. Ik heb gezegd dat wij bereid zijn om daarover te spreken.

Zowel de heer De Nerée als de heer **Irrgang** heeft gesproken over de kwestie van de kapitaalinjecties. Misschien mag ik mij nog een kleine correctie veroorloven op een uitspraak van de heer De Nerée. Hij zei dat er uiteindelijk sprake was van een kapitaalinjectie van 23,3 mld. in ABN AMRO. De waarde van onze deelname is nu 23,3 mld. Ik denk dat dit de beste manier is om het uit te drukken. Zoveel willen wij er in de stand van zaken van vandaag ook voor terughebben. Zouden wij er in de loop van de tijd nog meer aan toevoegen, dan willen wij dat ook terughebben. Daarvan is 16,8 mld. naar de Belgen gegaan en 6,5 mld. is afgelopen december geregeld.

De heer De Nerée heeft het nog even gehad over de bufferorganisatie. Hij wijst erop dat die in het Verenigd Koninkrijk niet bij wet is geregeld. Dit is in Duitsland wel het geval. In Duitsland is er ook geen sprake van een aparte rechtspersoon, maar van een orgaan van de staat, zoals de Hoge Colleges van Staat in Nederland. Je kunt zo'n orgaan een onafhankelijke positie geven binnen het staatsapparaat. Dit scheelt veel, bijvoorbeeld als je niet terecht wilt komen in vermogensoverdracht naar een organisatie buiten het Rijk, want je hebt het over aandeelhoudersrechten. Dit zou ervoor kunnen pleiten om zo'n bufferorganisatie, als die gewenst wordt, een plaats binnen het Rijk te geven. Ik kom hier straks bij de bespreking van de motie nog op terug.

De heer **Weekers** heeft zijn bekende punten gemaakt, die ik maar niet nog eens zal beantwoorden. Ik hoop dat hij het mij niet kwalijk neemt dat het nu wat ver gaat om nog uitgebreid in te gaan op de positie van ouderen op de arbeidsmarkt. Volgens mij is dit namens zijn fractie al uitgebreid met minister Donner besproken, inclusief de vraag waarom het kabinet geen veranderingen in het ontslagrecht doorvoert anders dan de maximering van de ontslagvergoeding boven een bepaald inkomen. Het is dus ook weer niet zo dat er op dit punt niets gebeurt.

De heer **Weekers** heeft vervolgens vier moties ingediend. In de eerste motie, de motie op stuk nr. 4, wordt de regering gevraagd om in een quickscan een kosten-batenanalyse te maken van de mogelijkheid die het tijdelijk afschaffen van de overdrachtsbelasting biedt. Als de Kamer dit van mij vraagt, doe ik dat natuurlijk, maar eigenlijk voel ik hier niet zo veel voor. Dit suggereert

Bos

reert immers dat dit als een optie boven de markt hangt en dat is niet het geval. Om alle redenen die de heer Weekers zelf heeft genoemd, is het belangrijk om de woningmarkt nu niet onzeker te maken over bepaalde zaken die de overheid nog zou overwegen. Er zijn geen plannen om de overdrachtsbelasting tijdelijk of niet te verminderen. Het lijkt mij niet verstandig om die verwachting te creëren.

De motie op stuk nr. 5 treft hetzelfde lot, omdat daarin sprake is van de mogelijkheid van een verlaagd btw-tarief. Wij hebben op dit moment echt alles gedaan voor de woningmarkt wat wij willen doen. Er zitten geen verdere maatregelen in het vat en ik wil geen verwachtingen wekken. Dat is niet verstandig op die markt, omdat die het koop- of verkoopgedrag zouden kunnen beïnvloeden. Ik ontraad de aanneming van deze motie dus om dezelfde reden.

In de motie op stuk nr. 6 wordt de regering gevraagd om per vandaag, want het is inmiddels 1 juli, de verpakkingentaks af te schaffen. Wij kunnen heel snel werken, maar zo snel nu ook weer niet. De dekking die daarvoor wordt geboden, zou bovendien een schending van de begrotingsregels met zich meebrengen, omdat hij vraagt om een dekking aan de uitgavenkant. Daarmee zouden wij de scheiding tussen inkomsten en uitgaven schenden en dat doen wij, na de lessen van mijn voorganger liever niet.

De vierde motie van de heer Weekers, de motie op stuk nr. 7, heeft betrekking op de organisatie die tussen het kabinet en de banken zou moeten worden ingebracht. Die motie heeft eigenlijk twee dictums. Is dat het meervoud van dictum? Dicta? Nee, het meervoud van um is geen a, zoveel heb ik er nog wel van onthouden. Dicti of dictu? Ik weet het niet.

In de motie wordt de regering gevraagd om met de grootste spoed sowieso al een kleine en effectieve organisatie met eigen rechtspersoonlijkheid naar Brits model in te stellen en daarna voorstellen te doen voor het mandaat. Die twee zaken hangen echt met elkaar samen. Het mandaat is bepalend voor het type organisatie dat wij willen hebben. Ik heb zojuist al gezegd dat het misschien helemaal niet gewenst is om een eigen rechtspersoonlijkheid in te stellen maar eerder te kiezen voor de vorm van een hoog college van Staat. Dan is het een rechtspersoon Staat. Het zal ook de nodige vragen met zich meebrengen. Als de Kamer er niet van overtuigd is misschien nog niet eens in de sfeer van aanbesteding en dergelijke, maar toch wel in de sfeer van overdracht van rechten en de overdracht van vermogen.

Ik stel voor om de volgorde om te draaien en ik ben bereid daarbij alle haast te maken die de Kamer van mij vraagt. Als dit me voor de Miljoenennota lukt, doe ik het graag ervoor. Ik zal de Kamer eerst een schets sturen van het type organisatie dat zal doen wat de Kamer graag zou zien. Als we het over het type organisatie en mandaat eens zijn, kunnen we vervolgens bezien welke juridische vormgeving daar het best bij past. Als de Kamer mij de ruimte zou geven om me met name op het laatste dictum toe te leggen, kan ik prima met deze uitspraak leven.

De volgende motie, van de heer Tang, gaat over alternatieven om de beperking van de huurtoeslag te voorkomen. Wij hebben uiteraard goed nagedacht over ons voorstel. Op dit moment zien we die alternatieven

niet. Voor het overige wacht ik de uitspraak van de Kamer af.

De motie van de heer Van Dijck vraagt om een artikelsgewijs overzicht van alle subsidies die de Staat betaalt. Zo'n subsidieoverzicht wordt elke vier jaar gemaakt. Dit is dus niet in het afgelopen jaar afgeschaft, maar het verschijnt gewoon met een vierjaarlijkse frequentie. De laatste versie was van 2006, in 2010 komt er gewoon weer een nieuwe. Deze motie is dus als overbodig te zien.

De volgende motie van de heer Van Dijck verzoekt de regering om een overzicht te presenteren van alle overboekingen die ten behoeve van buitenlandse partijen worden gedaan. Ik dacht even dat de motie ging over de financiering van politieke partijen, maar ik begrijp nu dat het erom gaat dat subsidies niet bij buitenlandse bedrijven terechtkomen. In dat geval kan ik niet nalaten om op te merken dat de belastingverlaging die de heer Van Dijck voorstaat, absoluut een manier is om de economie te stimuleren waarbij je zeker weet dat er veel geld in het buitenland terechtkomt, dus de beste garantie dat het geld niet aan de Nederlandse economie ten goede komt. Deze motie van hem is daarom niet geweldig consistent met de rest van zijn inbreng. Verder denk ik dat het apert onmogelijk is om deze motie uit te voeren. Ik ontraad haar dus.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Voorzitter. De minister vraagt om een toelichting.

Minister **Bos**: Nee hoor.

De **voorzitter**: Dat heb ik ook niet gehoord.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Er is een misverstand over de inhoud van mijn motie en ik wil haar graag toelichten.

De **voorzitter**: Eigenlijk wil ik het niet horen. Het is nu tien voor één en er wacht nog een andere minister.

De heer **Tony van Dijck** (PVV): De minister heeft het over politieke partijen en over buitenlandse bedrijven, maar dat bedoel ik helemaal niet in mijn motie. Ik mag dan mijn motie toch wel toelichten?

De **voorzitter**: Kom op dan!

De heer **Tony van Dijck** (PVV): Het gaat mij om de geldstromen vanuit Nederland naar het buitenland. Overmakingen naar ontwikkelingshulp of naar de Wereldbank of de export van kinderbijslag, is allemaal geld dat uit Nederland verdwijnt en niet in de Nederlandse economie terechtkomt. Ik heb daar graag een overzicht van, want dat zijn belastingcenten die niet in de Nederlandse economie terechtkomen.

Minister **Bos**: Zo'n overzicht valt dus niet te geven. En als we zouden doen wat u als onderdeel van uw verkiezingspakket voorstelt, namelijk uw belastingverlaging, dan zal dat geld wellicht worden gebruikt om de badkamer door een Pool te laten verbouwen, zodat het ook naar het buitenland gaat.

De motie van de heer Cramer vraagt om een brief bij de begroting voor 2010 van de staatssecretaris van OCW over de reiskosten voor mbo-scholieren. Ik kan doen

Bos

waar de Kamer zich al eerder positief over heeft uitgesproken en ben bereid om ervoor te zorgen dat zij die brief tijdig aan de Kamer stuurt. Ik kan ook toezeggen dat ik, conform het verzoek van de heer Cramer, bereid ben om uiterlijk in de Miljoenennota weer te berichten over de stand van zaken van het overleg met provincies over de invulling van de 2011-taakstelling en wat daar verder aan vastzit. Ik knoop goed in mijn oren dat hij aanstaande vrijdag een positief besluit verwacht over Windesheim en Flevoland.

Nu de moties van mevrouw Sap. Ik zal het debat over de AOW nu niet overdoen. Eerst haar motie over het urencriterium. Ik vraag haar echt om die motie aan te houden totdat zij het Belastingplan gezien heeft. Ik breng haar verzoek over aan de heer De Jager. Zij kan dan zien wat hij ermee doet. Ik doe hetzelfde verzoek bij haar tweede motie over toeslagen. Ik heb gezegd dat wij bereid zijn om in de kabinetsreactie op het IBO-onderzoek dat over toeslagen gaat uitgebreid in te gaan op de problematiek die zij aanroert. Ik kan mij voorstellen dat zij wacht met het doen van een verzoek om het systeem te veranderen tot zij het kabinetsstandpunt kent over de problematiek die wij onder de loep hebben genomen.

Ik kan tegenover de heer Pechtold toezeggen dat er uiterlijk bij de Miljoenennota een brief ligt van de collega's van Sociale Zaken en Werkgelegenheid over wat er feitelijk gerealiseerd is. Ik heb de vragen begrepen rondom de stagetoezeggingen die eerder in het crisispakket naar voren zijn gekomen. Ik verheug mij op de mede door hem te bevorderen inbreng van de Kamer rondom wat twee thema's kunnen zijn in de richting van Verantwoordingsdag volgend jaar. Over de 3,2 mld. en de 1,3 mld. komen wij ongetwijfeld nog te spreken, maar op dit moment ziet het geen kabinet geen aanleiding tot verdere initiatieven.

De heer Pechtold heeft een motie ingediend over het CPB. Ik ga mij daar niet tegen verklaren, maar ik verzoek hem wel om zich af te vragen hoe proportioneel dit is. Ik kan mij ook een quick scan voorstellen van het CPB. Misschien is dat proportioneel en kan die tijdig worden uitgevoerd. Dat verzoek kan worden overgebracht aan het CPB.

De heer **Pechtold** (D66): Voorzitter. Als dat een toezegging van het kabinet is, dan houd ik mijn motie even aan.

Minister **Bos**: Dat verzoek brengen wij inderdaad over aan het CPB.

De **voorzitter**: Op verzoek van de heer Pechtold stel ik voor, zijn motie (31965, nr. 13) van de agenda af te voeren.

Daartoe wordt besloten.

Minister **Bos**: Voorzitter. Ik kom te spreken over de motie over de mbo'ers. Mevrouw Verdonk heeft daar ook nog een motie over ingediend. Daar geldt hetzelfde voor. Dat staat zo haaks op de redenering die het kabinet verdedigt, om goede redenen, namelijk uitvoeringsproblemen en de noodzaak om prioriteiten te stellen, dat wij beide moties ontraden.

Mevrouw Verdonk heeft nog gevraagd naar de overdrachtsbelasting. Ik heb geen actueel cijfer wat de

realisatie is per eind juni, over hoeveel er al is binnengekomen. Het jaargetal dat ik noemde als raming is wel mede tot stand gekomen op basis van wat de Belastingdienst tot nu toe binnen heeft zien komen. Op basis van die lagere dan geraamde bedragen heeft men verondersteld dat het jaarbedrag lager zal zijn dan wat wij vorig jaar dachten dat het zou zijn.

Op het punt van inburgering en eventueel vrijvallende gelden speelt de problematiek in 2010/2011, niet in 2009, in elk geval niet in bedragen die groter zijn dan de eindejaarsmarge. Minister Van der Laan zal daar bij de Miljoenennota specifiek op ingaan. Ik ken de specifieke informatie ook niet, in elk geval niet op dit moment.

In reactie op vragen van de heer Weekers kan ik bevestigen dat de gemaakte afspraken over het accres voor de jaren 2009 tot en met 2011 afspraken zijn over nominale accessen, for better and for worse. Tegenover de heer De Nerée bevestig ik dat waar hij mogelijkheden zag in de sfeer van waterbeheer om bijvoorbeeld rond rioolwater, afvalwater en daarop betrekking hebbende bestuurskosten en heffingen daar een doelmatigheids-winst te boeken, wij die mogelijkheden zeker ook zien. De formulering is geweest dat wij niet à priori een verandering van de bestuurlijke orde beoogden. Ik herhaal dat. Ik constateer tegelijkertijd dat als ik het wel heb er vorige week in de Kamer een discussie is geweest over waterschapsverkiezingen en de vraag of die niet gecombineerd moest worden met gemeenteraadsverkiezingen en verkiezingen voor provinciale staten. Daar speelt dus een en ander wat misschien op enig moment ooit creatief hiermee gecombineerd kan worden. Dat wordt echter niet à priori beoogd. De grootste winst zal liggen bij mogelijkheden tot schaalvergroting in die waterketen bij riool- en afvalwater en dergelijke.

De **voorzitter**: Ik dank de minister.

Minister **Bos**: Fijn.

De laatste vraag van de heer Tang was of er gezegd kan worden dat er 66 mld. naar gezinnen en bedrijven is gegaan en 44 mld. naar banken. Ik weet niet precies waar het bedrag van 44 mld. vandaan komt. Ik veronderstel dat het bedrag van 70 mld. een schatting is van het totale effect van de automatische stabilisator over 2009 en 2010. Dat komt inderdaad in die buurt.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Helaas is een vraag van mij blijven liggen. Dat kan gebeuren.

Minister **Bos**: Ik weet hem! Mijn oordeel over het amendement over de binnenvaart is inmiddels positief gezien het feit dat collega Huizinga daarover kennelijk ook reeds positief heeft geoordeeld en ik heb geconstateerd dat het financieel sluitend is.

De heer **Van der Vlies** (SGP): En dan nog de aardwarmteprojecten. Dat zou u naar collega Van der Hoeven doorgeleiden.

Minister **Bos**: Dat zal ik doen. Ik bevestig dat nogmaals.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Ik kan de redenering van de minister over de inburgeringsgelden voor 2009 niet volgen. Ik zou daarover graag schriftelijke informatie ontvangen. Ten aanzien van de overdrachtsbelasting acht

Bos

ik juist de uitputting ontzettend relevant. Ook daarover zou ik graag schriftelijk meer informatie ontvangen.

Minister **Bos**: Wat bedoelt mevrouw Verdonk met de uitputting?

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Sorry. Ik bedoel niet de uitputting, maar de inkomsten van de overdrachtsbelasting.

Minister **Bos**: Als wij daarover informatie hebben, krijgt de Kamer die van mij. Ook de informatie over de inburgering kan ik toezeggen. Misschien dat die brief van collega Van der Laan en niet van mij zal komen.

De **voorzitter**: Ik dank de minister. Ik sluit de beraadslagingen over de Voorjaarsnota. Er is al gebeld. Wij kunnen meteen doorgaan met het VAO Icesave.

Minister **Bos**: O, fijn.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Stemmingen over de ingediende moties zullen aanstaande donderdag plaatsvinden.

Aan de orde is het **debat** naar aanleiding van algemeen overleggen op 24 en 25 juni 2009 over **Icesave**.

De heer **Tang** (PvdA): Voorzitter. Ik wil een motie indienen.

De **voorzitter**: Dat moet zelfs. U mag niets anders doen dan een motie voorlezen.

De heer **Tang** (PvdA): Ik beperk mij tot het voorlezen van de motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat in het onderzoek naar de gang van zaken rondom Icesave wordt gesproken over een procedurele benadering door DNB en beperkte, voorzichtige opvatting van haar bevoegdheid tot aanwijzing;

constaterende dat onderzoek naar de gang van zaken rondom Vie d'Or concludeert dat DNB zijn bevoegdheden formeel interpreteert en deze wat terughoudend gebruikt;

overwegende dat er publieke twijfels zijn gerezen over het functioneren van de toezichthouder door weifelend optreden in deze en andere zaken;

overwegende dat het toezicht wezenlijk is voor de betrouwbaarheid van en vertrouwen in financiële instellingen en dat publieke twijfels over het toezicht zo veel mogelijk weggenomen moeten worden;

verzoekt de regering, in samenspraak met DNB een visitatiecommissie in te stellen met de brede opdracht om het prudentieel toezicht tegen het licht te houden, waaronder de samenwerking tussen toezichthouder en het ministerie, en te komen met verbetervoorstellen voor cultuur en structuur van de organisatie van de toezichthouder;

verzoekt de regering tevens, deze commissie snel te laten starten zodat de resultaten tijdig beschikbaar zijn voor de Algemene Rekenkamer en de parlementaire onderzoekscommissie naar de kredietcrisis,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Tang, Irrgang en Weekers. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 224 (31371).

Wij wachten even tot de minister beschikt over de tekst van de motie.

De vergadering is niet geschorst.

Minister **Bos**: Voorzitter. Ik dank de heer Tang voor zijn motie op stuk nr. 124, waarin de regering wordt verzocht om in samenspraak met DNB een visitatiecommissie in te stellen met de brede opdracht om het prudentieel toezicht tegen het licht te houden, waaronder de samenwerking tussen toezichthouder en het ministerie, en te komen met verbetervoorstellen voor cultuur en structuur van de organisatie van de toezichthouder. De heer Tang weet hoe ik hierover denk. Ik heb toegezegd dat ik de Algemene Rekenkamer zal benaderen met de vraag om dit te doen. Het lijkt me in dat licht wat voorbarig om nu al een ander verzoek te formuleren. Uit dien hoofde wil ik deze motie dus ontraden.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Stemmingen over de motie vinden aanstaande donderdag plaats.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

Aan de orde is het **spoeddebat** over **bancaire kredietverlening aan bedrijven**.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Voorzitter. Ondernemingen gaan failliet, ondernemers slapen niet meer en werknemers komen op straat te staan. En waarom? Omdat de banken geen kredieten verlenen. Ik heb dit spoeddebat aangevraagd om eindelijk duidelijkheid te krijgen over de toegezegde extra kredietverlening van 25 mld. door ING. Mijn mening – daar begin ik alvast mee – is dat de minister van Financiën zich door ING in de hoek laat zetten. Wat is er namelijk gebeurd? In zijn brief van 27 januari over de steunoperatie van 26 mld. aan ING, heeft de minister gemeld dat ING zich heeft gecommitteerd aan het verstrekken van additioneel krediet van 25 mld. aan het Nederlandse bedrijfsleven en aan particulieren. Op 18 februari zegt de minister: "ING heeft zich op